

A-49260

F. J. Konstantinov

BULGAARIA

A-19260

F. T. KONSTANTINOV

BULGAARIA

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1952

Originaali tiitel:

Ф. Т. Константинов
Болгария

Государственное Издательство
Географической Литературы
Москва 1950

Tõlkinud G. Saarik.

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

18261

Bulgaaria Rahvavabariik kuulub rahvademokraatia maade hulka, millised on kindlalt asunud sotsialistliku arenemise teele ja ehitavad edukalt tihedas koostöös Nõukogude Liiduga sotsialismi.

Kaasaegne rahvademokraatlik Bulgaaria tekkis maa vabastamise tulemusena saksa fašistlikest anastajaist Nõukogude Armee poolt ja bulgaaria rahva, eesotsas tööliklassi ja selle kommunistliku avangardi võitluse tulemusena ekspluataatorliku kliki vastu, kes oli sõbrutsenud Hitleriga.

Sügavad armastustunded ja siiras sõprus seovad bulgaarlasi Nõukogude Liidu rahvastega ja eelkõige suure vene rahvaga. «Ei ole ja ei võigi olla terveltmõtlevat bulgaarlast, kes armastab oma kodumaad ja kes poleks veendunud, et siiras sõprus Nõukogude Liiduga pole vähem vajalik Bulgaaria rahvuslikule sõltumatusele ja õitsengule kui päike ja õhk igale elusolevusele,»¹ kõneles Georgi Dimitrov. Need bulgaaria rahva õpetaja ja juhi sõnad muutusid kogu maa töötajate jaoks pühaks juhtlauseks.

Sõprus Nõukogude Liiduga, usk tema vennalikku omakasupüüdmatusse abisse ja toetusse on üheks peamiseks bulgaaria rahva jõuallikaks tema võitluses kestva ja kindla rahu eest, võitluses kommunismi ülesehitamise eest omal maal.

SUURE SÕPRUSE ALLIKAD

Bulgaaria on vana kultuuri maa. Slaavi-bulgaaria rahvas on oma kultuuri, keele, elukommete ja rahva iseloomu üldiste joonte poolest väga lähedane vene rahvale.

XIV sajandi lõpul vallutasid Bulgaaria türklased, kes kehtestasid maal vägivalla- ja röövimisrežiimi. Sõnad

¹ Georgi Dimitrov, III kd. (1942—1947). Sofia, 1947, lk. 19 (bulgaaria k.).

«türgi režiim» muutusid omavoli ja metsikuse sünonüümiks ja omandasid halva tähenduse.

Nõrgestatud ja riiklikkuse kaotanud bulgaaria rahvas ei omanud küllalt jõudu, et vabaneda türgi ikkest. Oht kaotada emakeelt, rahvuslikku kultuuri ja järk-järguline väljasuremine ähvardasid bulgaaria rahvast.

Karmide katsumuste aastatel panid bulgaarlased kõik lootused vabanemiseks suure vene rahva abile. Seda usku õigustas paljusajandiline ajaloo käik, mille kestel venelased palju kordi tulid appi slaavi vendadele.

Bulgaariale raskel türgi ikke ajal kasvasid ja tugevnesid bulgaaria ja vene rahva kultuurilised sidemed ja sõprus. Vene rahva vabanemine tatari ikkest täitis orjastatud bulgaarlaste südameid kindlusega, tõstis nende võitlusindu ja rahvuslikku uhkust.

Vene maa oli kindlaks pelgupaigaks bulgaaria põgenikele, kes püüdsid päästa end türgi vägivalla ja röövimise eest. Venemaa osutas suurt abi bulgaaria kloostritele, mis olid tol ajal kultuuri ja hariduse koldeiks ja võitluse keskusteks bulgaaria rahva denatsionaliseerimise ja vaimse orjastamise vastu. Venemaalt saadeti Bulgaariasse raamatuid, mis osutusid tähtsamaiks tegureiks bulgaaria keele ja vaimse kultuuri säilitamisel.

Suure tähtsuse omab bulgaaria rahvusliku teadvuse tõstmisel «Slaavi Bulgaaria ajalugu», mis on kirjutatud Paisi Hilendarski poolt 1762. aastal, ja vene teadlase J. I. Venelini raamat «Vanade ja tänapäeva bulgaarlaste poliitilisest, rahvuslikust, ajaloolisest ja religioosest suhtumisest venelastesse».

Eriti tugevnesid kultuurilised sidemed Bulgaaria ja Venemaa vahel XIX sajandi 50—60-ndatel aastatel. 1854. aastal loodi Odessas bulgaaria ühing, mis etendas suurt osa bulgaaria rahva vabastamisel ja kultuuri tõstmisel. 1860. aastal luuakse Moskvas ühing «Bulgaaria Töö». Selle koosseisu kuulusid hiljem silmapaistvad bulgaaria kirjanikud, õpetlased, ühiskondliku elu tegelased — Ljuben Karavelov, Raiko Žinzifov, Konstantin Miladinov jt. Nad tutvusid Moskvas suurte valgustajate — Belinski, Herzeni, Dobroľubovi, Tšernõševski, Taras Ševtšenko — eesrindlike ideedega ja levitasid neid ideesid bulgaaria rahva hulgas. Vene kultuur kasvas samuti üles bulgaaria vabastusliikumise juhid — kirjaniku, teadlase ja revolutsionääri Georgi Rakovski (1818—1867), silmapaistva luuletaja-revolutsio-

nääri Hristo Botevi (1848—1876), Vassili Levski (1837—1873), samuti ka suurimaid kirjanikke ja luuletajaid, bulgaaria kirjanduse klassikuid — Petko Slaveikovi (1827—1895), Ivan Vasovi (1850—1921), Aleko Konstantinovi (1863—1897), Pentšo Slaveikovi (1866—1912) jt.

Vene eesrindliku kultuuri ja bulgaaria valgustajate tegevuse ning maa vabastamise eest võitlejate mõjul tungis ikka ja enam rahvahulkadesse rahvuslik enesetunne, laienes rahva võitlus türgi orjuse vastu. Bulgaarias levis laialt haidukkide liikumine, inimeste liikumine, kes relvastatult varjasid end mägedes ja metsades, kust nad pidevalt ründasid türgi vallutajaid ja «tšorbadžiaid» — bulgaaria rikkaid, kes olid end müünud türgi rõhujale. Alates XIX sajandist omandab bulgaaria rahva relvastatud võitlus enam organiseeritud iseloomu. Kasvab «tšetade» — partisaaniüksuste arv metsades ja mägedes. 1876. aasta aprillis puhkes relvastatud ülestõus türgi orjastajate vastu. Ülestõusu halastamatu mahasurumine kutsus esile elava vastukaja Venemaal ja teistes Euroopa maades. Türklaste poolt orjastatud Bulgaaria seisukord oli aluseks diplomaatilistele läbirääkimistele Venemaa ja teiste maade vahel. 12. aprillil 1877. aastal kuulutas Venemaa Türgile sõja.

Vene vägede ilmumine Bulgaariasse kutsus bulgaaria rahva hulgas esile suure rõõmu ja rahvusliku vabadusvõitluse seninägematu tõusu. Vene vägede toetamiseks organiseerisid bulgaarlased maakaitseväge salku, kes liitusid vene väeosadega. Koos valatud veri kinnitas igaveseks vene ja bulgaaria rahva sõpruse.

10. detsembril 1877. aastal vallutasid vene väed pärast kauakestnud piiramist Plevna (õigemini: Pleven). Selle järel, karmi talve raskeimates tingimustes, ületasid nad Balkani mäed. Mägede ületamise juures osutasid vene vägedele suurt abi kohalikud elanikud. Nad juhatasid venelastele parimaid mäestikuradu, aitasid viia relvastust ja lahingumoonu üle järskudest mäeahelikest. Detsembri lõpuks jõudsid vene väed Sofia alla ja astusid lahingusse linna pärast peaaegu viis korda suurema türgi väega. Pärast ägedaid lahinguid marssisid vene väed 4. jaanuaril 1878. aastal Sofiasse.

«Sofia vallutamise» kirjutas oma käskkirjas vene armee juhataja, «lõppes see käesoleva sõja hiilgavamaid perioode — üleminek mägedest. Ei tea, kumba rohkem imetleda, kas teie julgust ja kangelaslikkust võitluses vaenlasega

või teie poolt ülesnäidatud püsivust ja kannatlikkust võitluses kõrgustike, külmade ja sügava lume vastu. Mööduvad aastad ja meie järglased, küllastades neid mägesid, ütlevad uhkuse ja pidulikkusega: «Siit läksid läbi vene väed ja tõtsid veel kõrgemale Suvorovi ja Rumjantsevi imekangelaste kuulsuse.»

Need ennustavad sõnad täitusid. Mööduvad aastad ja vene kangelaste kuulsus tõusis veelgi kõrgemale. 1944. aastal mitmekordistasid Bulgaaria vabastanud nõukogude võitlejad oma kangelastegudega seda kuulsust.

Nõukogude Armee võitlejad, kes võtsid osa Bulgaaria vabastamisest hitlerlikest röövvalutajaist, jõudnud Plevna juurde, pühendasid oma eelkäijatele sügava patriotismitundega täidetud sõnad. Mausoleumi seinale, kus siiani säilitatakse võitluses vennaliku bulgaaria rahva vabastamise eest türgi ikkest langenud vene vägilaste jäänuseid, on raiutud kuldsete tähtedega tundmatute autorite sõnad:

Kaugel emakesest Venemaast
te langesite siin, me kodumaa au eest.
Te truuduse vande Venemaale andsite
ja jäite kindlaks selles hauani.

Teid ei suutnud peatada mäeahelad,
kartuseta te läksite lahingusse pühasse ja õiglasse.
Magage rahulikult, vene kotkad,
te järglased austavad ja suurendavad teie kuulsust.

Kodumaa on meile lõpmata kallid
ja meie tulime esiisade jälgedes,
et hävitada õelat vaenlast
ja kindlustada väärilist võitu!¹

Bulgaaria rahvas peab pühaks mälestust tuhandetest vene võitlejatest, kes andsid oma elu vennasrahva vabaduse eest. Võitluspaikades Plevna, Plovdivi juures, Šipkal, Sofias ja ka mujal on püstitatud mälestusmärgid, mis on kaunistatud elavate lilledega ja mida armastusega hoitakse tänuliku bulgaaria rahva poolt.

Vene-Türgi sõda lõppes Venemaa võiduga. 3. märtsil 1878. aastal kirjutati San Stefanos (Konstantinoopoli, praeguse Istanbuli eeslinnas) alla rahulepingule, mille alusel Türgi tunnistas Bulgaaria iseseisvust. Määrati kindlaks uue riigi piirid. Et aga iseseisva, tugeva Bulgaaria loomise

¹ Proosatõlge.

vastu olid Inglismaa, Austria-Ungari ja Saksamaa, siis kutsuti nende survele Berliinis kokku konverents, mille eesmärgiks oli San Stefano lepingu revideerimine.

Vaatamata sellele, et sõjast tuli võitjana välja Venemaa, hakkasid Berliini kongressil juhtivat osa mängima need kolm riiki, kes sõjast osa ei võtnud. Selle ebaõigluse tulemusena kannatasid bulgaaria rahva huvid.

Bulgaaria territoorium, mille piirid määrati kindlaks San Stefano rahulepinguga, jagati Berliini kongressil kolme ossa: Põhja-Bulgaariast moodustati Türgiga vasallivahekorras olev Bulgaaria vürstiriik, Bulgaaria lõunaosast loodi autonoomne Türgi provintsi — Ida-Rumeelia. Makedoonia ja Traakia jäeti täielikult Türgi võimu alla.¹

Selline suhtumine Bulgaariasse oli tingitud asjaolust, et Lääne-Euroopa kapitalistlikud riigid kartsid ohtu suure ja tugeva slaavi riigi loomisest Balkanil, milline oleks võinud saada takistuseks nende ekspansionistlikele püüetele ja tugevdada siin Venemaa mõju. Venemaa kaitses Bulgaaria huvisid, kuid ta üksi ei suutnud vastu seista kolme tolle aja suurema riigi vandenõule.

Vene esindajate juhtimisel viidi Bulgaarias läbi rida üritusi riigijuhtimise ja sõjaväe organiseerimise alal. Venemaa abiga loodi Bulgaarias armee.

Vene esindajad võtsid osa konstitutsiooni projekti väljatöötamisest, mille kinnitamiseks kutsuti 10. veebruaril 1879. aastal kokku Tõrnovo (Tirnov) linnas Suur Rahvakogu. See kinnitas konstitutsiooni, mida hiljem hakati nimetama «Tõrnovo» konstitutsiooniks. See konstitutsioon kehtis mõningate muudatustega kuni Bulgaaria Rahvavabariigi konstitutsiooni vastuvõtmiseni 1947. aastal. Bulgaaria monarhistlik klikk ja valitsevad ekspluataatorlikud klassid viisid hiljem Tõrnovo konstitutsiooni sisse olulised muudatused, seega põhiseadust palju halvemaks muutes. Hiljem, monarhistlik-fašistliku korra ajal, kaotasid kõik konstitutsioonilised tagatised tegelikult jõu.

Bulgaaria vabastamine türki ikkest oli samaaegselt omapäraseks feodaalkorra-vastaseks revolutsiooniks. Koos

¹ 1885. aasta septembris ühines Ida-Rumeelia (Lõuna-Bulgaaria) ülestõusu tulemusena Bulgaaria vürstiriigiga. See Bulgaaria maade ühinemine kinnitati Bukaresti rahulepinguga 1886. aastal. Makedoonia ja Traakia vabanesid Türgi ikkest Balkani sõja tulemusena 1912. aastal ja seejärel, pärast teist Balkani sõda, jagati Bulgaaria, Serbia ja Kreeka vahel.

türgi vägedega aeti maalt välja ka türgi mõisnikud. Riigis likvideeriti feodalistlik suurmaapidamine.

Vene rahva vastu avaldatava sõpruse ja armastuse traditsioonid muutusid bulgaaria rahva kaunimateks traditsioonideks. Bulgaaria talupojad tundsid mitte üksnes päritolu, keele ja kultuuri ühtsust, vaid ka vene rahva reaalselt abi, saades tema käest vabaduse ja olemasolu allika — maa.

*

Saksa imperialism, püüdes tungida Lähis-Itta, tahtis luua selleks vastava platsdarmi. Üheks esimeseks objektiks selles ekspansioonis oli Bulgaaria. Saksa militaristid ei saanud arvestada bulgaaria rahva toetust ja püüdsid sellepärast kindlustada oma mõju oma agentuuri abil. Saksa-maa ja Austria-Ungari pingutuste tulemusena upitati Venemaa poolt äsjavabastatud Bulgaaria troonile saksa prints ning preisi leitnant Aleksander Battenberg. Ta tegi kõik selleks, et allutada maa majandust saksa kapitalistide huvidele. 1886. aasta augustis toimus Bulgaarias paleepööre. Aleksander Battenberg heideti troonilt, kuid tema asemele sunniti bulgaaria rahvast vastu võtma Saksi-Koburgi prints, Austria armee ohvitser Ferdinand.

Bulgaaria vabastamine türgi ikkest vene vägede poolt lõi eeldused tööstuse ja rahvusliku kultuuri arenguks. Tekkis töölisklass — töötava rahva igasuguse ikke vastu peetava võitluse lipukandja.

Maa tööstuslikku arengut hakkas pidurdama väliskapitali sissetung. Lääne-Euroopa kapitalistid oma käsilaste — Aleksandri, hiljem Ferdinandi abiga muutsid Bulgaaria imperialistlike riikide agraarripatsiks. Bulgaaria majanduslik mahajäämus ja riigi sõltuvus väliskapitalistidest tõid bulgaaria rahvale kaasa palju kannatusi.

1912. aastal puhkes esimene Balkani sõda Türki ja Balkani liidu vahel, millesse kuulusid Bulgaaria, Serbia, Kreeka ja Montenegro. Üheks selle sõja eesmärgiks oli vabastada bulgaarlased, serblased, makedoonlased ja kreeklased türki ikkest. Kuid varsti pärast edukat esimese Balkani sõja lõpetamist, mis objektiivselt kandis rahvuslik-vabastuslikku iseloomu, puhkes 1913. aastal teine Balkani sõda, kuritegelik imperialistlik sõda äsjaste liitlaste vahel vabastatud territooriumi jagamise pärast. Peamine teene selle sõja puhkemisel oli Lääne-Euroopa imperialistlikel riikidel, kes olid huvitatud vaenu tekkimisest Balkani riikide vahel.

10. augustil 1913. aastal kirjutati Bukarestis alla rahu-
lepingule, mille järgi Bulgaaria pidi loovutama Rumeenia-
le Lõuna-Dobrudža. Samal ajal säilitas Bulgaaria väljapääsu
Egeuse merele ja suurema osa Traakiast. Makedoonia jagati
Serbia ja Kreeka vahel, ainult väike osa sellest jäi Bulgaariale.

Saksamaa ja Austria-Ungari, õhutades bulgaaria kodanluse
tasumismeeleolusid, püüdsid igati süvendada suurbulgaaria
šovinismi. Tsaar Ferdinand, tema järel Boris, täites hoolikalt
saksa agentide kohustusi Balkaniil, tõukasid maad ühest
õnnetusest teise. 14. oktoobril 1915. a. Bulgaaria osutus
kaasatõmmatuks esimesse maailmasõtta Saksamaa ja selle
liitlaste poolel.

*

Vene proletariaadi revolutsiooniline liikumine, revolutsioonilise
marksismi suurte loojate, bolševistliku partei organiseerijate
V. I. Lenini ja J. V. Stalini tegevus avaldas otsustavat mõju
bulgaaria töölisklassile, revolutsioonilise liikumise tekkimisele
ja tugevnemisele, Bulgaaria proletariseerimisele.

Bulgaaria töölispartei organiseerija ja juht Dimitri Blagojev
elas ja töötas pikemat aega Venemaal. Siin tutvus ta marksismiga
ja omandas revolutsioonilise võitluse kogemusi. Georgi Dimitrovi
vend — tööline Nikolai Dimitrov — võttis osa Odessa bolševike
organisatsiooni tööst. Ta arreteeriti siin ja mõisteti eluaegsele
asumisele Jenissei kubermangu, kus ta 1917. aasta veebruarirevolutsiooni
eel suri tuberkuloosi.

Bulgaaria rahva juht Georgi Dimitrov mõistis alati sügavalt
vene bolševike ja bulgaaria töölisklassi huvide ühtsust, saades aru,
et bolševike võit tsarismi üle saab olema samaaegselt bulgaaria
proletariaadi võiduks, tähtsaimaks eelduseks tema vabanemisel.
Georgi Dimitrov abistas alates noorusest aktiivselt bolševikke.
Ta võttis osa bolševistliku «Iskra» kohaletõimamisest Venemaale,
osutas abi bolševistlikus põrandaaluses töös. Olles veel noor
tööline, andis Georgi Dimitrov oma passi ühele tsaari ohranka
eest põgenevale vene bolševikule, kes pidi bolševistliku partei
juhtkonna ülesandel sõitma Lääne-Euroopa riikidesse ja sealt
Siberisse, et kohtuda sinna asumisele saadetud bolševikega.
Bulgaaria rahva õpetaja ja juhi Georgi Dimitrovi kogu
pärastine kangelaslik revolutsiooniline tegevus toimus

Lenini ja Stalini mõju all ning nende juhtimisel. Nii on revolutsiooniline liikumine Bulgaarias alates oma sünnist kuni meie päevadeni tihedaimalt seotud võimsa vene revolutsioonilise liikumisega, juhitud bolševike partei ja selle juhtide V. I. Lenini ja J. V. Stalini poolt.

Võimsa tõuke bulgaaria töötava rahva revolutsioonilise liikumise arenemisele andsid vene revolutsioonid 1905. ja 1917. aastal, eriti aga Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, mis avas uue ajajärgu kogu inimkonna ajaloos ja avaldas otsustavat mõju edaspidisele revolutsioonilise liikumise arengule Bulgaarias. Töölisorganisatsioonide tegevus aktiveerus, algasid elanikkonna demonstratsioonid ja rahutused sõdurite keskel rindel. 1918. aasta septembris ülestõusnud bulgaaria väed purustasid vägede ülemjuhatus peakorteri Küstendilis ja võtsid enda alla Radomiri linna, 30 km kaugusel Sofiast. Katsed rahustada sõdureid meelitustega ja väikeste järeleandmistega lõppesid tulemusteta. Kuigi ülestõus suruti maha saksa vägede abiga, oli Ferdinand sunnitud loobuma troonist.

Pärast esimest maailmasõda sundisid Inglismaa, Prantsusmaa ja Ameerika Ühendriigid Bulgaariale peale raske orjastava rahu. Lepingu järgi, mis kirjutati alla 27. novembril 1919. aastal Pariisi eeslinnas Neuilly-sur-Seine'is, lõigati Bulgaaria ära Egeuse merest, Lõuna-Dobrudža anti üle Rumeeniale ja osa Bulgaaria territooriumi läks üle pärast sõda loodud Jugoslaaviale. Bulgaarial lubati pidada armeed, mis ei tohtinud olla suurem kui 20 000 inimest ja ta pidi maksma 2 250 000 000 franki reparatsioonide. Riigi majanduslik ja rahanduslik elu allutati rahvusvahelise reparatsioonikomisjoni kontrollile.

1920. aastal läbiviidud valimised XIX Rahvakogusse näitasid töötava rahva klassiteadvuse kasvu — 20% kõigist hääletamisest osavõtnuist andsid oma hääled kommunistlikule parteile ja 38% põllumeeste rahvaliidule. Valimistel XX Rahvakogusse 1923. aastal tuli võitjaks jällegi põllumeeste rahvaliit ja kommunistlik partei, saades 75% kõigist häältest. Demokraatlike jõudude kasvust hirmutatud ja rahvusvahelisest reaktsioonist ergutatud bulgaaria kodanlus otsustas iga hinna eest vabaneda põllumeeste rahvaliidu liidri Stampoliski valitsusest ja haarata võim enda kätte. 9. juunil 1923. aastal kukutati Stampoliski valitsus ja võim läks üle fašistliku kliki kätte, kelle eesotsas oli Tsankov.

1923. aasta septembris puhkes kommunistliku partei juhtimisel relvastatud antifašistlik ülestõus. Septembriülestõus on üheks eredamaks leheküljeks bulgaaria rahva võitluses oma vabaduse eest. Vaatamata sellele, et ülestõus ebaõnnestus, omas ta siiski hiigeltähtsust proletariaadi ja talurahva klassiteadlikkuse kasvule ja tööliste ning talupoegade võitlusliidu loomisele ja kõvendamisele töölisklassi juhtimisel.

Pärast septembriülestõusu mahasurumist seati maal sisse fašistlik kord. Kommunistlik partei ja teised progressiivsed organisatsioonid keelati. Kuid isegi kõige raskema terrori tingimustes jätkasid bulgaaria töötajad kommunistide juhtimisel kangelaslikku võitlust oma vabaduse eest.

*

Teise maailmasõja alguses teatas Bulgaaria valitsus oma neutraliteedist. Püüdes Bulgaariat tõmmata sõtta fašistliku Saksamaa poolel, kirjutas peaminister Bogdan Filov 1941. aasta alguses Viinis alla protokollile, mille alusel Bulgaaria pidi ühinema fašistliku blokiga, ning andis oma nõusoleku saksa vägede toomiseks Bulgaariasse. Reaktsiooniline juhtiv klikk, eesotsas tsaar Borisiga, tõukas Bulgaaria vastupidiselt maa ja rahva põhilistele rahvuslikele huvidele teistkordselt sõjalisse liitu Saksamaaga.

Tsaar Boris ja valitsevad ringkonnad — kodanlus, kulaklus, kindralid, reaktsiooniline ametnikkond, arvestades bulgaaria rahva meeoleolu, tema armastust vennaliku vene rahva vastu, ei julgenud avalikult kuulutada sõda NSV Liidule. Selle eest aga oli Bulgaaria muudetud platsdarmiks võitluseks Nõukogude Liidu vastu ja oli faktiliselt NSV Liiduga sõjaseisukorras. Bulgaaria väed, vahetanud välja saksa okupatsiooniväed Makedoonias ja Lääne-Traakias, vabastasid need saksa väed võitluseks teistel rinnetel, eriti aga NSV Liidu vastu.

Hitlerlased peremehetsesid Bulgaarias, röövides maad oma bulgaaria käsilaste abil. Iga päevaga muutus suuremaks rahva rahulolematus valitsuse äraandliku poliitika vastu.

Millega võiks seletada seda, et veerandi aastasaja jooksul oli Bulgaaria kaks korda kuritegelikus liidus imperialistliku Saksamaaga, et progressi- ja demokraatiajõudude suures vabadusvõitluses, mida juhtis NSV Liit fašistliku türannia vastu, oli ta Nõukogude Liidu vaenlaste leeris,

täites hitlerliku Saksamaa satelliidi häbiväärset osa? Selle põhjust katsutakse näha faktis, et Bulgaaria troonil istus saksa tsaar, kes viis ellu rahvavastast saksameelset poliitikat. Kahtlemata täitis dünastia oma osa selles. Kuid olid olemas ka teised põhjused. Üheks otsustavaks teguriks oli asjaolu, et Bulgaaria kui mahajäänud põllumajanduslik maa oli sõltuv imperialistlikust Saksamaast, mille tõttu Bulgaaria monarhistlik-fašistlik valitsus ajas saksameelset välispoliitikat. Riigi rahvamajandus oli täielikult saksa imperialistide käpa all, kes olid enda kätte haaranud kogu väliskaubanduse, suuremad tööstusettevõtted, pangad, loodusvarad. Tunduv osa bulgaaria kodanlusest muutus välismonopolistide kaasaaitajateks bulgaaria rahva paljaksrõovimisel ja, aetud kitsaist klassi- ning kasusaamise huvidest, toetas bulgaaria fašistliku valitsuse ja dünastia saksasuunalist poliitikat.

Tähtsaks põhjuseks, mis seletab kuritegelikku liitu Bulgaaria ja Saksamaa vahel, on suurbulgaaria šovinism, bulgaaria kodanluse püüe muutuda saksa imperialistide esimeheks teenriks Balkanil, püüe luua «Suur-Bulgaaria» Saksamaa kaitse all. Saksa diplomaatia oskas osavalt ära kasutada bulgaaria kodanluse šovinistlikud tunded, vallutamismeeleolud ja revideerimistendentsi, mis eriti tugevnes seoses orjastava rahuga pärast esimest maailmasõda.

«Täna ei saa olla ühegi jaoks meie hulgas saladuseks,» rääkis Georgi Dimitrov, «et üheks tähtsamaks põhjuseks, mis tõi meie rahvale viimaste aastakümnete jooksul kõik rahvuslikud hädad ja õnnetused, on *suurbulgaaria šovinism*, suurbulgaaria ideoloogia ja poliitika, mis nägi ette hegemoonia võitmist Balkanil ja teiste naaberriikide üle valitsemist. Sellel pinnal omavolitseski meil terve rea aastate jooksul fašism. Sellel pinnal reetis saksa agentuur tsaaride Ferdinandi ja Borisi juures Bulgaaria sakslastele ja muutis ta saksa imperialismi sõjariistaks meie vabastajate ja meie lääne- ning lõunanaabrite vastu. «Suur-Bulgaaria» nimel tõukasid suurbulgaaria šovinistid — rahva-reeturid ja saksa agendid — meie kodumaa kolmandat korda katastroofi äärele ja oleksid ta peaaegu hukutanud. Hävitamata suurbulgaaria šovinismi — seda paistet meie riigi elaval kehal — on võimatu ehitada uuestisündinud, uut Bulgaariat.»¹

*

¹ Georgi Dimitrov, III kd., Sofia, 1947, lk. 40 (bulgaaria k.).

Bulgaaria rahvas omandas väärtuslikud kogemused oma ajaloost. Raskes võitluses türgi, saksa ja austria orjastajate vastu suutis ta säilitada oma keele, rahvusliku kultuuri ja võitis tagasi, tänu suure vene rahva abile ja toetusele, oma riikliku iseseisvuse. Oma kogemuste najal veendus ta kodanlike natsionalistide demagoogia kahjulikkuses, veendus, et võitluses töötajate vabaduse eest on edu tagatiseks nende ühtsus, kõigi demokraatlike jõudude ühendamise töölisklassi ja kommunistliku partei juhtimisel. Teise maailmasõja käigus laienes veelgi kuristik oma saatuse hitlerliku Saksamaaga sidunud valitseva kliki ja bulgaaria rahva vahel, kes oli töölisklassi juhtimisel tõusnud võitlusele vabaduse, demokraatia ja sotsialismi eest.

Otsustavat mõju bulgaaria rahva võitlusele vabaduse ja iseseisvuse eest avaldas Nõukogude Liidu Suur Isamaasõda saksa fašistlike röövvalutajate vastu. Nõukogude rahvas, tema kangelaslik armee vabastasid Bulgaaria saksa fašistlikust ikkest ja kohaliku kodanluse rõhumisest, ajasid nurja inglise-ameerika imperialistide katse sõjalise interventsiooni abil sundida bulgaaria rahvale peale reaktioonilist režiimi.

Bulgaaria rahvas ei leppinud kunagi valitseva kliki kuritegeliku poliitikaga.

Eriti laialdaseks muutus rahvalik võitlus fašistliku türannia vastu pärast fašistliku Saksamaa alatut kallaletungi Nõukogude Liidule. Kommunistliku partei algatusel ja juhtimisel loodi 1942. aastal Isamaarinne. Koos kommunistliku parteiga kuulusid Isamaarindesse osa põllumeeste rahvaliidust, pahempoolsed sotsiaaldemokraadid, «Zveno» rühm ja sõltumatu antifašistliku intelligentsi esindajad. Hiljem, pärast Bulgaaria vabastamist, ühines Isamaarindega radikaalne partei.

Isamaarinde loomine ja tema programmi laiaulatuslik populariseerimine laiendas ja tugevdas rahvahulkade fašismivastast võitlust. Kommunistide poolt juhitud Isamaarinde tegevus ja tema mõju kasv rahvahulkades aitas palju kaasa selleks, et Bulgaaria valitsus ei julgenud saata oma vägesid vahetult Nõukogude Armee vastu.

1943. aastast alates, pärast saksa vägede purustamist Stalingradi all, hakkab maal üha laienema partisaniliikumine. 1944. aasta suveks kuulus partisaaniüksustesse juba rohkem kui 40 000 võitlejat, keda elanikkond laialdaselt toetas.

Vastupanuliikumine Bulgaarias oli panuseks üldisesse võitlusesse hitlerlike anastajate vastu ja avaldas tõsist mõju pärastisele maa demokraatlikule arenemisele. Relvastatud rahvaliku vabadusvõitluse käigus toimus terav võitlevate jõudude üksteisest eraldumine, selgus täielikult valitsevate ekspluataatorlike klasside äraandlik osa, tugevnes rahvahulkade ühtsus, kelle eesotsas oli tööliklass, tekkisid üldrahvalikud poliitilised organisatsioonid, sündis tulevane rahvavõim.

Rahvuslik vabadusvõitlus oli samal ajal töörahva, keda juhtis tööliklass ja selle kommunistlik avangard, klassivõitluseks kodanluse, reaktsioonilise ametnikkonna ja monarhistliku ohvitserkonna vastu, kes tegutsesid koos okupantidega. Arvestamata seda rahvusliku vabadusvõitluse iseloomustavat joont kui klassivõitlust, ei saa õigesti hinnata selle osa ja tähtsust ning on võimatu õigesti mõista rahvademokraatliku korra kui proletariaadi diktatuuri vormi tekkimist ja olemust.

Samuti on vaja silmas pidada, et vaatamata rahvusliku vabadusvõitluse laiaulatuslikkusele, lõppes ta võiduga ainult tänu Nõukogude Armeesõjalisele edule.

Bulgaaria rahva vabastamiseks oli kõigepealt vaja purustada fašistlik Saksamaa — rahvusvahelise reaktsiooni avangard. See ülesanne oli jõukohane ainult võidukale Nõukogude Armeele, kes, purustanud hitlerliku Saksamaa, täitis suure vabastusmissiooni Euroopa kõigi rahvaste suhtes. Ilma Nõukogude Liiduta ja tema armeeta, ainult rahva vastupanuliikumise jõududega, oleks olnud võimatu purustada hitlerlikku sõjamasinat.

Nii Bulgaarias kui ka teistes maades muutus rahvuslik vabadusliikumine laiaulatuslikuks just Nõukogude Armeesõjalisriikide võitude mõjul. Nõukogude Armeesõjalik võitlus veenis kujukalt kogu maailma laialdasi rahvahulki, et hitlerlik sõjamasin on vaja purustada ja et seda on võimalik purustada, et on vaja ja võib vabaneda fašistlikust türanniast.

Sakslaste purustamine Moskva all, suur võit Stalingradi all ja teised nõukogude vägede võidud olid mitte üksnes nõukogude rahva sõjameeste teetähisteks, vaid märkisid ka bulgaaria rahvusliku vabadusvõitluse etappe.

1944. aasta suvel jõudsid Nõukogude Armeesõjalisriikide väed, purustanud saksa röövjõugud Rumeenias, Bulgaaria piirile. 26. augustil avaldas Bulgaaria Bagrjanovi va-

litsus teadaande oma «täielikuš neutraliteedist». See manö-
ver oli mõeldud selleks, et petta oma võltside avaldustega
neutraliteedist Nõukogude Liitu ja sellega päästa mööda-
pääsematust purustamisest Bulgaaria territooriumile varjule
läinud saksa vägesid. Sellises olukorras Bulgaaria rahva-
vastased valitsejad ei saanud osutada enam paremat tee-
net hitlerlikule Saksamaale.

30. augustil 1944. aastal avaldas TASS eriteadaande,
milles märgiti, et «nõukogude juhtivad ringkonnad loevad
Bulgaaria avaldust neutraliteedist tekkinud olukorra tingi-
mustes mitte küllaldaseks». ¹

Bagrjanovi valitsus oli oma välis- ja sisepoliitikaga
pankrotiseerunud ja oli sunnitud rahva viha survele lah-
kuma. 1. septembril 1944. aastal tuli selle asemele müü-
dava poliitikategelase Muravijevi valitsus.

5. septembril 1944. aastal andis V. M. Molotov Nõukogude
valitsuse ülesandel üle Bulgaaria saadikule Moskvast
noodi, milles märgiti, et kui Nõukogude valitsus eelneva
kolme aasta jooksul võttis arvesse asjaolu, et väike riik
polnud võimeline vastu hakkama Saksamaa tugevatele rel-
vastatud jõududele, siis muutunud olukorras võinuks oo-
data Bulgaaria loobumist saksasuunalisest poliitikast ja
lahkulöömist Saksamaast. Hoolimata sellest keeldub Bul-
gaaria valitsus ka nüüd lahku löömast Saksamaast, ajab
niinimetatud neutraliteedipoliitikat, mille tulemusena ta
osutab otseselt abi Saksamaale Nõukogude Liidu vastu. Nõu-
kogude valitsus ei saa seda Bulgaaria poliitikat teisiti hin-
nata kui sõjapidamist Saksa leeris Nõukogude Liidu vastu.

«Selle tõttu,» on noodis edasi öeldud, «Nõukogude valit-
sus ei pea võimalikuks edaspidi säilitada suhteid Bulgaa-
riaga, katkestab suhted Bulgaariaga ja teatab, et mitte
ainult Bulgaaria pole sõjaseisukorras Nõukogude Liiduga,
kuivõrd ta tegelikult ka varem oli Nõukogude Liiduga sõ-
jaseisukorras, vaid ka Nõukogude Liit nüüdsest saab olema
sõjaseisukorras Bulgaariaga.» ²

Varsti Nõukogude väed, jälitades taganevaid saksa väe-
osi, astusid Bulgaaria territooriumile ja vallutasid linnad
Ruse, Tutrakani, Silistra, Dobritši (Tolbuhhin), Razgradi,
Šumeni (Kolarovgrad) ja samuti Musta mere sadamad
Varna (Stalin) ja Burgasi.

¹ «Pravda», 30. augustil 1944. a.

² Nõukogude Liidu välispoliitika Isamaasõja ajal, II kd.,
lk. 183 (v. k.).

Kohalikud elanikud võtsid nõukogude võitlejaid, oma vabastajaid fašistlikust ikkest, vastu südamlikult. Kogu bulgaaria töötav rahvas tõusis abiks Nõukogude Armee väeosadele.

6. septembril 1944. aastal alustasid Perniki (Dimitrovo) mäetöölised streiki, mis oli signaaliks massilisele poliitilisele streigile kogu maal.

Ööl vastu 9. septembrit 1944. aastal vallutasid partisaaniüksused ja isamaaliselt meelestatud väeüksused, nende hulgas üks tankibrigaad, Sofias riiklikud asutised ja tähtsamad strateegilised objektid, kaasa arvatud sõjaministeerium ja kindralstaap.

9. septembril 1944. aastal toimunud üldrahvaliku ülestõusu tulemusena, mis oli võimalik ainult tänu Nõukogude Armee võitudele, kukutati fašistlik valitsus ja loodi Isamaarinde esimene bulgaaria rahvavalitsus.

«... On vaja eriti rõhutada,» kõneles Georgi Dimitrov kommunistliku partei V kongressil, «et suurim teene 9. septembri ülestõusu võidus, meie kodumaa vabastamisel saksa fašistliku ikke alt kuulub vennalikule kangelaslikule Nõukogude Armeele ja tema geniaalsele juhile generalissimus Stalinile, mille eest partei, töölisklass ja kogu meie töötav rahvas säilitab nende vastu igavese tänulikkuse.»¹

9. septembril 1944. aastal kisti poliitiline võim ekspluaatorliku monarhistlik-fašistliku vähemuse käest ja see läks üle rahva valdava enamiku kätte — linna ja maa töötajate kätte, keda poliitilise võimu ülevõtmisel juhtis töölisklass ja selle kommunistlik avangard. Riigivõimu iseloom muutus kuni alusteni: töötajate rõhumise ja ekspluateerimise vahendist muutus see ekspluateerijate mahasurumise ja töötajate igasugusest ekspluateerimisest vabastamise vahendiks.

*

Isamaarinde valitsus viis kohe pärast 1944. aasta 9. septembrit läbi rea tähtsaid üritusi, mis olid suunatud Isamaarinde programmi täitmiseks ja rahvademokraatliku korra tugevdamiseks.

Esimeses järjekorras viis valitsus läbi otsustava pöörde riigi välispoliitikas, kuulutades hitlerlikule Saksamaale sõja ja võttes suuna kõigutamatule sõprusele suure Nõukogude

¹ G. Dimitrov, BT(k)P Keskkomitee poliitiline aruanne partei V kongressile, lk. 49 (bulgaaria k.).

Liiduga ja sõbralike suhete tugevdamisele kõigi demokraatlike rahvastega.

Võttes arvesse Bulgaaria valitsuse siiraid püüdeid rahuks, teatas Nõukogude valitsus sõjategevuse lõpetamisest Bulgaarias 9. septembril 1944. aastal kell 10 õhtul.

1944. aasta 9. septembri käskkirjas kirjutas Nõukogude Liidu relvastatud jõudude kõrgem ülemjuhataja J. V. Stalin: «Meie vägede eduka tegevuse tulemusena on sõjaliste operatsioonide eesmärk saavutatud: Bulgaaria katkestas sidemed Saksamaaga ja kuulutas talle sõja. Seega Bulgaaria lakkas olemast saksa imperialismi tugi Balkanil, milleks ta oli viimase kolmekümne aasta jooksul.»¹

28. oktoobril 1944. aastal kirjutasi Nõukogude Liit, Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid ühelt poolt ja Bulgaaria teiselt poolt Moskvas alla vaherahu-kokkuleppele. Loodi Liitlaste Kontrollkomisjon, Liidu Ülemjuhatuses esindaja juhtimisel.

Ajutiselt Bulgaaria territooriumil viibivad Nõukogude väed hoidsid ära imperialistlike riikide vahelesegamise riigi siseasjadesse ja aitasid bulgaaria rahval säilitada tema poolt võidetud vabadust ja iseseisvust.

«Kuulus Nõukogude Armees,» kõneles V. Kolarov, «päästis Bulgaaria vaenulike imperialistlike riikide saagiks muutmisest. Muidu oleks talle saanud osaks veel raskem saatatus, kui seda on Kreeka saatatus.»²

Isamaarinde valitsus alustas võitlust fašistliku režiimi jäänuste likvideerimiseks riigis. Sõjakurjategijad — endised regendid, tsaari nõunikud, peaministrid ja ministrid sõjaaegsetest valitsustest, samuti ka fašistliku Rahvakogu saadikud, said teenitud karistuse. Fašistlike sõjaroimariite karm karistamine nõrgendas tunduvalt bulgaaria reaktiooni ja lõi soodsad tingimused rahvademokraatia edukaks arenemiseks.

Kommunistliku partei initsiatiivil loodi armees komandöride poliitalal asetäitjate kaadrid, kes täitsid olulist osa uue rahvaarmee loomisel.

Suur töö viidi läbi tööliisklassi organiseerimisel ja ühendamisel. Pärast 9. septembrit saadeti laiali fašistlikud «ametiühingud» ja algas ühtsete demokraatlike ametiühingu-organisatsioonide loomine.

Kommunistliku partei juhtimisel tegutsevate massiliste

¹ «Pravda», 10. septembril 1944. a.

² «Rabotnitšesko delo», 2. aprillil 1948. a.

ühiskondlike organisatsioonide edukas tegevus soodustas tööliste ja talupoegade liidu tugevdamist ning rahva kõigi progressiivsete jõudude kaasatõmbamist Isamaarinde poolle.

Valitsus viis läbi rea hädavajalikke üritusi võitluses majandusliku laosega ja rasketes tingimustes elavate rahvahulkade olukorra parandamiseks. Peamise tähelepanu pööras valitsus oma tegevuse esimesel perioodil võitlusele veel lõpuni purukslõomata Saksamaa vastu, võitlusele õiglase ja kestva rahu eest ja fašistliku reaktsiooni mahasurumisele riigis.

Monarhistlik-fašistliku diktatuuri kukutamine Bulgaarias ei tähendanud klassivõitluse lõppemist. See omandas vaid teised vormid, mis vastasid klassijõudude uuele vahekorrale. Bulgaaria reaktsioonilised jõud, julgemata rahvavalitsuse vastu avalikult välja astuda ja veel enam — territooriumil viibivate Nõukogude Armee väeosade vastu, läksid üle maskeeritud võitlusele, koondades kontrrevolutsioonilisi elemente, plaanitsedes õõnestada rahvademokraatlikku režiimi seestpoolt ja lootes inglise-ameerika interventsioonile.

Rohkearvuliste vandenõude ja salakuulajate-kahjurite gruppide paljastamine riigis on eredaks tõendiks sellest, et klassivõitlus rahvademokraatlikus Bulgaarias ei katke, vaid, tingituna olukorrast ja võimalustest, omandab uusi vorme ja kulgeb suure pinge ja järjekindlusega.

Rahvademokraatlik võim, tuginedes töölikklassile ja töötavatele talupoegadele, juhitud kommunistliku partei poolt, viis läbi põhjalikud demokraatlikud ümberkujundused, paljastas klassivaenlaste õelad plaanid, kaitses töötajate võite ning kindlustab sotsialismi ülesehitamist riigis.

GEOGRAAFILINE ASEND JA ADMINISTRATIIVNE JAOTUS

Bulgaaria Rahvavabariik asub Balkani poolsaare idaosas. Tema territoorium omab peaaegu täisnurkse nelinurga kuju, mille piirideks on põhjast Doonau, idast Must meri, lõunast ja läänest mäeahelikud. Bulgaaria kõige lõunapoolsemaks punktiks on Kartaldagi tipp Rodopite mägedes (41°14'p.-l.), mis asub kõigest kahekümne kilomeetri kaugusel Egeuse merest. Kõige põhjapoolsemaks punktiks on Ti-

Bulgaaria geograafiline asend.

moki jõesuu, mis asetseb Bulgaaria, Rumeenia ja Jugoslaavia piiride kokkupuutekohas (44°13'p.-l.). Bulgaaria kõige läänepoolsem punkt (Vrōška-Tšuka) asub 22°21' idapikkusel ja Bulgaaria kõige idapoolsem punkt on 28°37' idapikkusel (Šablenski neem Mustal merel). Bulgaaria põhjapiirist kuni lõunapiirini on 331 km, idapiirist läänepiirini aga 518 km.

Bulgaaria asend Kagu-Euroopas on väga soodne, eriti aga Balkani poolsaarel, mida läbivad tähtsamad rahvusvahelised ühendusteed. Riigi territooriumil asub niinimetatud «Balkani katus» — Rila mäed, Pirin ja Rodopid ja samuti Stara-Planina (Balkani mäed) ning Sredna-Gora. Läbipääsud mägedes omavad suurt strateegilist tähtsust. Bosporuse ja Dardanellide väinad, olles Musta mere ja Vahemere ühendajaiks, ei asu kuigi kaugel Bulgaaria piirist.

Üle Bulgaaria kulgevad peamised raudteeliinid, auto- ja õhuteed Euroopast Lähis-Itta ja Baltikumist Vahemere kallastele. Bulgaaria põhjapiiril voolab Euroopa suurimaid veearteere — Doonau jõgi.

Bulgaaria Rahvavabariik on tõsiselt huvitatud väinade probleemi õiglasest lahendamisest, samuti Doonaumaade konverentsi poolt 1948. aastal maksma pandud korra säilitamisest Doonaul. Üheks osavõtjaks sellest konverentsist oli Bulgaaria.

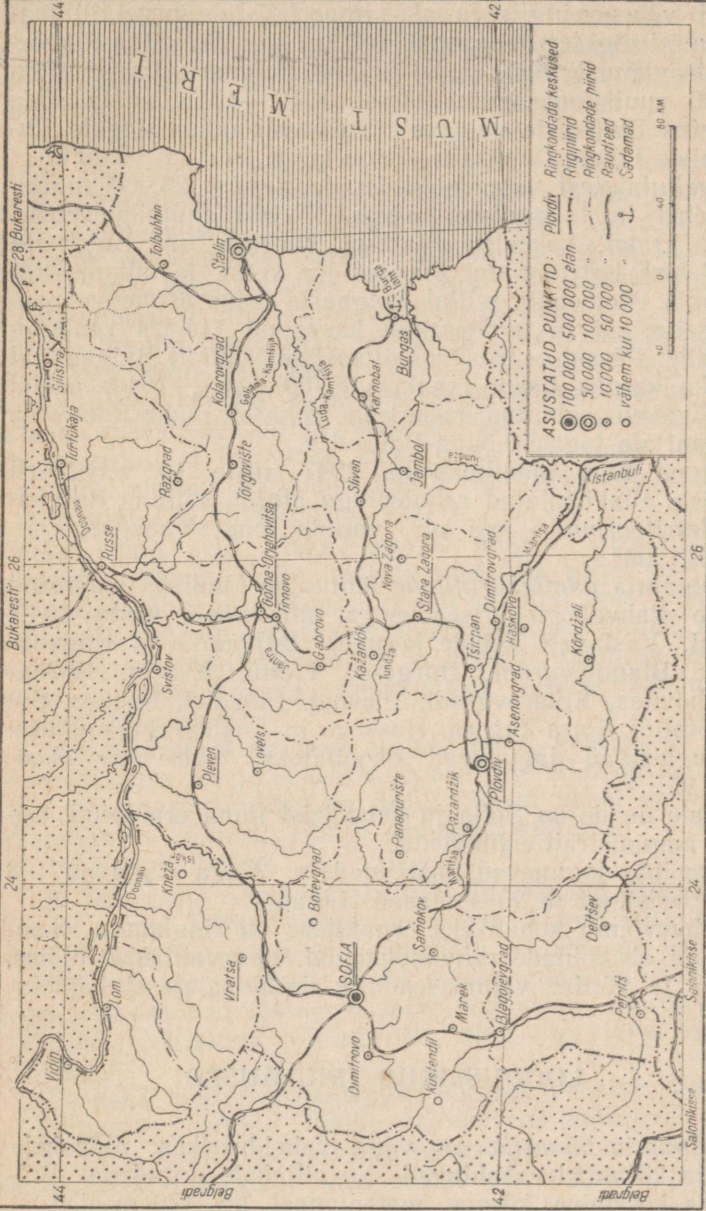
Bulgaaria kõikide piiride üldpikkus on 2 237 km, millest suurem osa on hea looduslik piir, mis läheb piki jõgesid, mägesid ja mereäärt.

Põhjas on Bulgaaria naabriks Rumeenia Rahvavabariik. Peaaegu kogu pikkuses (471 km) läheb piir nende maade vahel mööda Doonaud. Silistra linnast kuni Musta mereni kulgeb Bulgaaria ja Rumeenia vaheline piir 137 km ulatuses kuival maal.

Idas uhab Bulgaaria territooriumi 384 km ulatuses Musta meri, sidudes Bulgaariat Nõukogude Liiduga.

Kagus langeb Bulgaaria piir 235 km ulatuses ühte Türgi piiriga, lõunas Kreeka piiriga (486 km) ja läänes Jugoslaavia piiriga (524 km).

Bulgaaria *pindala* on 110 842 km². Kaasaja Bulgaaria riigi võrdlemisi lühikese olemasolu vältel on riigi territoorium korduvalt muutunud. Pärast Bulgaaria vabastamist Türgi ikkest 1878. aastal vene vägede poolt määrati Venemaa ja Türgi vahelise San Stefano rahulepingu alusel Bul-

Bulgaria ülevaatekaart.

gaaria pindala 180 000 ruutkilomeetrile. Kuid Berliini kongressil vähenes inglise ja saksa imperialistide survel Bulgaaria vürstiriigi territoorium 62 800 km²-ni. Pärast Ida-Rumeelia ühendamist 1885. aastal kasvas Bulgaaria territoorium 96 300 ruutkilomeetrini. Pärast 1912.—1913. aasta sõda loovutas Bulgaaria vastavalt Bukaresti rahulepingule Rumeeniale Lõuna-Dobrudža (7 600 km²), kuid sai vastu türki röövvalutajatest vabastatud territooriumist 23 000 ruutkilomeetrit ja ta pindala kasvas 112 000 ruutkilomeetrile. 1915. aastal, kokkuleppe alusel Türgiga, sai Bulgaaria 2 587 km² territooriumi Maritsa jõe kesk- ja alamjooksu rajoonis. Momendil, millal Bulgaaria astus esimesse maailmasõtta, oli ta territoorium kasvanud 114 424 ruutkilomeetrile. Pärast esimest maailmasõda lahutati Bulgaariast Kreeka kasuks Lääne-Traakia (8 700 km²), 1940. aastal aga Kraiovis sõlmitud kokkuleppe kohaselt andis Rumeenia Bulgaariale tagasi Lõuna-Dobrudža.

Pärast teist maailmasõda, 1947. aasta 10. veebruaril Pariisis allakirjutatud rahulepingu alusel, säilitas Bulgaaria territooriumi, mis oli võrdne ennesõjaaegsega — 110 842 km².

Bulgaaria *administratiivne jaotus* on kindlaks määratud Suure Rahvakogu eriseadusega, mis võeti vastu 1949. aastal. Vastavalt sellele jaguneb Bulgaaria 14 ringkonnaks: Blagojevgradi, Burgase, Vidini, Vratsa, Gorna-Orehhovitsa, Kolarovgradi, Pleveni, Plovdivi, Rusena, Sofia, Stalini, Stara-Zagora, Haskovo ja Jamboli ringkonnaks.

Ringkonnad jagunevad okooliateks. Üldse on okooliaid 95.

Peale nende on Sofia ja kuus teist linna eraldatud eriliste administratiivühikutena.

Okooliad jagunevad obštšiinadeks. Kogu riigis on 108 linnaobštšinat ja 2034 maaobštšinat.

Rahvavõimu kohalikeks organiteks on ringkonna, okooliate ja obštšiinade rahvanõukogud, mis valitakse üldise, otsese ja võrdse valimisseaduse alusel salajasel hääletamisel.

LOODUSLIKUD TINGIMUSED

Bulgaaria *maastik* on väga vaheldusrikas. Mäeahelikud ja kiltmaad vahelduvad siin viljakate orgudega. Bulgaaria keskmine kõrgus merepinnast on 470 meetrit —

67 meetri võrra vähem Balkani poolsaare keskmisest kõrgusest (537 m). Bulgaarias domineerib künklik maastik (200 kuni 600 m merepinnast), mis võtab enda alla üle 40 % kogu riigi territooriumist. Territoorium, mille kõrguseks on kuni 200 m merepinnast, võtab enda alla üle 30 % kogu riigi pindalast. Rajoone, mille kõrguseks on üle 600 m merepinnast, on ligi 30 % kogu territooriumist.

Läbi kogu maa kulgevad loodest idasse kumera kaarena ligi 550 km pikkuselt Balkani mäed ehk Stara-Planina, nagu neid tavaliselt Bulgaarias nimetatakse (planina — bulgaaria keeles mägi). Nende keskmine kõrgus on 1500—2000 m, mis kohati ulatub 2376 meetrini (Botevi tipp). Mäestikumassiivi laiuseks on 20 kuni 80 km.

Stara-Planina jagab maa Põhja- ja Lõuna-Bulgaariaks. Balkanitest põhja pool laskub Doonau jõe juurde viljakas Doonau-äärne künklik tasandik, mida mitmes kohas läbistavad mäestikuharud ja väikesed jõed, mis voolavad alla mägedest ja kannavad oma veed Doonause. Selle tasandiku laiuseks on läänes ligi 30 km, idas aga ulatub ta 100 kuni 120 kilomeetrini.

Veidi lõuna pool Stara-Planinat kulgeb Sredna-Gora mäeahelik. Nende kahe mäestikumassiivi vahel asetseb kitsas Kazanlõki org. Kuna org on kaitstud igast küljest tuulte eest, valitseb seal tähelepanuväärselt soe kliima, mis soodustab viinamarjaistanduste ja aedade rajamist ning tuntud kazanlõki rooside kasvatamist, millest saadakse väärtuslikku roosiõli.

Sredna-Gorast lõuna pool asetseb teine, avaram ja viljakam Maritsa jõe ja selle lisajõgede org. Siin on samuti palju viinamarjaistandusi ja aedu; tähtsal kohal on teraviljakultuurid — nisu, riis ja tehnilised kultuurid — puuvill, tubakas ja teised.

Piki Bulgaaria lõunapiiri kulgeb Rilo-Rodopi mäestikumassiiv, mis kohati ulatub peaaegu 3 km kõrguseni (Stalini mägi — varem Mussali mägi — 2925 m, Vihren — 2915 m), ning samuti Pirini mäestikumassiiv. Lääne-Bulgaarias asuvad Ossogovi mäestikumassiiv Rui tipuga (2252 m) ja Vlahina, Malaševska ning Ograždeni mäeahelikud.

Sofia kohal ulatub 2 286 meetri kõrguseni kaunis Vitoša — Bulgaaria pealinna elanike suurepärane puhkepaik.

Bulgaaria *kliima* on paras, erinevustega sõltuvalt maastikureljeefist. Siin võib tunda suvist kuumust, mis ulatub

30—40° ja samal ajal imetleda lume helendust, mis katab mäetippe. Kahe kuni kolme tunni jooksul võib autoga sõita kõrvetavalt kuumades orgudes õitsvate rooside ja viinamarjaistandustega, jahedates mäestikumetsades ning lah-tisel mäeharjal läbilõikavalt külmade tuultega.

Bulgaaria kliima kogu vaheldusrikkuse juures võib siin eraldada mitut kliimaatilist ala.

Põhja-Bulgaarias — Doonau-äärsel tasandikul ja Dob-rudžas — domineerib kõige kontinentaalsem kliima. Siin märgitakse temperatuuri kõige suuremaid amplituude suvise ja talvise aastaaja vahel võrdlemisi väikese sademetehul-gaga.

See osa maast ei ole kaitstud kirdetuulte eest, mis too-vad endaga kaasa pöuda suvel ja külma talvel. Suvel pu-huvad siin vahel kuumad ja põuased tuuled. Valitsus teos-tab siin käesoleval ajal suuri töid maade niisutamise ja metsaistutamise alal.

Põhja-Bulgaaria lõunaosas, Balkani mägede põhjakül-gedel, on kliima parajam ja sademete hulk veidi suurem. Balkani mägede harjad takistavad talvel külmade õhu-masside tungimist maa lõunaossa.

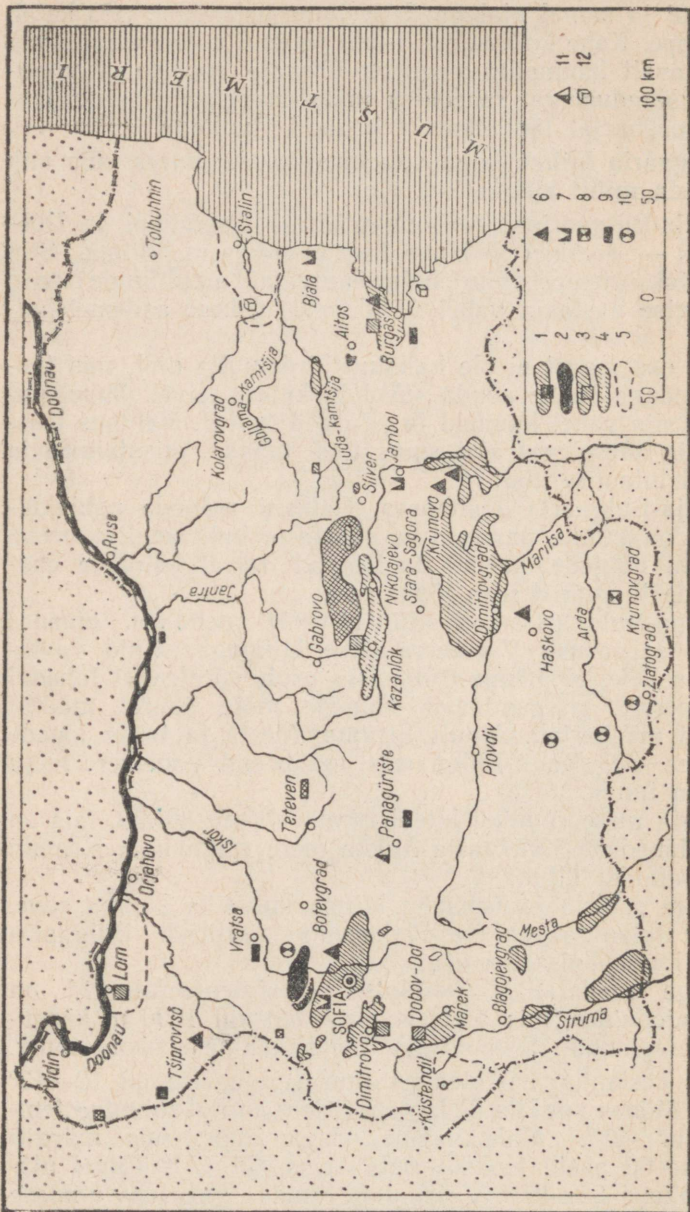
Lõuna-Bulgaarias on kliima veelgi pehmem, omades teatud sarnasust Vahemere-äärse kliimaga. Kuid vaata-mata sellele, et Lõuna-Bulgaaria asub võrdlemisi lähedal Vahemerele, nõrgendavad viimase mõju suurel määral kõrged mäeharjad. Ainult Struma, Mesta ja teiste jõgede orgudes ning Kagu-Bulgaarias annab end Vahemere mõju rohkem tunda.

Musta mere ranniku kitsal ribal valitseb kliima, mis on väga lähedane Kaukaasia Musta mere ranniku ja Krimmi lõunaranniku kliimale.

Kõige soojem ja pehmem kliima kuiva ja kuuma suve, pehme talve ja rohkete sademetega valitseb Bulgaaria kõige lõunapoolsemas osas.

Kõige madalamad keskmised aastatemperatuurid on mägirajoonides, mis asetsevad rohkem kui 1000 m kõrgu-sel merepinnast. Siin on ka maksimaalne sademetehulk.

Õhu keskmine aastatemperatuur Bulgaarias on 12—13° sooja. Mõnes punktis ületab suvel kõrgeim absoluutne tem-peratuur 40°. Maksimaalne temperatuur, mis märgiti viimase 60 aasta jooksul Bulgaarias, oli 45°. Talvel ula-tub pakane 25—27°. Kõige tugevamaks pakaseks viimase 60 aasta jooksul märgiti 38°.

Bulgaaria kasulike maapõuevarade kaart.

1 — kivisüsi; 2 — antratsiit; 3 — pruunsüsi; 4 — oleta; av pruunsööe levikuala; 5 — naftatsisaldav ala; 6 — rauamaak; 7 — mangaanimaak; 8 — kroomimaak; 9 — vasemaak; 10 — polümetallid; 11 — püriidid; 12 — keedusool.

Keskmine aasta sademetehulk Bulgaarias on 670 mm. Nende jaotus rajoonide kaupa kõigub 450 kuni 850 mm, mõnedes kõrgmäestikurajoonides ületab see 1000 mm. Kõige väiksem on sademetehulk (450—550 mm) suuremal osal Doonau tasandikust, eriti Lõuna-Dobrudžas, samuti ka Plovdivi rajoonis ja Maritsa orus.

Bulgaaria jõed kuuluvad enamikus Musta ja Egeuse mere basseini.

Bulgaaria kõige suuremaks ja veerikkamaks jõeks on Doonau, mis on Volga järel pikkuselt teine jõgi Euroopas. Doonau pikkuseks on 2860 km, millisest pikkusest 471 km uhuvad maa territooriumi põhjast.

Bulgaaria territooriumil suuhuvad Doonause tema parempoolsed lisajõed: Lom, Ogosta, Iskõr, Vit, Osõm, Jantra oma lisajõe Rossitsaga jt.

Lõuna-Bulgaaria kõige veerikkamaks jõeks on Maritsa. Tema üldpikkus on 472 km, millest 271 km kulgeb Bulgaaria piirides. Egeuse merre voolava Maritsa tähtsamad lisajõed on: Tundža — pikkus 332 km, sealhulgas Bulgaaria territooriumil 283 km, Arda — 267 km (Bulgaarias 230 km.), Kritšim (Võtša), Tšepelarska, Topolnitsa, Luda-Jana ning samuti Mesta ja Struma jõed.

Bulgaarias on palju teisi väikseid mäestikujõgesid. Ükski neist ei ole laevatav, kuid nad kujutavad endast vee-energia rikkalikku allikat. Paljudel neist on juba alanud hüdroelektrijaamade ehitamine (Rossitsa, Topolnitsa, Tundža jt.).

Maa ainsaks laevatavaks jõeks on Doonau. Doonaul asuvad Bulgaaria jõesadamad Ruse, Tutrakan, Silistra, Svištov, Nikopol, Lom jt.

Järvi on Bulgaarias võrdlemisi vähe ja oma mõõtmeilt ei ole nad suured. Palju väikseid järvi asetseb mägedes, Doonau ääres ja Musta mere rannikul. Kõige suurem on Burgase järv. Ta asetseb Burgase linna juures ja tema pindala on 28 km². Stalini linna juures asetseb Stalini järv 17 km² pindalaga. Käesoleval ajal on see järv sügava kanali kaudu ühendatud merega ja muudetud suurepäraseks sadamaks. Doonau kallastel laialipillatud järvedest on kõige suurem Svištovi järv, mis võtab enda alla 17,4 km².

Rahvademokraatliku Bulgaaria valitsus teostab nüüd töid Doonau-äärsete soostunud järvede kuivendamiseks.

Bulgaaria kasulikud maapõuevarad ei ole veel küllaldaselt uuritud.

Kõige suuremat tähtsust omavad söelademed. Maal on olemas suured pruunsöe tagavarad, samuti ka küllaltki suur hulk koksistuvat sütt ja antratsiiti.

Peamiseks söebasseiniks on Dimitrovo (Perniki) bassein. See asub umbes 30 km Sofiast edela pool ja on pealinnaga ühendatud kahe raud- ja ühe maanteega. Teise raudteeliini ehitas Bulgaaria noorsugu aastail 1947—1948. Dimitrovo bassein annab suurema osa kogu maal toodetavast söest.

Avarad perspektiivid on Maritsa basseinil. Pruunsöe varusid hinnatakse siin umbes 2,5 miljardile tonnile. Selles basseinis töötab juba mitu kaevandust ja ehitatakse uut linna — Dimitrovgradi — suurte ettevõtetega.

Küllalt suured söevarud on olemas ka maa teistes rajoonides: Bobov-Dolis, mis asub Dimitrovost (Pernik) lõunas ja Burgase linnast põhja pool, Kazanlõki nõo idaosas ja teistes kohtades. Koksistuvat sütt on leitud Balkani mäestiku harjade nõlvadel Sliveni ja Kazanlõki linna juures. Antratsiiti on avastatud Iskõri lõhangu rajoonis ja Belogradtšiki linna juures, mis asub Balkani mäeaheliku lääneosa põhjanõlval.

Kaevandatavatest maakidest on olemas: rauda, mangaani, kroomi, vaske, pliidi ja tsinki. Kõige suurem tähtsus on polümetalli-, vase- ja rauamaakidel.

Rauamaaki on Krumovo küla juures (Jamboli linnast edela pool), Ihtimani linnast lõuna pool, Ogosta jõe ülemjooksul ja samuti Musta mere rannikul.

Mangaanimaagilademed asetsevad Požarevo küla juures, mis asub Sofiast lääne pool, Panagürište linnast lääne pool, Jamboli linnast loode pool, Stalini linnast lõuna pool ja teistes kohtades.

Kroomimaagi leiukohad asuvad Ida-Rodopites, eriti Goljamo-Kamenje küla juures kagu pool Krumovgradist. Rikkalikud polümetalli-maakide tagavarad on olemas Smoljani ja Zlatogradi linna juures, samuti ka Ida-Rodopite põhjanõlvadel Asenovgradist lõuna pool. Rikkaliku metallisalduvusega vasemaake on avastatud Panagürištest lõuna pool, Burgasist edela pool, lääne pool Sozopolist, Vratsa ja Botevgradi rajoonis ja teistes kohtades. Kuldasaldavat liiva leitakse jõgede ääres, mis voolavad Balkani mägedest ja Sredna-Gorast.

Mittermaagilistest maapõuevaradest on Bulgaarias olemas kivisoola — Provadia linna juures, kipsi, kaoliini, marmorit, lubjakivi jt.

Reas Bulgaaria rajoonides on viimastel aastatel avastatud nafta olemasolu tunnuseid, olgugi et nafta tööstuslikke varusid seni veel ei ole leitud. Tööd selles suunas jätkuvad.

Bulgaaria rahvademokraatlik valitsus organiseerib Nõukogude Liidu abiga maa loodusvarade plaanipäraselt tundmaõppimist nende kõige otstarbekohasemaks kasutamiseks kogu rahva huvides, kes ehitab sotsialismi.

Mineraalvee-allikad moodustavad maa ühe kõige väärtuslikuma vara. Kõige väärtuslikumad mineraalvee-allikad 19°- kuni 83°-lise veetemperatuuri ja suure radioaktiivsusega asuvad peamiselt Kesk- ja Lõuna-Bulgaarias. Paljude juurde on ehitatud maalilised kuurordid, mis nüüd on maa töötajate puhkepaikadeks. Bulgaaria oma maalilise looduse, hea kliima ja tervisvee-allikatega omab kõik eeldused, et muutuda Euroopa üheks parimaks sanatooriumiks.

Bulgaaria *pinna* on sama mitmekesine nagu tema maastik ja kliimatilised tingimused.

Maa põhjaosas, Doonau orus, domineerivad mustmullad ja ka hallid metsa-leetmullad eelmägedes. Kesk- ja Lõuna-Bulgaarias domineerib pruunmuld ja mustmulla eriliik, mis on saanud endale «smolnitsa» nimetuse. Mägirajoonides on levinud pruunid metsamullad ja mägi-niidu-mullad. Peale nende mullastikuliikide esinevad võrdlemisi väikeste aladena ka paljud teised.

Bulgaaria *taimestik* paistab silma suure mitmekesisuse poolest ja mitte niivõrd sõltuvalt laiuskraadist, kui just kõrgusest üle merepinna ja reljeefi struktuurist. Musta mere rannikul ja lõunapoolsetes rajoonides on taimestik, mis on iseloomulik Vahemere aladele. Kultuurtaimedest kasvavad siin nisu, tubakas, puuvill; on olemas palju puuviljaaedu ja viinamarjaistandusi. Mägirajoonides on rööbiti n'isuga laialdaselt levinud rukis ja oder. Neis rajoonides võtavad enda alla suure maa-ala madalad metsad ja põõsastikud. Metsades kasvavad tamm, valge pöökpuu, vaher ja kask. Veel kõrgemal asetseb okaspuu-metsa võõnd, mis koosneb mändidest ja kuuskedest.

Umbes 2000 meetri kõrgusel algavad alpi-rohumaad. Doonau orus domineerivad nisu, mais ja teised taimed, mis on omased stepivööndile.

ELANIKKOND

Esimene rahvaloendus Bulgaarias viidi läbi 1881. aastal, pärast maa vabastamist Türgi ikkest. Vastavalt selle rahvaloenduse andmetele elunes riigis 2 800 000 inimest. 30 aasta jooksul, 1910. aastaks, kasvas elanikkond 4 300 000 inimeseni, 1934. aastaks oli see kasvanud 6 078 000 inimeseni ja 1940. aastaks 6 385 000 inimeseni.

Pärast Lõuna-Dobrudža (elanikkond 320 000 inimest) ühendamist 1940. aastal kasvas Bulgaaria elanikkond 6 700 000 inimeseni.

Viimane rahvaloendus viidi läbi 31. detsembril 1946. aastal. Vastavalt ametlikele andmeile koosneb Bulgaaria elanikkond 7 022 206 inimesest.

Rahvusliku koosseisu poolest on Bulgaaria elanikkond ühtlane. Valdava enamiku moodustavad bulgaarlased — neid on umbes 88% kogu elanikkonnast.

Vähemusrahvustest on kõige suuremaks türgi rahvusest elanikkond. Bulgaarias on rohkem kui 600 000 türklasi. Neist valdav osa elab kompaktsete rühmadena Bulgaaria kagu- ja kirdeosas. Pärast 9. septembrit 1944. aastal tunnustati türklased nagu teisedki vähemusrahvused võrdõiguslikeks. Riigis hakkasid tööle türgi õppekeelega koolid, antakse välja türgikeelset ajalehte, türgi elanikkonna esindajad on valitud Rahvakogusse. Türgi reaktsioonilised võimud püüdsid paljude aastate jooksul avalikult ja varjatult mõjutada Bulgaarias elunevaid türklasi ümberasumisele Türgisse. Bulgaaria valitsus andis loa ümberasumiseks neile, kes seda soovisid.

Kuid Türgi võimud keeldusid nüüd ümberasujaid vastu võtmast. Türgi piiripunktides suleti ümberasujaile sissepääs täakidega ning piiripunktide ametnikkond mõnitas ülbelt ümber asuda soovijaid.

Rahvusvahelise avaliku arvamuse survele, kes sügava pahameelega mõistis hukka Türgi võimude käitumise, olid Türgi valitsejad sunnitud siiski avama piiri ümberasujatele.

Teistest vähemusrahvustest on Bulgaarias mustlasi — umbes 150 000 inimest, juute — 50 000 inimest, armeenlasi — 30 000 inimest, venelasi — 20 000 inimest, rumeenlasi — 7 000 inimest. Peale loetletute eluneb Bulgaaria pinnal veel kreeklasi, albaanlasi, tatarlasi ja teisi.

Usult on kõige rohkem õigeusklikke — 85 %, 13 % on muhameedlasi. Need on türklased, osa bulgaarlasi (Bul-

gaarias nimetatakse neid pomakkideks) ja osa mustlast. Veel on katoliiklasi, protestante jt.

Rahvatihedus Bulgaarias on 63,4 inimest ühel ruutkilomeetril. See on keskmine Euroopa maade suhtes, kuid väga kõrge Bulgaaria kohta, kui arvestada maa põllumajanduslikku iseloomu ja maa mägisust. Tihedamalt on asustatud Sofia, Dimitrovi, Plovdivi, Gabrovo ja Gorna-Orehhovitsa okooliad, kus elanike tihedus ühel ruutkilomeetril on enam kui 90 inimest. Elanike tiheduselt järgnevad Doonau tasandik ja Ülem-Traakia madalik. Kõige hõredamalt on asustatud mägi- ja idapoolsed okooliad.

Bulgaaria on maa, kus valdav osa elanikkonnast on põllumajanduses töötav elanikkond. Siin eluneb maarajoonides 5 291 988 inimest ehk enam kui 75% elanikkonnast ja 1 730 218 inimest ehk ligi 25% elanikkonnast linnades.

Tähtsamad linnad

Suurim Bulgaaria linn on tema pealinn *Sofia*. See on üks suuremaid poliitilisi, majanduslikke ja kultuurilisi keskusi Balkani poolsaarel. Sofia asub mägedevahelises nõos, mida põhjast piirab Balkani mäeahelik ja lõunast Vitoši mägi. Kui läheneda Sofiale lennukil, paistab, nagu asuks ta sügaval piklikul taldrikul, mille ääred kõikjal kerkivad kõrgele. See on Sofia nõgu. Selle pikkus loodest kagusse on 75 kilomeetrit, laius 15—20 kilomeetrit. Sofia nõo lõikab läbi Iskõri jõgi, mis möödub Sofia lähedalt.

Sofia asub kõrgel üle merepinna. Tema keskmiseks kõrguseks üle merepinna on 550 meetrit, üksikutes kohtades aga koguni 625 meetrit.

Sofia on vana linn. Esimese Bulgaaria keisririigi päevil kandis ta nime Sredets ja oli üheks tähtsamaks kaubanduslikuks keskuseks. Pärast Bulgaaria vallutamist türklaste poolt muutus Sofia suureks administratiivseks keskuseks. Siin paiknes türki valitsejate residents — Rumeelia oblasti beilerbei residents. Pärast Bulgaaria vabastamist vene vägede poolt muutus Sofia kiiresti Bulgaaria pealinnaks.

Käesoleval ajal on Sofia Bulgaaria suurim administratiivne, tööstus-, kultuuri- ja kaubanduslik keskus. Siin asuvad Rahvakogu ja vabariigi valitsus, Bulgaaria Kommu-

nistliku Partei, Isamaarinde ning teiste organisatsioonide juhatused.

Linna südames, 9. septembri väljakul, Ministrite Nõukogu hoone vastas on püstitatud kaunis ja haarav mausoleum, milles säilitatakse bulgaaria rahva juhi ja õpetaja, rahvusvahelise töölisliikumise väljapaistva tegelase Georgi Dimitrovi balsameeritud keha. Bulgaaria ja teiste maade töötajad läbivad lõpmatu vooluna mausoleumi, et heita pilk lõpmata kallile ja lähedasele sõbrale, revolutsioonilisele võitlejale ja juhile. Tema hiilgav eeskuju hingestab miljoneid inimesi võitluseks rahu, demokraatia ja sotsialismi eest. Mausoleumi kõrvale on maetud Georgi Dimitrovi lähim võitluskaaslane — Vassili Kolarov.

Sofiasse ja selle ümbrusesse on koondunud palju mitmesuguseid ettevõtteid, nende hulgas tekstiili-, masinaehitus-, toiduainete-, ehitus- ja teisi ettevõtteid, peaaegu üks neljandik riigi kogu tööstusest.

Sofia on suurim maanteed ja raudteede sõlm. Siit väljuvad mitmes suunas 6 raudteeliini. Siitkaudu läheb tähtsaim rahvusvaheline magistraal Lääne-Euroopast Lähis-Itta. Õhuteede kaudu on Sofia seotud Moskva, Odessa, Bukaresti, Praha ja viimase kaudu teiste tähtsamate linnadega Euroopas.

1946. aasta rahvaloenduse andmete järgi elas Sofias 435 000 inimest (käesoleval ajal on Sofia elanike arv rohkem kui pool miljonit).

Pealinna on koondatud peamised teaduslikud ja õppeasutised, teatrid ja muuseumid: Bulgaaria Teaduste Akadeemia, mis hõlmab 23 teaduslikku instituuti, Sofia Ülikool, Stalini-nimeline Polütehniline Instituut, Kunstiakadeemia, Muusikaakadeemia, Kõrgem Teatrikool, kõrgem kehakultuuri-õppeasutis, rahvateater ooperi-, balleti- ja draamatruppidega, samuti noorsooteater, rida kinoteatreid ja klubisid. Sofia Ülikool on kõige suurem õppeasutis riigis. Tema 10 fakulteedis õpivad enam kui 30 000 üliõpilast. 1948. aastal moodustati Sofia Ülikooli neljast fakulteedist — agronoomia, metsamajanduse, loomaarsti ja zootehnika fakulteedist uus kõrgem õppeasutis — Põllumajanduse Akadeemia, millele anti Georgi Dimitrovi nimi.

Sofia on kaunilt planeeritud linn. Ta omab palju parke, väljakuid ja haljasaladega tänavaid. Paljud tänavad ja väljakud kannavad vene rahva ja Nõukogude Liidu suurte tegelaste auks nende nimesid. Sofias on Lenini-nimeline

väljak, Stalini prospekt, Marssal Tolbuhhini nimeline puiestee, Aleksander Nevski väljak ja palju teisi.

1950. aasta detsembris võttis Sofia linna rahvanõukogu, täites töötajate soovi, vastu otsuse nimetada Sofia linna Keskrajoon ümber Stalini rajooniks.

Teiseks linnaks Bulgaarias Sofia järel oma elanike arvu (rohkem kui 125 000 elanikku) ja majandusliku tähtsuse poolest on *Plovdiv* — üks riigi vanemaid linnu.

Plovdiv on suur majanduslik ja tööstuskeskus Maritsa jõe orus. Siin asuvad riigi suurimad tubakalaod, mis mahutavad poole kogu riigis kasvatatavast tubakast, konservi-, tubaka-, suhkru- ja teised toiduainetetööstuse vabrikud, puuvilla- ja siidivabrikud, rida keemia- ja puidutöötlemise tehaseid. Plovdiv on suurim kaubanduslik keskus. Siin toimuvad igal aastal rahvusvahelised näitused-laadad, millest harilikult võtab osa kuni paarkümmend riiki. Pääaegu linna südames kerkib Vabaduse mägi, millele on püstitatud mälestussammas vene soldatitele, kes langesid võitluses Bulgaaria vabaduse eest aastail 1877—1878. Mäelt avaneb suurepärase vaade rohelusse uppuvale linnale ja selle ümbrusele.

Plovdivis on ülikool, mis on avatud 1945. aastal, õpetajate instituut, muusikakool, arheoloogiamuuseum ja rida teisi kultuuriasutisi.

Stalin (endise nimega Varna, asutatud 572. aastal enne meie ajaarvamise algust) on suuruselt kolmas linn ja suurim meresadam Bulgaarias. Linn asub lahe ja järve kaldal, viimane on merega ühendatud sügava kanali kaudu. Stalini linn on ka tähtis tööstuskeskus. Linnas on puuvillriide-vabrikud, konservi-, keemia-, nahatöötlemistehased, laevaehitustehased ja teised ettevõtted. 1945. aastal avati siin ülikool. Stalini linn on parim ravimiskoht riigis. Siin asuvates rohkearvulistes kaunites sanatooriumides puhkavad nüüd bulgaaria töötajad. Linnas elab 1946. aasta rahvaloenduse andmete järgi 77 792 inimest.

Teistest linnadest tuleb märkida järgmisi: suur sadam Doonaul ja tööstuskeskus Ruse — 53 420 elanikuga, Musta mere sadamalinn Burgas — 43 684, Pleven — 38 997, Stara-Zagora — 37 057, Sliven — 35 553, Kolarovgrad (Šumen) — 31 169, Tolbuhhin (Dobritš) — 31 049, Pazardžik — 30 430, Jambol — 30 311, Dimitrovo (Pernik) — 28 504, Haskovo — 27 394 elanikuga ja teised.

Üldse on Bulgaarias 108 linnatüüpi asustatud punkti ja enam kui 4 000 maatüüpi asulat.

Viimastel aastatel on märgata, et linnade elanikkonna kasv toimub kiiremalt kui maal elava elanikkonna kasv, mis peegeldab tööstuse ja bulgaaria rahva kultuuri kasvu.

RIIGIKORD

Bulgaaria Rahvavabariigi riigikord on kindlaks määratud Suure Rahvakogu poolt 4. detsembril 1947. aastal vastuvõetud konstitutsiooniga.

Vastuvõetud rahvademokraatlikule põhiseadusele eelnes töötajate pikaajaline ja visa võitlus põhjalike demokraatlike ümberkujunduste läbiviimise eest riigis.

Tähtsaks sündmuseks Bulgaaria demokraatliku arenemise teel olid esimesed vabad valimised. Nagu teada, määrati valimised uude rahva parlamenti 26. augustile 1945. a. Ku'd sisereaktsiooni sabotaaži ja provokatsioonide ning Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide vahelesegamise tõttu lükati valimised edasi. Kaks nädalat hiljem võttis valitsus vastu otsuse valimiste läbiviimiseks 18. novembril 1945. a. Vaatamata opositsiooni ja välisreaktsiooni meeletikele katsetele valimiste läbiviimist uuesti nurja ajada, valiti Rahvakogu rahva rõhuva enamuse poolt. Isamaarinne, mille eesotsas olid kommunistid, saavutas neil valimistel täieliku võidu.

Rahvakogu võttis vastu rea tähtsaid seadusi, nende hulgas seaduse maaomanduse kohta, seaduse spekulatsiooni ja teiste ebaseaduslike vahenditega saadud varade konfiskeerimise kohta, seaduse progressiivse tulumaksu kohta ja rea teisi seadusi.

Tähtsaimaks küsimuseks, mis kerkis Rahvakogu ette, oli Bulgaaria põhiseaduse ja riigikorra küsimus. Vastavalt kehtivale põhiseadusele võis selle muutmise küsimust otsustada ainult Suur Rahvakogu. Suure Rahvakogu valimisteks oli vaja anda vastav seadus, mille vastuvõtmiseks omas õiguse ainult Rahvakogu.

Vaatamata niinimetatud «opositsiooni» meeletikule vastupanule, kes püüdis sise- ja välisreaktsioonile toetudes säilitada vana monarhistlikku põhiseadust, võttis Rahvakogu vastu seaduse referendumi läbiviimise ja Suure Rahvakogu kokkukutsumise kohta põhiseaduse küsimuse arutamiseks.

Vastupidiselt reaktsiooni püüetele ja lootustele avaldas bulgaaria rahvas 8. septembril üldrahvaliku referendumiga oma poolehoidu vabariigile, olles kuningriigi vastu. Kõigist hääletamisest osavõtnuist hääletas 92,76% rahvavabariigi poolt ja ainult 4,24% monarhia poolt (3% jäi erapooletuks).

27. oktoobril 1946. aastal toimunud Suure Rahvakogu valimised tõid uue võidu demokraatiajõududele, kelle eesrinnas oli kommunistlik partei. Isamaarinne sai 366 kohta ehk 78,3% Rahvakogu koosseisust, sealhulgas said kommunistid 276 mandaati ehk peaaegu 60% Suure Rahvakogu koosseisust. Sellel üldrahvalikul hääletamisel avaldas bulgaaria rahvas täit usaldust kommunistlikule parteile. Vastavalt parlamendi traditsioonidele said kommunistid õiguse uue valitsuse kujundamiseks. Esimese vabariikliku Bulgaaria valitsuse peaministriks valiti Georgi Dimitrov.

Suur Rahvakogu võttis vastu rea tähtsaid seadusi: tööstuse ja pankade natsionaliseerimise kohta, isikute, kes ei ole seotud ühiskondlikult kasuliku tööga, töömobilisatsiooni kohta, riikliku kahe aasta plaani kohta ja rea teisi.

Täites rahva taht, võttis Suur Rahvakogu 4. detsembril 1947. aastal nimelise hääletamise teel üksmeelselt vastu maa põhiseaduse — Bulgaaria Rahvavabariigi Konstitutsiooni, mis kinnitas seadusandlikus korras bulgaaria rahva kauakestnud võitluse tulemused oma vabaduse ja iseseisvuse eest.

Uues konstitutsioonis on antud riigi ja tema kõrgeima võimu iseloomu määrang. Kogu võim Bulgaarias, öeldakse konstitutsioonis, «lähtub rahvast ja kuulub rahvale». Valijateks ja valitavateks on kõik Rahvavabariigi kodanikud, kes on saanud 18-aastaseks, vahet tegemata soo, rassilise kuuluvuse, usutunnistuse, hariduse, elukutse, ühiskondliku ja varandusliku seisundi vahel, välja arvatud isikud, kellelt kohtuotsuse järgi on kodaniku- ja poliitilised õigused ära võetud.

Tootmisvahendid kuuluvad riigile (üldrahvalik omandus), kooperatiividele ja füüsilistele või juriidilistele eraisikutele. Kogu rahva omand on riigi peamiseks toeks rahvamajanduse arendamisel ning on erilise kaitse all.

Kõrgeim riigivõimuorgan — Rahvakogu — on vabariigi ainus seadusandlik organ. Rahvakogu valitakse 4 aastaks; ta koosneb saadikuist, kes on valitud normi järgi üks saadik kolmekümne tuhande elaniku kohta.

Rahvakogu valib oma Presiidiumi, koosseisus: esimees, kaks esimehe asetäitjat, sekretär ja 15 liiget. Rahvakogu istungjärkude vaheajal on selle Presiidium kõrgeimaks riiklikuks organiks.

Riigivõimu kõrgeim täidesaatev ja korraldav organ on valitsus — Ministrite Nõukogu — koosseisus: esimees, tema asetäitjad, Riikliku Plaanikomisjoni esimees, Riikliku Kontrollkomisjoni esimees, Teaduse-, Kunsti- ja Kultuurikomitee esimees ja ministrid.

Kohalikeks riigivõimuorganeiks on kolmeks aastaks valitavad rahvanõukogud. Rahvanõukogude täidesaatevad ja administratiivorganid — upravad (valitsused) — valitakse vastavatel rahvanõukogude pleenumitel ja nad koosnevad esimehest, esimehe asetäitjatest, sekretärist ja liikmetest.

Bulgaaria kodanikele on antud ja tagatakse kõige laiemad demokraatlikud õigused: õigus tööle, puhkusele, haridusele, kindlustusele vanaduse või haiguse korral. Kõigile kodanikele on kindlustatud isikuvabadus ja korteripuutumatus, tagatakse kirjavahetuse saladus, kindlustatakse õigus liituda ühingutesse, liitudesse, organisatsioonidesse, kui nende tegevus pole suunatud riikliku või ühiskondliku korra vastu ega ole vastuolus konstitutsiooniga. Bulgaaria kodanikele tagatakse trüki-, sõna-, koosolekute, miitingute, rongkäikude ja demonstratsioonide vabadus. Kodumaa kaitsmine, öeldakse konstitutsioonis, on iga kodaniku kõrgeim kohus ja auasi. Kodumaa reetmist loetakse raskeimaks kuriteoks rahva ees ja seda karistatakse seaduse täie rangusega. Töö on iga kodaniku kohuseks ja auasjaks.

Sel kujul, kooskõlas uue konstitutsiooniga, Bulgaarias ei asendatud kuningriiki lihtsalt parlamentliku vabariigiga, vaid konstitutsiooniga on kindlustatud tõeliselt demokraatlik rahvavabariik, kus kogu töötava rahva jaoks on kindlustatud tõeliselt demokraatlikud õigused. Konstitutsiooni vastuvõtmisega jõudis lõpule tähtis etapp bulgaaria rahva võitluses oma vabaduse ja iseseisvuse eest.

Vastavalt uuele konstitutsioonile reorganiseeriti Bulgaarias riigiparaat, loodi kohalikud riigivõimuorganid — rahvanõukogud. 15. mail 1949. aastal toimusid rahvanõukogude saadikute valimised ja rahvakaasistujate valimised. Need valimised tõid täieliku võidu kommunistide poolt juhitud Isamaarindele. Kõik valitud rahvanõukogude saadikud ja kohtu rahvakaasistujad on Isamaarinde kandidaadid. Rahvanõukogude valimiste läbiviimisega on lõpule viidud

kõigi riigivõimuorganite riiklik reorganiseerimine vastavalt põhiseadusele.

1949. aasta detsembris toimusid Bulgaarias valimised Rahvakogusse. Valimised viidi läbi suure tõusu tähe all kogu maal ja nad olid uueks rahu- ja sotsialismijõudude üleoleku demonstratsiooniks reaktsiooni tumedate jõudude üle. Kunagi varem pole bulgaaria rahvas nii aktiivselt ja üksmeelselt hääletanud. 98,89% valijatest võtsid osa hääletamisest ja 97,66% hääletusest osavõtnuist andsid oma hääled Isamaarinde, mille eesotsas olid kommunistid, kandidaatide poolt.

Niisiis, üldrahvaliku antifašistliku ülestõusu tulemusena, mis oli võimalik tänu saksa fašistlike vägede purustamisele Nõukogude Armeed poolt, ja sellele järgnenud demokraatlike, uues konstitutsioonis kinnitatud ümberkorralduste tulemusena on likvideeritud Bulgaarias vana reaktsiooniline režiim, on loodud uus riigitüüp — Rahvavabariik, kus võim kuulub rahvale, suur tööstus, transport ja pangad kuuluvad riigile ja juhtivaks jõuks on elanikkonna töötavate klasside blokk töölisklassiga eesotsas. Bulgaaria rahvas vabanes imperialistlikust ikkest ja asus sotsialistliku arenemise teele.

Georgi Dimitrov, kõneldes uuest riigitüübist Bulgaarias, nimetab seda rahvademokraatlikuks riigiks, mida iseloomustavad järgmised tähtsamad jooned:

Rahvademokraatlik riik kujutab endast töötava rahva — rahva valdava enamiku võimu, kus töölisklassil on juhtiv osa. See tähendab, et kapitalistide ja suurmaapidajate võim on kukutatud ning on kehtestatud linna ja maa töötava rahva võim töölisklassi juhtimisel; töölisklass, kui kaasaegse ühiskonna kõige eesrindlikum klass, täidab juhtivat osa nii riigis kui ka ühiskondlikus elus. Selle tulemusena muutub riik vahendist, mida ekspuuteerivad klassid kasutasid töötava rahva rõhumiseks, töötava rahva võitlusvahendiks ekspuataatorlike elementide vastu, igasuguste katsete vastu taastada kapitalistlikku korda ja kodanluse ülevõimu.

Rahvademokraatlik riik on ülemineku-ajajärgu riik, vajalik selleks, et kindlustada maa arenemist teel sotsialismile. Ainult kõrvalkaldumatult sellel teel edasi liikudes võib rahvademokraatlik riik tugevneda ja täita oma ajaloolist ülesannet.

Rahvademokraatlik riik tekib ja areneb koostöös ja sõp-

ruses Nõukogude Liidu ning rahvademokraatia maadega ja kuulub ühisesse demokraatlikku, imperialismivastasesse leeri, mille eesotsas on Nõukogude Liit. Ainult demokraatlikku, imperialismivastasesse leeri kuuludes, mille eesotsas seisab võimas Nõukogude Liit, võib rahvademokraatia maa kindlustada oma iseseisvust, suveräänsust ja julgeolekut agressiooni ja imperialistlike jõudude vastu.

Bulgaarias loodud rahvademokraatlik riik täidab edukalt proletariaadi diktatuuri funktsioone ja on üheks proletariaadi diktatuuri vormiks.

RAHVAMAJANDUS

Raske pärandi likvideerimine

Kuni saksa fašistlikust ikkest vabastamiseni Nõukogude Armeed poolt ja Isamaarinde valitsuse moodustamiseni oli Bulgaaria majanduslikult mahajäänumaid maid Euroopas. Peamiseks rahvusliku sissetuleku allikaks oli väiketootlik põllumajandus primitiivse tehnikaga.

1939. aastal andis põllumajandus 52% rahvuslikust sissetulekust, samal ajal, kui tööstus andis kõigest 8,6% ja koos käsitööstusega 15%.¹ 1934. aasta rahvaloenduse andmete kohaselt elas 78,6% kogu elanikkonnast küldes ja tegeles peamiselt põllumajandusega ja ainult 21,4% elas linnades.

Riigi majanduse agraarise loomu tõendavad ka andmed, mis näitavad, kui palju andis tööstus toodangut peamistel aladel iga elaniku kohta. Nii toodeti 1946. aastal iga elaniku kohta: malmi ja terast — 0,03 kg, elektrienergiat — 63 kilovatt-tundi, riidet — 5,6 m, jalatseid — 0,3 paari.²

Bulgaaria majanduslik mahajäämus oli tingitud reast ajaloolistest ja sotsiaal-majanduslikest põhjustest. Kõigepealt mõjus Bulgaaria majanduslikule arengule pidurdavalt viis aastasada kestnud türgi ike. Sel ajal, kui paljudes teistes maades arenes tööstus, tekkis kodanlus, intelligents ja formeerus proletariaat, oli Bulgaaria reaktsioonilise türgi režiimi surve all, mis tappis rahva paremaid jõude.

Alates 1878. aastast hakkas Bulgaarias arenema tööstus. 1900. aastaks oli Bulgaarias juba 266 ettevõtet.³

¹ «Beležnik na agitatora», nr. 20, 1947, lk. 59.

² Sealsamas, lk. 35.

³ Sealsamas, lk. 47.

Kuid Bulgaaria tööstuslikku arengut pidurdas majanduslikult tugevate Lääne-Euroopa maade, eelkõige Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa koloniaalpoliitika. Lääne-Euroopa kapitalistid lämmatasid «abistamise», «koostöö» ja vabakaubanduse sildi all süstemaatiliselt Bulgaaria rahvuslikku tööstust, muutes maa rahvamajanduse täielikult sõltuvaks imperialistlikest riikidest.

Väliskapitali tungimine Bulgaariasse toimus kapitalide mahutamise teel suurettevõtteisse, eksport- ja importkaubanduse kompaniide organiseerimise ja välislaenude abil. 1937. aasta lõpuks moodustas väliskapital maa kõigi aktsiaühingute kapitalist 42,1%. Saksa ekspansiooni tulemusena kasvas see protsent veelgi.

1944. aasta septembriks oli 30 peamises tööstus-aktsiaühingus, mille kogu kapital oli 532 660 000 levi, väliskapitali osa kasvanud peaaegu 60 %-ni, bulgaaria kapitali oli ainult 40,6%. Mõned kõige tähtsamad bulgaaria majandusharud sattusid selleks ajaks peaaegu täielikult välismaiste monopolistide kätte. Nii vasekaevandused, pliikaevandused (ühing «Pirin»), transpordiühing «Šeiker» olid täielikult väliskapitali käsutuses. Suhkrutööstuses kuulusid väliskapitalile 4 suhkruvabrikut, mis andsid 85% maa kogu suhkrutoodangust. Mäeühingus «Gronitoid» oli väliskapitali osa 91%, ühendatud tubakavabrikutes — 65%, paberi- ja papitööstuses 63%, naftasaadustega kauplemisel 97% jne. Olles välisriikide kaitse all, vedasid need ühingud igal aastal maalt välja sadu miljoneid levisid välisvaluutas ja väärtustes.

Eriti rõõvellikku osa täitis kapital, mis oli mahutatud selle poolt loodud pankadesse. 1906. aastast alates peremehtsesid Bulgaarias suured välismaa pangad: Krediitpank saksa kapitaliga, Itaalia pank ja teised. Tegutsedes kassasaamise eesmärgil, kurnasid nad kiskjalikult maa majandust, ekspuateerisid halastamatult bulgaaria töötavat rahvast.

Välismaised monopolistid organiseerisid eksport- ja importaktsiaühinguid ja -agentuure, mille abil nad dikteerisid sisse- ja väljaveetavate kaupade hinnad. Halastamatu rõõvimise osaliseks said ka Bulgaaria talupojad. Väheses väärtusega kaupade ja sobimatute masinate eest pidid nad maksma muinasjutulist hinda, põllumajanduslikke produkte ja toorainet aga osteti nende käest peaaegu hinnata. Sel moel rõõviti tubaka, puuvilja, viinamarja ja teiste põlluma-

andussaaduste tootjailt aastast aastasse sadu miljoneid levisid.

Riigi töötaval rahval tuli kallilt maksta välislaenude eest, mida hankis Bulgaaria valitsus välispankadest, makstes kõrgeid protsente ja kindlustades nende tagasimaksmist riigituludega. Ametlike andmete kohaselt voolas 25 aasta jooksul välismaa kapitalistide tasku enam kui 1000 miljardit levi puhaskasu näol bulgaaria tööstusest, laenudelt, pankadest, kaubamajandusest, transpordiettevõtetest, kindlustusseltsidest ja impordist.

Umbes sama suur osa bulgaaria rahvalt röövitust sattus bulgaaria kapitalistide tasku. 1924. aastast kuni 1945. aastani oli kogu tulu tööstusest ja kaubandusest 1 226,4 miljardit levi. Sellest summast 337,6 miljardit levi ehk ainult 28% moodustas kõigi tööliste, teenistujate ja administratiiv-tehniliste töötajate palk, samal ajal sattus 888,8 miljardit levi ehk 72% maa kogu tööstuse ja kaubanduse tulust väikese töösturite ja kaupmeeste rühma tasku. Monarhistlik-fašistliku diktatuuri aastatel (1924—1944) pigistasid välis- ja bulgaaria kapitalistid igal aastal bulgaaria töötavalt rahvalt välja 90 miljardit levi. Ainult 4,9% kogu maa rahvuslikust tulust läks kapitalimahutusteks, 30,8% jäi aga kapitalistide kätte ja raisati nende poolt mittetootlikult.

See piiramatult töötavate hulkade ekspluateerimine, maa halastamatu röövimine väliskapitalistide poolt on üheks oluliseks põhjuseks Bulgaaria majanduslikus mahajäämuses, üheks tema tööstusliku arengu peamiseks nõrkuseks.

«Saksa Koburgi dünastia ja parasiitliku kapitalistliku kliki kuritegeliku juhtimise tulemusena,» ütles Georgi Dimitrov, «jäi Bulgaaria väga maha oma majanduslikus arengus. Dünastia ja need klikid mängisid väliskapitali vahendajate osa ja sel teel rikastasid rahva töö ja maa rikuste arvel. Nad ei olnud huvitatud tugeva rahvusliku tööstuse ja kaasaegse mehhaniseeritud põllumajanduse loomisest.»

Teise maailmasõja kestel laostus Bulgaaria mahajäänud rahvamajandus saksa anastajate röövimise tulemusena täielikult. Saksa röövivalutajad vedasid maalt välja toiduaineid ja tööstuskaupu, hoolitsemata Bulgaaria põllumajanduse ja tööstuse edasiarendamise eest. Kõik see võeti bulgaaria töötavalt rahvalt kas tasuta või väga madala hinna eest. Saksa vallutajad ei maksnud väljaveetava eest

peaaegu mitte midagi ega vedanud midagi sisse vahetuskorras. Selle tulemusena jäi hitlerlik Saksamaa Bulgaariale võlgu määratu suure summa — 75 miljardit levi.

Põllumajandusliku inventari suur kulumus, kariloomade röövtapmine ja väljavedu ja väetise puudumine viisid põllumajanduse laostumiseni ja degradeerumiseni. 1940. aastast kuni 1944. aastani langes peamiste teraviljakultuuride tootmine 40,6%. Keskmise saak ühelt hektaarilt langes sama aja jooksul teraviljakultuuride osas 43%, loomasöötade osas 32%. Eriti hukutavalt mõjus hitlerlik võimutsemine Bulgaarias karjakasvatusele. 1940. aastast kuni 1944. aastani vähenes lammaste arv 30%, sigade arv — 21%, kodulindude arv — 41%.¹

Tooraine puudumise, masinate ja tagavaraosade vähesuse tõttu laostus samuti täielikult riigi tööstus. 1944. aasta septembriks kasutas tööstus ainult poole oma tootmisvõimest. Paljud ettevõtted seisid. Riigis kasvas tööpuudus, käsitöölised laostusid. Raudteetransport oli hitlerlaste ja bulgaaria fašistide poolt viidud katastroofilisse seisukorda. Käibeloleva raha hulk kasvas 2,8 miljardilt levilt 1938. aastal 1944. aasta septembris 50 miljardini. Eelarve defitsiit 1944. aasta esimese seitsme kuu jooksul kasvas 6 283 miljonile levile.

Monarhistlik-fašistlik juhtiv klikk, münud enese hitlerlikule Saksamaale, viis Bulgaaria majandusliku laostumiseni, finantsilise pankrotini ja tõukas töötava rahva ennenägematusse viletsusse.

Võitlus läheneva majandusliku katastroofiga

Nõukogude Armeed päästis Bulgaaria imperialistlikust orjusest, tõi talle rahvusliku sõltumatuse ja vabaduse. Bulgaaria töötav rahvas vabanes välismaiste ja bulgaaria monopolistide edasisest halastamatust röövimisest.

Uus demokraatlik valitsus rakendas energiliselt abinõusid majandusliku laose likvideerimiseks ja laade rahvahulkade olukorra parandamiseks. Valitsusorganid, toetudes rahvahulkadele, tugevdasid võitlust spekulatsioonide ja musta börsi vastu. Järk-järgult hakkas paranema transpordi- ja tööstusettevõtete töö.

Suurt tähtsust sõjajärgse Bulgaaria majanduslikus aren-

¹ «Ikonomitšeski problemõ», nr. 4, 1946.

gus omas Isamaarinde valitsuse ja Nõukogude Liidu vahel sõlmitud kaubanduslik kokkulepe. Kõige raskemal ajal sai Bulgaaria Nõukogude Liidust kõige hinnalisemaid kaupu, toidu- ja tooraineid. Tekstiilitööstuse jaoks veeti sisse 11 000 tonni puuvilla, mis võimaldas tööle panna tegevusetult seisvad tekstiiliettevõtted. Samuti veeti sisse 73 000 tonni metalltooteid ja metalli kõige hädavajalikumate põllumajanduslike tööriistade, nagu sahad, vikatid, sirbid jne., valmistamiseks. NSV Liidust saabus samuti 120 000 tonni naftasaadusi. See andis võimaluse liikuma panna tegevusetult seisva transpordi ja elustada tööstust. Miljonid bulgaaria talupojad said petrooleumi. Autotranspordi jaoks toodi sisse 53 000 komplekti autokumme, märkimisväärne kogus kautšukil läks vaja tsarvulite — bulgaaria omapäraste jalatsite valmistamiseks, millest elanikkond tundis kõige suuremat puudust. Maa tootlusolukorra parandamiseks andis Nõukogude Liit 1945. aastal 20 000 tonni nisu ja 30 000 tonni maisi. Bulgaaria sai NSV Liidust 23 000 tonni kunstväetist, samuti kemikaale, arstirohte ja palju teisi materjale.

Omakasupüüdmatu vennalik abi Nõukogude Liidu poolt oli üheks tähtsamaks tingimuseks Bulgaariat ähvardava majandusliku katastroofi ärahoidmiseks ja soodustas maa rahvamajanduse uuestisündi.

Tähtsamaks tingimuseks edukas võitluses majandusliku laose vastu oli erakapitali ohjeldamine. Maa rahvamajandus hakkas teenima töötavat rahvast, mitte aga monopolistide ja spekulantide kampa. Isamaarinde valitsus rakendas rea hädavajalikke abinõusid, et tähtsamad positsioonid rahvamajanduses võtta riigi kätte, selleks, et riik omaks küllalt jõudu majandusliku elu mõjutamiseks.

Pärast 1944. aasta 9. septembrit võttis uus demokraatlik valitsus enda kätte kõik endised riiklikud ettevõtted ja kasutas neid töötava rahva huvides. Riiklik sektor kasvas tunduvalt sõjaroimaritelt konfiskeeritud ettevõtete arvel. Riik võttis enda kätte peaaegu kõik pangad, kindlustusseltsid, raudteed, posti, raadio, telegraafi, telefoni, suurema osa elektrijaamu, kaevandusi ja rea ettevõtteid teistest tööstusharudest. Samuti võttis riik enda kätte väliskaubanduse monopoli ja tubaka ning mõnede teiste kaupade müügi ainuõiguse siseturul.

Kuigi erakapital jätkas suure osa mängimist rahvamajanduses, oli ta siiski tunduvalt määral allutatud riigi kont-

rollile. Pärast 9. septembril 1944. aastal seati Bulgaarias sisse ja teostati väga laialdaselt töölis kontrolli ettevõtetes. Tehaste ametiühingukomiteed jälgisid, et eraettevõtjad ei saboteeriks tööstust, komiteed kontrollisid tooraine tarvitamist, hindade määramist ja toodangu kvaliteeti. Segamata end operatiivsesse juhtimisse, andsid ametiühingukomiteed juhendeid nii era- kui riigiettevõtete juhtivatele töötajatele.

Juba oma tegevuse esimesel aastal saavutas Isamaarinde valitsus tõsist edu maa majanduslikul tervendamisel ja edaspidises majanduslikus arengus. Tal läks korda nõukogude rahva laialdase abiga mitte üksnes ära hoida möödapääsematut majanduslikku katastroofi, seisma panna tootmise taseme langust, vaid tunduvalt suurendada tööstuse toodangut.

Tänu Nõukogude Liidu abile ja bulgaaria tööliklassi töövaimustusele, hakkasid kõik varem suletud tehased ja vabrikud tööle täie koormatusega, likvideeriti tööpuudus. Üheaegselt sellega alustati juba 1945.—1946. a. ja viidi osaliselt lõpule rea uute ettevõtete ja raudteeliinide ehitamine. Alustati suuri töid maa elektrifitseerimise alal. Lühikesel ajaga püstitati ja monteeriti kokku mitmed uued elektrijaamad. See andis võimaluse juba 1946. aasta lõpuks tõsta elektrienergia tootmist 430 miljoni kilovatt-tunnini, mis ületas 1939. aasta taseme 56% võrra. Kiirendatud tempos arenes uute suurte hüdroelektrijaamade «Rositsa», «Topolnitsa», «Tašboas», «Studena» ning Bulgaaria ühe suurema hüdrotehnilise ettevõtte «Koprinka» ehitamine.

Tunduvalt kasvas töö tootlikkus. Suurt osa selles etendas tööliste keskel nõukogude stahaanovlaste eeskujul alanud võistlus ja lööktöölise liikumine.

Valitsuse abinõude, tööliklassi töövaimustuse ja NSV Liidu vennaliku abi tulemusena ületas maa tööstustoodang juba 1946. aasta lõpuks sõjaeelse 1939. aasta kuu keskmise taseme 15,2%, millega oli pandud alus Bulgaaria rahvamajanduse edasistele edusammudele, eriti plaanamise rakendamisele ja rahvamajanduse kiirele tõusule riikliku plaani alusel.

Tööstuse ja pankade natsionaliseerimine

«Tööstuse natsionaliseerimine,» kõneles Georgi Dimitrov Bulgaaria Kommunistliku Partei V kongressil, «oli kõige tähtsamaks revolutsiooniliseks ürituseks majanduselus,

*kindlustades lõplikult meie maa plaanipärase arenemise teel sotsialismile».*¹

Natsionaliseerimise tulemusena muutus tööstus rahva-demokraatliku riigi kindlaks majanduslikuks baasiks, muutus maa majanduse plaanipärase arengu aluseks.

Kuni natsionaliseerimiseni omas riiklik sektor 6% bulgaaria tööstuse üldisest tootmisvõimest, kooperatiivne (koos pseudokooperatiividega) — 10%, samal ajal oli erakapitalistliku sektori käes 84% kogu tööstuse tootmisest.² Erakapitalile kuulus rohkem kui 6 000 mitmesugust tööstusettevõtet, mis andsid valdava enamiku maa tööstustoodangust. Mõnedes tööstusharudes omas erakapital jagamatult valitsevat seisukohta (puidutöötlemine, tekstiili- ja keraamikatööstus jt.).

Teravneva klassivõitluse tingimustes asusid eraettevõtjad sabotaaži teele ja pidurdasid igati tootmise laiendamist oma ettevõtetes.

Vastavalt uuele konstitutsioonile, väljendades bulgaaria rahva tahet, võttis Suur Rahvakogu 23. detsembril 1947. aastal üksmeelselt vastu seaduse eratööstusettevõtete ja kaevanduste natsionaliseerimise kohta. Selle seaduse alusel natsionaliseeriti kõik suured, keskmised ja osa väikesi tööstusettevõtteid. 1948. aasta lõpuks oli riigi kätte koondunud 93% kogu maa tööstusest, septembriks 1950 hakkas aga sotsialistlik tööstus andma juba enam kui 99% kogu tööstustoodangust.

Tööstuse ja kaevanduste natsionaliseerimise järel võttis Suur Rahvakogu 26. detsembril 1947. aastal vastu seaduse pankade natsionaliseerimise ja reorganiseerimise kohta. Selle seaduse järgi natsionaliseeriti kõik era-aktsiapangad ja liideti Bulgaaria rahvapangaga.

Seoses natsionaliseerimisega viidi läbi suur töö tööstuse rekonstrueerimise, ühetaoliste ja ühealaste tööstusettevõtete liitmise ja tehnoloogilise protsessi ratsionaliseerimise alal. Juba 1948. aasta esimeses kvartalis suurenes tööstustoodang 1947. aasta esimese kvartaliga võrreldes 43% võrra. Kogu 1948. aasta tööstustoodang kasvas 1947. aastaga võrreldes 40%. Pärast tööstuse natsionaliseerimist kasvas tunduvalt tööliklassi tööaktiivsus. Vabanenud ekspluaateerimisest, hakkasid töölikud töötama paremini, iga päe-

¹ Georgi Dimitrov, BT(k)P Keskkomitee poliitiline aruanne partei V kongressile, lk. 64 (bulgaaria k.).

² «Naretsnik na agitatora», nr. 21. 1948, lk. 6.

vaga kasvab ja laieneb riigis tööalane võistlus, suureneb ratsionaliseerimisetepanekute hulk, kasvavad kõrge kvalifikatsiooniga tööliste kaadrid, insener-tehnilise personali ja ettevõtete juhtide kaadrid. Tunduvalt paranes töötava rahva materiaalne olukord.

Tööstuse natsionaliseerimine ja selle rekonstrueerimine löid tingimused rahvamajanduse plaanimiseks, tööstusliku tootmise edaspidiseks kasvuks, töötotlikkuse tõusuks, omahinna alandamiseks, kokkuhoiuks ja sotsialistlikuks akumulatsiooniks, mis on hädavajalikud maa rahvamajanduse arenguks.

Rahvamajanduse kahe aasta plaan

Isamaarinde valitsuse kaheaastase tegevuse edukad tulemused ja juhtivate majandusalade üleminek riigi kätte lubasid rahvademokraatlikul valitsusel üle minna riigi rahvamajanduse plaanimisele. Tuginedes Nõukogude Liidu suurtele kogemustele, mõistis bulgaaria rahvas plaanimajanduse suurt eelist ning püüdis seetõttu neid suuri kogemusi rakendada omal maal.

Rahvamajanduse plaanimine on üheks tõsisemaks rahvademokraatliku korra võiduks.

Kommunistliku partei algatusel töötati välja ja kinnitati 1947. aasta alguses Suure Rahvakogu poolt riiklik rahvamajanduse kahe aasta plaan, mille täitmisele Bulgaaria asus 1947. aasta 1. aprillil.

Kahe aasta plaani tähtsamaks ülesandeks oli otsustavalt likvideerida majanduslikud raskused, mis olid pärandatud fašistlikult režiimilt ja sõjalt.

Hoolimata tõsistest raskustest, millele põrkus bulgaaria rahvas, täites kahe aasta plaani (tugev põud ja Traitšo Kostovi jõugu sabotaaž ning kahjurlik tegevus jne.), saavutasid bulgaaria töötajad suurt edu maa rahvamajanduse uuestisünnis ja saavutasid täielikult need eesmärgid, mis olid püstitatud kahe aasta plaaniga.

1948. aasta plaan ületati tunduvalt. Tööstustoodang ületas 40% võrra 1947. aasta toodangu, enam kui poolteist korda ületati sõjaeelse 1939. aasta tase. Tõsist edu saavutati ka põllumajanduses: külvipind kasvas 1947. aastaga võrreldes 27% ja vaatamata ebasoodsatele tingimustele oli üldine saak tunduvalt suurem 1947. aasta saagist; tähtsamate kultuuride saak kasvas võrreldes 1947. aastaga nisu osas — 17%, suhkrupeedi osas — 409%, odra osas — 189%.

Vastavalt Bulgaaria kahe aasta plaanile, toimus edukalt rea tähtsamate tööstusobjektide, hüdrotehniliste ehituste ja teiste uusehituste püstitamine. Üksnes 1948. aasta teise poole jooksul jõuti lõpule viia 956 objekti ehitamine. Riikliku suurtööstuse arengu tulemusena muutub maa ilme, rahvamajanduse iseloom. Maritsa jõe kallastele ehitati suur tsemenditehas «Vulkaan», mis on sisustatud tehnika viimase sõna järgi. Selle juures asuvad suur elektriijaam, kivisöekaevandused, kõistee, raudtee juurdeveoharu. Kõik tähtsamad tootmisprotsessid tehases on mehhaniseeritud. 1949. aasta jooksul andis tehas 200 000 tonni kõrgeväertuslikku tsementi.

Tehase «Vulkaan» kõrval käib suurte ettevõtete — lämmastik-mineraalväetise tehase ja elektriijaama «Maritsa 3» ehitamine. Valmis on ehitatud eterniidi- ja tellisetehas ning rida teisi ettevõtteid.

Nende tehaste ligidal asuva kolme küla asemele kasvab kiirelt uus linn — Dimitrovgrad. Linna peaplaan näeb ette laiaulatuslikku elamuehitust, teatri, kinoteatri, klubi, mitme kooli, puhke- ja kultuuripargi, suure vaksalihoone jm. rajamist. Uut linna ehitavad suure väimustusega bulgaaria noored.

Suurt abi osutas Bulgaariale kahe aasta plaani täitmisel Nõukogude Liit. 1947. aastal Moskvast sõlmitud kaubaleping nägi ette kaubavahetuse 67 miljoni dollari ulatuses. Selle lepingu järgi andis Nõukogude Liit Bulgaariale 5 miljonit dollarit laenu, mis omas erakordselt suurt positiivset mõju Bulgaaria majandusele.

Kolme aasta jooksul (1945, 1946 ja 1947) sai Bulgaaria Nõukogude Liidust 130 000 tonni vilja, 30 000 tonni loomatoitu, 329 000 tonni naftasaadusi ja õlisid, 217 000 tonni metalli ja metalltooteid, 33 000 tonni puuvilla, 72 000 komplekti autokumme, 2 020 veoautot ja traktorit, iseliikuvaid kombaine, tuhandeid põllutöömehhanismid, vaguneid, tagava-raosi ja muud hädavajalikku majanduse arendamiseks.

Nõukogude Liidu palava sümpaatia tõestuseks Bulgaaria vastu on fakt, et 1947. aastal Bulgaaria sai Nõukogude Liidust täiendavalt 75 000 tonni teravilja. Nõukogude vilja andmine võimaldas bulgaaria elanikkonna kindlustamist leivaga uue saagini, s. o. 1948. aasta saagini. 1948. aasta juuni lõpul Nõukogude valitsus võimaldas Bulgaariale uusi soodustusi tema rahaliste kohustuste täitmisel Nõukogude Liidu vastu.

«Ilma NSV Liidu vennaliku abita oleks olnud mõeldamatu kahe aasta majandusliku plaani täitmine rahvamajanduse kõigis sektoreis», kirjutas 16. märtsil 1948. a. oma juhtkirjas ajaleht «Rabotnitšesko delo».

Viie aasta plaan

Kahe aasta plaani täitmine näitas tegelikkuses plaanimajanduse üleolekut plaanitust kapitalistlikust majandusest ja lõi kindla aluse edaspidiseks rahvamajanduse plaanimiseks. Võitluse käigus plaani täitmise eest omandati suuri kogemusi plaanimise alal, kasvasid töötajate kaadrid, kes, omandades plaanimise kogemusi Nõukogude Liidus, kasutavad neid edukalt oma maa rahvamajanduse plaani koostamisel.

Kommunistliku partei algatusel töötati välja rahvamajanduse arendamise viie aasta plaan (1949—1953), mis võeti vastu Bulgaaria Kommunistliku Partei V kongressil ja on kinnitatud Suure Rahvakogu poolt.

Viie aasta plaani peamiseks majanduslikuks ja poliitiliseks ülesandeks on sotsialismi aluste ehitamine Bulgaarias maa industrialiseerimise ja elektrifitseerimise teel, põllumajanduse koopereerimise ja mehhaniseerimise teel.

Erilist tähelepanu pööratakse rasketööstuse arendamisele. Samal ajal, kui tööstuse üldtoodangu maht peab kasvama kaks korda, peab tootmisvahendite tootmine kasvama 3,2 korda. Rasketööstuse toodang, võrreldes 1939. aastaga, suureneb 1953. aastaks 682% võrra, kivisöe kaevandamine kasvab 3 korda, mäagi kaevandamine 21 korda ja mittemaakide kaevandamine 8 korda. Masinaehitus kasvab 65 korda, metallurgia- ja elektritööstus luuakse aga selle viis-aastaku jooksul tegelikult täiesti uutena. Suurt tähelepanu pööratakse põllumajandus- ja transpordialasele masinaehitusele, keemiatööstuse arengule ja ehitusmaterjalide tootmisele.

Rahvatulu hulk kasvab 1953. aastaks 85% võrra, võrreldes 1948. aastaga, ja kahekordseks, võrreldes 1939. aastaga. Kõik see parandab töötajate elutingimusi, kindlustab tööliklassi juhtivat osa, kõvendab liitu tööliste ja talupoegade vahel, tugevdab rahvuslikku sõltumatust ja Bulgaaria riiklikku suveräänsust.

Põllumajanduses peab viie aasta plaani kohaselt toimuma laialdane tootlike kooperatiivide areng, eesrindliku

agrotehnika ja mehhaniseerimise juurutamine, küla kapitalistlike elementide piiramine, sellele järgnevalt aganende täielik likvideerimine.

Rahvamajanduse plaani täitmiseks on ette nähtud kapitalaalehituste vastav laiendamine. On ette nähtud uute ettevõtete, teede ja sisseseadete ehitamine, samuti ka rea elektorijaamade, lämmastikväetisete hase, metallurgiate hase, kahe masinaehituste hase, autoremondi- ja teiste tehaste ehitamise jätkamine. Rahva tarbimine peab kasvama viie aasta jooksul peaaegu 2 korda, võrreldes 1948. aastaga. Kasvab tähtsamate produktide tarbimine, laieneb kaubaringlus ja kaubandus. Suur töö on ette nähtud viie aasta plaaniga ka kultuurilise ehitustöö, tervishoiu ja sotsiaalkindlustuse alal.

Järjekindel töötajate materiaalse ja kultuurilise olukorra parandamine muutub üheks põhilisemaks seaduseks maa plaanimajanduse arengus.

Võitluses viie aasta plaani täitmise eest kohtab bulgaaria rahvas veel palju raskusi. Riigis on tunda veel elektrenergia vähesust, ei jätku masinaid ja mõningaid materjale. Veel on tugevad, kuigi purustatud, kuid mitte lõplikult hävitatud ekspluataatorlike klasside riismed, kes osutavad ja saavad osutama vastupanu uue ühiskondliku korra arengule. Inglise-ameerika imperialismi agentide jõuk, keda juhtis reetur Traitšo Kostov, püüdis nurja ajada Bulgaaria rahvamajanduse tõusu ja paisata maa tagasi kapitalistlikku orjusse. Tänu kommunistliku partei ja rahva valvsusele, likvideeriti see kurjategijate kamp 1949. aastal ja tema jäänuseid hävitab halastamatult bulgaaria rahvas.

Peamised raskused, mis seisavad bulgaaria rahva ja tema kommunistliku partei ees, on väikeste killustatud põllumajandite ühendamises suurtesse, sotsialistlikesse majandesse.

Kuid need raskused on kõik kasvuraskused, uue ühiskondliku korra arenemise raskused ja tingitud vana hääbuva korra vastupanust. Bulgaaria rahvas on täis otsustavust võita kõik need raskused ja ehitada kommunistliku partei juhtimisel üles sotsialism omal maal.

Määratu suur vaimustus ja üksmeelsus, mille tähe all toimus Bulgaaria Kommunistliku Partei V kongress, on eredaks tunnistuseks bulgaaria rahva otsusest kindlalt minna seda teed mööda, mida näitas temale kommunistlik partei.

Viisaastaku esimese aasta plaani, samuti ka teise aasta esimese poole plaani edukas täitmine on tõendiks sellest, et rahvamajanduse arendamise viie aasta plaan täidetakse ja ületatakse.

1949. aasta plaan, viisaastaku esimese aasta plaan, on tunduvalt ületatud: tööstustoodang ületas 1949. aastal 1948. aasta toodangu 29,5%, kapitaalehituste plaan täideti 123%, aasta jooksul anti eksploatatsiooni 5104 objekti, nende hulgas on tehased, vabrikud, raudteeliinid, klubid, elumajad jne.

1950. aasta esimesel poolel tunduvalt suurendatud plaan (võrreldes esialgselt kindlaksmääratuga) on tööstuse osas täidetud 101,5%.

1950. aasta esimesel poolel suurenes elektrienergia tootmine 1939. aastaga võrreldes peaaegu 3 korda, kivi-sõe kaevandamine enam kui 2 korda, maakide kaevandamine enam kui 15 korda, metalli sulatamine enam kui 28 korda, masinaehituse toodang — 50 korda. Täiesti uuena on loodud elektrotehniline tööstus. Üksnes viisaastaku esimese poolteise aastaga on omandatud oskus toota 54 liiki masinaid, millest suur osa lastakse välja seeriaviisi. Märkatavalt kasvas laiatarbekaupade tootmine. Toidu- ja maitseainetetööstuse toodang kasvas 1939. aastaga võrreldes enam kui 2 korda. Töötootlikkus tõusis 1950. aastaks tööstuses 11,3%, ehitustel aga 30%.

Viisaastaku üksikute aastate plaanide ületamise tulemusena saavutab bulgaaria tööstuse üldtoodang 1951. aasta lõpuks taseme, mis on ette nähtud viisaastaku plaani kohaselt 1953. aastaks. Sel moel täidetakse viie aasta plaan üldtoodangu osas 3 aastaga.

On möödunud kõigest kuus aastat rahvademokraatliku Bulgaaria loomisest. Ja millised suured muudatused on toimunud maal! Mitte ammu oli siin suureks probleemiks, kuidas valmistada naelu ja hobuseraudu, sirbid ja vikatid aga veeti sisse välismaalt. Nüüd toodab Bulgaaria ise keerukaid masinaid ja tööpinke, vedureid ja vaguneid, elektrimootoreid ja keerukaid elektrisiseseadeid, betoonisegajaid ja põllutöömaseid — külvimasinaid, rehepeksumasinaid, traktoriatru, niidumasinaid jt. Nõukogude inimestel oli võimalus kõike seda näha Moskvas 1950. aasta septembris toimunud Bulgaaria Rahvavabariigi saavutuste näitusel.

Seninägematult laialdaselt arenes võistlus J. V. Stalini

70. sünnipäeva tähistamiseks. Bulgaaria töötajad seisavad suure tööentusiasmiga rahuvälves. Ettevõtetes ja kaevandustes leiavad ikka laiemalt ja laiemalt kasutamist parimate nõukogude stahaanovlaste kogemused. Bulgaaria töölised kasutavad Nõukogude Liidu sotsialistliku ehitustöö hindamatuid kogemusi, nähes selles oma edusammude üht tähtsat tingimust.

Viie aasta plaan on koostatud arvestusega, et Bulgaaria Nõukogude Liiduga ning teiste rahvademokraatia maadega püsib purunematu ja iga aastaga suurenev majanduslik koostöö. Bulgaaria delegatsioon võttis osa 1949. aasta jaanuaris toimunud rahvademokraatia maade ja Nõukogude Liidu esindajate nõupidamisest, millel loodi Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu, mille ülesandeks on majanduslike kogemuste vahetamine, üksteisele tehnilise abi osutamine, samuti ka vastastikune abistamine tooraine, toiduainete, masinate, sisseseadetega jne.

Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu loomine omab hiiglasuurt tähtsust Bulgaaria ja teiste rahvademokraatia maade rahvamajanduse arengu jaoks. Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu aitab kaasa rahvademokraatia maade edaspidisele õitsengule ning nende veelgi edukamale arenemisele teel sotsialismile.

«Seltsimees Stalini initsiatiivil,» kirjutas sm. Mikojan, «on rahvademokraatia maadega loodud säärane vastastikuste majanduslike suhete süsteem, mis kindlustab vennaliku koostöö ja majanduslike plaanide seltsimeheliku kooskõlastamise. Areneb kaubakäive, mis on vaba kapitalistlike kriiside ja turustihia mõjudest, kaubakäive, mis võimaldab rahvademokraatia maadel saada NSV Liidust sisseseadeid ja tooraineid, mida nad ei või saada kapitalistlikest riikidest, ning leida NSV Liidus turgu oma kaupade jaoks.»¹

Bulgaaria majandusliku arengu edusammud on eriti silmatorkavad ameerika imperialistide orjusse sattunud Lääne-Euroopa maades üha süveneva majandusliku kriisi taustal, ja kaose ning laostumise taustal, mis valitseb Jugoslaavias, kelle põlastusväärne Tito fašistlik klikk on viinud hukkamise äärel.

Bulgaaria rahvas asus kommunistliku partei juhtimisel

¹ A. Mikojan, Suur kommunismi ehitaja, Tallinn, 1951, lk. 13—14.

lõplikult ja tagasipöördumatult põhiliste demokraatlike ümberkujunduste, sotsialistliku ühiskonna ehitamise teele ja sammub edukalt seda teed mööda.

Tähtsamad tööstusharud

Bulgaaria tööstusharudest on suhteliselt rohkem arenenud *tekstiilitööstus*. Natsionaliseerimise momendini (1947. aasta detsembris) oli kogu riigis 621 tekstiilitööstuse ettevõtet. Enamik neist olid väikesed, nõrgalt mehhaniseeritud ettevõtted. Pärast natsionaliseerimist viidi läbi väikeste ettevõtete liitmine. 331 puuvillatöötlemise vabrikust loodi 96 suuremat ettevõtet ja 185 villatöötlemise ettevõttest — 69 ettevõtet. Sealjuures suurenes tunduvalt nendel aladel töötavate tööliste arv ning tugevnes ettevõtete tootmisvõime ja tehniline varustus. Tekstiilitööstuse suureks keskuseks on Gabrovo, samuti ka Sofia ja Plovdiv.

Arenenud on ka *toiduainetetööstus*, mis on seotud põllumajandussaaduste töötlemisega. Enamikus on need nõrgalt mehhaniseeritud ettevõtted, mis paiknevad laialipaisatult kogu maal. Bulgaarias oli 514 võitööstust, 130 konservitehast, 36 tubakavabrikut, 5 suhkrutehast jne.

Väga nõrgalt oli arenenud *rasketööstus*. Metallurgiat riigis peaaegu ei olnud. Olid olemas vaid mõned ettevõtted, mis tegelesid vanametalli ümbersulatamisega, lastes välja tähtsusetut hulka toodangut. Viie aasta plaani kohaselt tuleb ehitada metallurgiatehas ja *plii-tsingitehas*.

Metallitöötlemise tööstus omas natsionaliseerimise momendini rohkem kui 200 ettevõtet. Pärast natsionaliseerimist ühendati 105 masinaehitustehast 50 ettevõtteks, ülejäänud aga reorganiseeriti. Käesoleval ajal on juba olemas mitu võrdlemisi suurt ettevõtet: metalltoodete tehas Dimitrovos (Pernik), tehas «Elektrometall» Sofias, metalltoodete tehased linnades Stalin ja Ruse. Samuti on olemas mitmed bulgaaria raudteede ja endiste sõjatehaste ettevõtted ja töökojad, mis toodavad nüüd mitmesuguseid masinaid. Viie aasta plaan näeb ette kahe tööpingitehase, traktori- ja autoosade-tehase, kahe autoremonditehase, kolme põllutöömasinatehase ja rea teiste ehitamise.

Söetööstus, vaatamata küllaltki suurele söelademete hulgale, oli nõrgalt arenenud. Riigis oli umbes 50 kaevandust, mis keskmiselt andsid ööpäeva jooksul veidi üle 10 000 tonni sütt. Viie aasta plaan näeb ette söetootmise

suurendamise 3 korda ja koksi-keemiakombinaadi ehitamise.

Keemiatööstus. 1947. aasta lõpuks olemasolevaist 82 keemiatööstusest olid ainult 5 võrdlemisi suured ja kaasaegsed. Plaan näeb ette keemiatööstuse kiiret arengut. Juba on alustatud ja toimub edukalt lämmastiku-kunstväetisetehase ehitamine Dimitrovgradis, ehitatakse soodatehast ja rida teisi.

Üheks Bulgaaria rahvamajanduse kitsaks kohaks on *energeetika*. Riigis oli 1948. aastaks kokku 115 elektrijaama, nende hulgas 44 väikest hüdroelektrijaama, koguvõimsusega 49 000 kilovatti, ja 55 diislijaama, võimsusega 15 000 kilovatti. 1947. aastal, kui elektrijaamade sõjajärgne võimsus oli ületatud enam kui poolteist korda, andsid kõik elektrijaamad kokku 444,5 miljonit kilovatt-tundi, seda sel ajal, kui maa elektrienergia-vajadus oli 900 miljonit kilovatt-tundi. 1947.—1950. aasta jooksul lasti käiku rida elektrijaamu, nende hulgas võrdlemisi suur jaam «Nadežda» Sofias, millele on antud seltsimees Stalini nimi. Vastavalt viie aasta plaanile ehitatakse rida suuri elektrijaamu, elektrienergia toodang kasvab viisaastaku kestel 221% ja ületab 7-kordselt 1939. aasta taseme.

1950. aasta lõpul võtsid Ministrite Nõukogu ja Bulgaaria Kommunistliku Partei Keskkomitee vastu otsuse J. V. Stalini nimelise paisu ehitamise kohta Iskõri jõel. Paisu juurde tuleb veehoidla mahutavusega 670 miljonit kuupmeetrit. Otsus näeb ette kolme hüdroelektrijaama (Pasarel, Kokaljane ja Sofia), võimsusega 57 000 kilovatti, ja niisutussüsteemi ehitamise Sofia orgu.

Paisu ja elektrijaamade ehitamine tagab täielikult pealinna ja rea naaberlinnade tööstuse ja elanikkonna elektrienergiaga ja joogiveega varustamise ja samuti võimaldab niisutada enam kui 57 000 hektaari niisutamist vajavat maad. Need rahvaehitused viiakse lõpule 1955. aastal.

Põllumajandus

Bulgaaria on põllumajanduslik maa. Kolmveerand tema elanikkonnast tegeleb põllumajandusega, mis annab enam kui poole kogu rahvuslikust tulust. Seetõttu on täiesti arusaadav see suur tähelepanu ja hool, mida Isamaarinde valitsus osutab põllumajandusele.

Põllumajanduse elustamise probleemi lahendamise käigus põrkus rahvademokraatlik valitsus tohututele raskustele.

Kõigepealt oli Bulgaaria põllumajandus äärmiselt killustatud. 1946. aasta 31. detsembril läbiviidud majandite loetelu andmete järgi oli kogu maal umbes 1 100 000 talumajandit, kes harisid 4 894 000 hektaari maad. Selle hulga omasid ainult 85 000 ehk 7,7 % kõigist talumajandest igaüks enam kui 10 hektaari maad; 66 % talumajandeid omas igaüks vähem kui 5 hektaari maad. Peale selle oli maa veel jagatud 12 miljoniks väikeseks tükiks, iga tükk keskmiselt 0,4 hektaari.¹

Bulgaaria külas oli talupoegade klassiline diferentseerumine kaugele arenenud. 10 % maaomanikke, saades puhastulu enam kui 200 000 levi iga aasta, said kokku 22 % kogu põllumajanduse puhastulust. Peale selle oli Bulgaarias säilinud viimase ajani rühm kapitaliste-kulakuid, kellest igaüks sai aastas sissetulekut rohkem kui miljon levi.

Bulgaaria külakehvikud moodustavad tunduva protsendi küla elanikkonnast. On küllalt, kui öelda, et 1948. aastal 120 000 talumajandit omasid vähem kui ühe hektaari maad ja, moodustades 11,76 % kõigist talumajandest, kasutasid ainult 1,36 % kogu maast.² Need arvud näitavad kujukalt Bulgaaria küla klassilist kihinemist.

Seaduspäraseks kaaslaseks killustatud väikemajanditele oli mahajäänud, primitiivne tehnika. Nii näiteks 1945. aastal kasutati maa harimisel 471 000 saha ja 431 000 atra ning ainult 2078 traktoriatra. Põldudel töötas umbes 4000 traktorit. Samal aastal oli kogu põllumajanduses kasutamisel kõigest 5076 viljapeksjat. Põllumajanduses ei rakendatud kas või vähegi tõsisemaid agronoomilisi vahendeid, polnud sisse viidud ka õigeid külvikordi.

Tulemuseks oli see, et Bulgaaria põllumajandus oli viidud tõsise kriisini. Oli aeg, millal Bulgaaria oli kuulus kui üks Euroopa viljaaitadest. Fašistliku korra aastail tekkis aga küsimus, kuidas toita Bulgaaria elanikkonda.

Viljasaagid riigis olid väga madalad. Viimase kümne aasta jooksul oli keskmiseks rukkisaagiks hektaarilt 9,4

¹ D. Terpešev, Ettekanne rahvamajanduse riikliku viie aasta plaani kohta BT(k)P V kongressile, lk. 6 (bulgaaria k.).

² «Novo vreme», nr. 8. 1948.

tsentnerit, maisi 11,5 tsentnerit, kaera 8,4 tsentnerit. Pinnase kurnamine toimus palju kiiremini kui tootmismeetodite täiustamine. Monarhistlik-fašistliku režiimi päevil Bulgaaria põllumajandus mitte üksnes ei arenenud, vaid langes ja muutus üha jõuetumaks.

Loomakasvatust tabas samuti sügav kriis. Alates 1934. aastast kuni 1944. aastani vähenes kariloomade arv pidevalt. Üheks loomakasvatuse languse põhjuseks oli sööda- baasi nõrkus.

Sellise olukorra tekkimise põhjuseks põllumajanduses oli ekspluataatorlik poliitika, mida teostasid juhtivad klassid ja eriti viimastel aastatel valitsenud fašistlikud valitsused. Peamiseks pidurdajaks Bulgaaria põllumajanduse arenemises oli killustatud primitiivne maakasutamise viis. Talupojad Bulgaaria külas, töötades maalapil koost ehani, ei suutnud siiski toita oma perekondi. See üldine Bulgaaria põllumajanduse kriis teravnes veelgi sõja-aastatel just maa paljaks röövimise tagajärjel saksa fašistlike anastajate poolt.

1945. aastal tabas maad raske loodusõnnetus. Põua tõttu hävisid viljad suurel maa-alal. Üldine viljasaak langes seetõttu 50 %, võrreldes tavalise saagiga. 1946. ja 1947. aastal kordusid viljaikaldused peaaegu samas ulatuses, olles tingitud halbadest ilmastikuoludest, pinnase kurnatusest, mis oli tsaarikoja kliki peremehetsemise ja maa röövimise tulemuseks saksa fašistlike röövullutajate poolt.

Isamaarinde valitsus võttis tarvitusele kõige energilisemad vahendid kannatadasaanud talumajandite abistamiseks. Organiseeriti vilja ja loomatoidu kogumine ja jaotamine. Valitsus ostis ja sai laenu näol Nõukogude Liidust suure koguse vilja ja loomatoitu. Tänu demokraatliku valitsuse neile abinõudele ja Nõukogude Liidu vennalikule abile, elas maa hirmsa viljaikalduse üle minimaalsete ohvritega.

Osutades edasilükkamatut abi kannatavatele talupoegadele, valmistas valitsus ette ja viis edukalt ellu rea üritusi, mis olid määratud põllumajanduse otsustavaks tõstmiseks ja talupoegade elu-olu parandamiseks.

12. märtsil 1946. aastal võttis Rahvakogu vastu «Seaduse tootlikust maaomandusest», mille aluseks oli põhimõte, et maa kuulub sellele, kes seda harib. See seadus määrab, et maksimaalseks suuruseks maa omamisel võib olla 30 hektaari Lõuna-Dobrudžas ja 20 hektaari ülejää-

nud riigiterritooriumil. Kõik maa, mis ületab lubatud norme, läheb üle riigi maafondi ja antakse üle maata, vähese maaga ja suureperelistele talupoegadele ja samuti neile, kes said kannatada fašistlikust terrorist vabastussõja ajal.

Agraarreformi seaduse järgi võõrandati 3100 suurmaapidajalt 50 000 hektaari maad ning võeti 150 000 hektaari kloostrite ja teisi maid. Sellest hulgast 150 000 hektaari jagati 129 000 talumajandile, s. o. keskmiselt veidi üle hektaari perekonna kohta. Ülejäänud maa on jagatud kooperatiividele, riiklikele põllumajanditele, loomafarmidele, obštšiinadele ja teistele organisatsioonidele.

1946. aasta märtsis võeti Rahvakogus vastu seadus kooperatiivse maaharimise ja masina-traktorijaamade loomise kohta. Pärast seaduse vastuvõtmist kooperatiivse maaharimise kohta hakkasid kogu maal tekkima kooperatiivsed põllutöömajandid.

Töökooperatsioon on ehitatud järgmistele põhimõtetele alusel: talupoeg, astunud tööle kooperatiivi, annab oma maa kooperatiivile rendi alusel, säilitades omanikuõiguse sellele maale. Põllutööd toimuvad koos, tulud jagatakse kooperatiivi liikmete vahel selle järgi, kui palju üks või teine liikmetest on teinud tööd, s. o. tööpäevade hulga järgi (keskmiselt 70 % puhastulust) ja kooperatiivi käsutusse antud maa suuruse järgi, mis on kooperatiivi üldiseks kasutamiseks, kuid loetakse üksikute talupoegade omandiks. Kooperatiivsed majapidamised luuakse eramaal, ja neis säilib eraomandus maale.

Oma kestvuse lühikese aja jooksul saavutasid kooperatiivsed põllutöömajandid tõsist edu.

Üle kogu maa oli viljakus kooperatiivseis põllutöömajandis kõrgem kui üksiktalupoegadel. Nii näiteks Vidini okoolias on nisusaak kooperatiivses põllutöömajandis 38,7% kõrgem; Kula okoolias 24,2%; Razgradi okoolias on kaerasaak 61% suurem kui üksiktalupoegadel. Kooperatiivsed põllutöömajandid, saades kõrgema saagi kui üksiktalupojad, on soodsamates tingimustes riiklike normide tasumisel ja nagu on juba saanud reeglits — kindlustavad oma liikmetele kõrgema elatustaseme.

Suurt tähtsust kooperatiivsete majandite arengus ja tugevdamises omab Nõukogude Liidu kolhooside ehitustöö ärakasutamine. Rohkearvulised bulgaaria talupoegade delegatsioonid on korduvalt viibinud Nõukogude Liidus ja tut-

vunud nõukogude kolhooside tööga. 1950. aasta oktoobris külastas Bulgaariat 50 inimesest koosnev nõukogude kolhoosnikute delegatsioon. Nõukogude küla eesrindlikud inimesed tutvustasid bulgaaria talupoegi oma töökogemustega.

Bulgaaria kooperatiivsete majandite esimesed edusammud ja ka nõukogude kolhooside rikkalikud kogemused tõendasid suurte kollektiivmajandite eelist väikeste individuaalmajandite ees. Oma isiklike kogemuste varal talupojad veenduvad, et ainult kooperatiivsete majandite loomise teel võib teha lõppu vaesusele ja vaimupimedusele ning jõuda laiale, sotsialistlikule arenemisteele.

Kõige selle tulemusena kasvab pidevalt kooperatiivsete majapidamiste arv, laienevad olemasolevad, kooperatiividesse hakkavad minema keskmikud, kes moodustavad kõige suurema kihi töötavatest talupoegadest.

15. oktoobriks 1950. aastal oli kooperatiivide arv kasvanud 2566-le, ühendades 570 000 talumajandit ning töödeldes 1 994 600 hektaari maad. See moodustab 47 % kõigist talumajandest ja 42 % kogu haritavast maast.

Viie aasta plaan näeb ette 2500 uue kooperatiivse põllutöömajandi loomise, mis koos juba olemasolevatega hõlmavad 60 % talumajandest ja peavad andma 72 % põllumajanduse kogutoodangust.

Rõõbiti kooperatiivsete põllutöömajanditega kasvavad ja arenevad viimasel ajal riiklikud põllumajandid. 1950. aastaks oli juba 91 niisugust majandit, mis kokku omasid enam kui 85 000 hektaari maad. Viie aasta plaan näeb ette riiklike majandite edaspidist suurendamist ja arendamist. Haritav põllupind nendes majandites peab kasvama viisaastaku lõpuks kuni 120 000 hektaarini. Majandid peavad muutuma eeskujulikeks, näitlikeks majandideks, soodustades üldist kultuuri, maaharimise, viljakuse ja kaubatoodangu tõusu.

Juhtides talupoegi kooperatiivse põllumajanduse arengu teele, rõhutab Isamaarinde valitsus eriti koopereerimise vabatahtlikkuse iseloomu. Ta osutab igakülgset abi talupoegadele, kes on veel jäänud üksikpõllupidajateks.

Suurt abi bulgaaria küla uuestisünnis osutavad linna töötajad. Ametiühingute algatusel tekkisid ja arenevad laialt kultuuri-tööbrigaadid. Järjekindlalt sõidavad linnadest maale tööliste, teenistujate, käsitöölise, õpilaste brigaadid. Nad abistavad talupoegi põllutöödel, inventari

remontimisel ning teevad tõhusat kultuurhariduslikku tööd talupoegade hulgas. Kultuuri-tööbrigaadide liikumine soodustab tööliste ja talupoegade võitlusliidu tugevnemist.

Tänu valitsuse abinõudele ja Nõukogude Liidu suurele abile on bulgaaria talurahva heaolu tunduvalt paranenud.

1950. aasta kevad- ja sügiskülviplaanid täideti edukalt ettenähtud tähtaegadeks. Kiirelt ja hästi viidi läbi ka viljakoristamine ja -masindamine. Kohustused riigi vastu nisu, rukki, odra, kaera ja viki osas täideti, hoolimata kulakute meeleheitlikust vastupanust, seninägematult lühikese ajaga — kogu maal 5. septembriks. Sellel aastal anti riigile leivavilja peaaegu 4 korda rohkem kui eelneval sügisel.

«Esmakordselt meie rahvademokraatlik riik,» ütles Völko Tšervenkov Bulgaaria Kommunistliku Partei Keskkomitee laienetatud pleenumil 1950. aasta oktoobris, «omab septembri alguseks riiklikes ladudes sellise koguse teravilja, mis on küllaldane, et rahuldada kogu riigi leivavajadus uue saagini, ning peale selle omab tunduva riikliku reservi, mis võimaldab lahendada küsimust seoses elanikkonna varustamise parandamisega, kaubanduse edaspidise arenguga ja mis on garantiiks ükskõik missuguse ootamatuse vastu.»

Samasugust tõsist edu on saavutatud ka loomakasvatuse arendamisel. Suurte kariloomade arv on jõudnud sõjaeelsele tasemele, sigade ja kodulindude arv on aga selle tunduvalt ületanud. Järjekindlalt kasvab ühiskondliku sektori kaal — riigis on juba 2792 ühiskondliku loomakasvatuse farmi.

Isamaarinde valitsus viib läbi rea üritusi, mis annavad võimaluse tunduvalt laiendada maafondi. Ögvendatakse jõgede sänge, kuivatatakse soid. See annab täiendavalt kümneid tuhandeid hektaare maad. Umbes 1,2 miljonit hektaari või peaaegu 25 % kogu haritavast maast Bulgaarias vajab niisutamist. Sel eesmärgil on ette nähtud veehoidlate ja teiste seadiste ehitamine. 1950. aastal ehitati Nõukogude Liidu abiga võimas niisutussüsteem, mis kasutab Doonau vett. On plaanitud ja praegu teoksil suur metsaistutamise plaan ja heinavälja-külvikordade sisseseadmine.

Bulgaaria põllumajanduse mehhaniseerimise tähtsaimaks vahendiks on masina-traktorijaamad. 1950. aastal oli riigis 95 masina-traktorijaama. Viisaastaku lõpuks

luuakse 150 masina-traktorijaama 10 000 traktori, 100 kombaini ja 27 000 teise põllutöomasinaga.

Bulgaaria põllumajanduse peamiseks haruks on *maaharimine*. Suurema osa külvidest maal moodustavad teraviljakultuurid. Tähtsaimaks teraviljakultuuriks on nisu, kasvatatakse ka maisi, kaera, rukist, otra, riisi jt. Riigi peamised teraviljarajoonid on Doonau-äärne tasandik ja Lõuna-Dobrudža.

Tehnilistest kultuuridest on kõige rohkem levinud tubakas, päevalill, puuvill, suhkrupeet, kanep jt.

Erilist kohta Bulgaaria majanduses omab *tubakas*. Siin kasvatatakse kõrgekvaliteedilist tubakasorti, mis on tuntud nimetuse «Orientaalne» all ning omab head kuulsust rahvusvahelisel turul. Harilikult tarvitatakse seda tubakat seguna paberosside toppimisel.

Tubaka külvialad on koondunud peamiselt Bulgaaria lõunarajoonidesse Struma, Mesta, Maritsa, Arda ja Tundža jõgede orgudesse, kus on ülekaalus liivmullad ja kuiv kliima. Kuigi tubaka külvipindala ei ületa 1—2 % kogu haritavast pindalast, mängib tubakas siiski maa majanduselus suurt osa. Ta on peamiseks eksporditavaks. Bulgaariast väljaveetava tubaka maksumus ulatus enne sõda 40 %-ni ja moodustas pärast sõda üle 50 % kogu Bulgaaria ekspordist.

Võrdlemisi hästi on Bulgaarias arenenud *viinamarjakasvatus*. Eriti kiiresti hakkas see laienema pärast maa vabastamist viie sajandi pikkusest türki ikkest. 1886. aastal oli viinamarjaistanduste all oleva pindala suurus 63 671 hektaari ehk 1,87 % kogu haritavast pindalast, 1897. aastaks ulatus see 114 823 hektaarini ehk 3,26 % kogu haritavast pindalast. Sellest ajast alates algas viinamarjaistanduste pindala katastroofiline vähenemine kahjurite leviku tulemusena. 1919. aastaks vähenes viinamarjaistanduste pindala 43 418 hektaarini ehk 1,18 % kogu sellel ajal haritavast maast.

Isamaarinde valitsus osutab suurt tähelepanu viinamarjaistanduste laiendamisele. 1949. aastaks, millal üldine haritav pindala oli tunduvalt kasvanud, moodustasid viinamarjaistandused sellest juba 3,17%. Tunduv osa viinamarjaistandustest (kuni 20%) on istutatud liivmuldadele, kus neid ei ähvarda kahjurite tegevus.

Bulgaaria viinamarjasortidest on kuulsad «Bolgar» ja «Domjat», millised on suurepäraseid dessertviinamarjad.

Nende sortide all on ligikaudu 24 % viinamarjaistandustest. Ülejäänud pindalal on sordid, mis on määratud veini valmistamiseks. Viinamarjaistandusi võib kohata peaaegu kogu maal, kuid suurimad neist asuvad Plovdivi, Pazardžiki, Asenovgradi, Sliveni, Gorna-Orehhovitsa, Preslavi ja Pomorje rajoonis.

Bulgaaria rahuldab täielikult oma vajadused viinamarjade osas ja tunduva osa viinamarjadest ja viinamarja-saadustest veab välismaale.

Laialdaselt on levinud ka köögiviljandus ja viljapuukasvatus.

Maa uhkuseks on *õliroos*, mille lehtedest saadakse kallihinnalist roosiõli. Roose kasvatatakse peamiselt kitsas orus Balkani mäeaheliku ja Sredna-Gora vahel, mis on saanud nimetuse Rooside org. Siin, Kazanlõki ja Karlovo linna rajoonis, aretatakse laialttuntud kazanlõki roose.

Bulgaarias võimutsenud saksa fašistid ja nende käsila-sed tekitasid maa rahvamajandusele tohutu kaotuse roosi-istanduste barbaarse hävitamisega. Et puhastada teed saksa sünteetilisetele lõhnaõlile ja teistele parfümeeria-saadustele ja pidurdada ohtlikku konkurenti — suurepä-raseid bulgaaria lõhnaõlised — hävitasid nad kazanlõki rooside rikkalikud istandused. Saksa monopolide bulgaaria agentide poolt oli kehtestatud isegi valitsuse eripreemia 360 levi suuruses iga dekaari ($\frac{1}{10}$ hektaari) ulatuses väl-jakitkutud roosiistanduste eest.

Isamaarinde valitsus võtab praegu tarvitusele energilisi abinõusid õlirooside kasvatamise arendamiseks.

Loomakasvatus etendab Bu!lgaaria põllumajanduses hari-likult abistavat osa. Ainult mõnedes mägirajoonides on majandeid, millistes loomakasvatus on juhtivaks haruks ja peamiseks tuluallikaks. Bulgaarias kasvatatakse suuri kariloomi, sealhulgas pühvleid ja ka hobuseid; levinud on ka lamba- ja seakasvatus; laialdaselt on arenenud linnu-kasvatus.

Teistest põllumajandusharudest omavad mõningat täht-sust siidiussikasvatus ja mesindus.

Metsamajandus

Vaatamata sellele, et metsad Bulgaarias võtavad enda alla kuni ühe kolmandiku riigi kogu territooriumist, ei jätku Bulgaarias küllaldaselt puitmaterjali ehitusteks ja ka

kütteks. Selle põhjuseks on asjaolu, et metsad ei asu riigis ühtlaselt ja neid hävitasid barbaarselt kapitalistid ja ettevõtjad. Ajades taga suuri kasusid väikese vaevaga, võtsid nad metsa maha peamiselt linnade ja heade ühenduste piirkondades. Samal ajal suured metsamassiivid, mis asusid raskelt juurdepääsetavais rajoonides, jäid täiesti puutumatuiks. Isamaarinde valitsus viib praegu läbi suurt tööd metsade ratsionaalsema kasutamise suunas. Lõpetatakse metsa raiumine vähese metsaga rajoonides ja ehitatakse teid mägistesse metsarajoonidesse. Nõukogude Liidu eeskujul on organiseeritud metsaistutamist metsadeta rajoonidesse.

Transport

Endised reaktsioonilised riigijuhid ei pööranud vajalikku tähelepanu raudteede ehitamisele.

Esimene *raudtee* Bulgaarias ehitati 1876. aastal ja see ühendas Ruset Varnaga (praegu kannab see linn Stalini nime). 1888. aastal lülitati eksploatatsiooni raudtee, mis ühendas Sofia Lääne-Euroopaga ja seejärel Türgiga.

Isamaarinde valitsus on ehitanud rea uusi raudteid, nende hulgas tähtsamad Dimitrovo (Pernik) — Sofia ja Lovetš — Trojan.

1950. aasta 1. jaanuariks oli kogu riigis 3765 km raudteid, sellest 3364 km laiarööpmelist ja 401 km kitsarööpmelist. Igale 100 ruutkilomeetrile langeb seega 3,8 km raudteed.

1950. aasta lõpuks lõpetatakse veel 428 km pikkuse raudtee ehitamine ja kogu raudteede pikkus kasvab 4300 kilomeetrile. Üle Bulgaaria läheb rahvusvaheline raudteeliin, sidudes Lääne-Euroopat Lähis-Idaga. Tähtsamateks raudteesõlmedeks on Sofia ja Plovdiv.

Raudteetranspordi edasist arengut Bulgaarias viib edasi nõukogude raudteelaste eeskujul laialt leviv transpordinovaatorite liikumine.

Maanteid on Bulgaarias suhteliselt vähe. Kodanlike võimumeeste kogu valitsemisperioodi kestel ehitati ainult 700 km häid maanteid.

Demokraatlik valitsus rakendab vahendeid uute maanteede kiiremaks ehitamiseks. Suurt abi osutab siin Nõukogude Liit, saates Bulgaariasse tee-ehitusmasinaid ja ehitusmaterjale, andes mitmesugust tehnilist abi jne. Maanteede ehitamise tempo kasvab iga aastaga. Teede ehitamisele on kaasa tõmmatud laialdaselt kohalikud ela-

nikud. Aktiivselt võtab teede ehitusest osa noorsugu, kes ehitab osaliselt maantee üle Balkani mägede, ühendades seega Põhja- ja Lõuna-Bulgaaria riigi südames.

Viisaastaku lõpuks ehitatakse Bulgaarias valmis 2000 km uusi maanteid ja umbes 1000 km ulatuses parandatakse vanu teid.

Suurimaks maantee sõlmpunktiks on Sofia. Sofiast väljub kolm maanteed ida suunas: Põhja-Bulgaariasse (Sofia-Lovetš-Tõrnovo-Stalin), Kesk-Bulgaariasse (Sofia-Karlovo-Sliven-Pomorje) ja Lõuna-Bulgaariasse (Sofia-Plovdiv-Svilengrad). Kolm põhilist magistraali läbivad riigi põhjast lõunasse: Silistria-Jambol-Konstantinovo, Ruse-Tõrnovo-Haskovo ja Lom-Sofia-Petritš.

Õhuühendus on arenenud nõrgalt. Fašistlik valitsus, vaatamata korduvatele katsetele peaaegu 20 aasta jooksul, alates 1926. aastast, et suutnud organiseerida normaalseid ühendusi riigis.

1948.—1949. aastaks oli Bulgaarias loodud kaks õhu-liini: Sofia-Plovdiv-Burgas-Stalin ja Sofia-Gorna-Orehoviitsa-Stalin-Burgas.

Rahvusvahelised õhuühendused seovad Sofiat Moskva, Odessa, Bukaresti ning samuti Praha, selle kaudu aga Varssavi, Budapesti, Pariisi, Brüsseli, Londoni ja teiste Euroopa linnadega.

Mere- ja jõe transport. Fašistlik valitsus ei pööranud tõsist tähelepanu veetranspordi arendamisele, aga olemasoleva tähtsusetu laevastiku hävitas sõja ajal, andes selle hitlerliku Saksamaa käsutusse. Isamaarinde valitsusel tuli laevastiku ehitamist alustada algusest peale.

Käesolevaks ajaks on loodud väike laevastik siseliikluseks Doonaul ja Musta mere rannikurajoonides. Laevaühendus on sisse seatud Nõukogude Liidu, Rumeenia ja Türgiga. Samuti on laevaühendus olemas Süüria, Egiptuse, Israeli, Albaania ja Itaaliaga. Viisaastaku plaan näeb ette veeühenduste laiendamist Vahemere sadamatega ning veeühenduse loomist Balti mere sadamatega.

Tähtsamateks Bulgaaria sadamateks on Stalin ja Burgas Mustal merel ning Ruse Doonaul.

Välis- ja sisekaubandus

Bulgaaria välismajanduslikud sidemed on küllaltki laialdased. Rahvademokraatlik valitsus teostas põhilise välis-

kaubanduse reorganiseerimise. Väliskaubandus on nüüd riigi käes ja seda teostatakse organisatsioonide poolt: «Bulgarplodeksport» — veab välja põllumajandussaadusi, «Bulgarindustrialeksport» — veab välja tööstuskaupu, «Bolgarskaja roza» (Bulgaaria roos) — veab välja roosi- ja teisi aromaatsaid õlised, «Kožtsentral» — veab välja nahka ja nahasaadusi, «Industrialimport» ja «Metallimport» — veavad sisse tööstuskaupu ja metalle.

Kogu väliskaubandus on suunatud rahvamajanduse teenindamiseks. Näiteks 1947. a. moodustas 65% kogu impordist tööstuslik tooraine, 30% — tootmisvahendid ja ainult 5% laiatarbekaubad.

Praegu veab Bulgaaria sisse peamiselt masinaid ja tööstus-seadmeid, elektrimaterjale, transportvahendeid, põllutöömaseinaid, metalli, naftasaadusi jne. Eksporditavate kaupade seas seisab esimesel kohal tubakas, moodustades ekspordist 50—71%, viinadestillaat ja maagid, nende järel viinamarjad, juurvili, puuvili, tsement, puitmaterjal, vaibad, väljaõmmeldud riided, roosiõli, nahk, nahasaadused, munad, linnud ja muud põllumajanduslikud saadused.

Ekspordi koguväärtus 1939. aastaga võrreldes oli järgmine: 1945. a. — 80%, 1946. a. — 120%, 1947. a. — 140%.

Esimesel kohal Bulgaaria väliskaubanduses asub Nõukogude Liit, temale järgnevad rahvademokraatia maad — Poola, Tšehhoslovakkia, Rumeenia ja Ungari. Väliskaubanduslikke sidemeid omab Bulgaaria ka Šveitsi, Prantsusmaa, Hollandi, Belgia, Taani, Soome, Itaalia ja teistega.

Pideva tootlikkuse kasvu ja partei ning valitsuse poolt kaubafondide laiendamise eest peetava võitluse tulemusena on tunduvalt laienenud kaubaringlus ja paranenud elanikkonna varustamine. 1950. aasta esimesel poolel suurenes kaubaringlus 25% võrra, võrreldes 1949. aasta sama perioodiga. Tunduvalt on alanenud hinnad rea laiatarbekaupade osas. Näiteks hinnad juurviljalt langesid 50% võrra.

Pidevalt tugevneb sotsialistlik sektor kaubanduses. Hulgimüük on täielikult riigi ja kooperatiivide käes. Riigi käes on kauplemise ainuõigus selliste kaupadega nagu tubakas, piiritus jt. 90% kogu sisekaubandusest on riigi ja kooperatiivide käes. Kaubaringlus ja töötajate ostuvõime kasvab iga päevaga.

Rahasüsteem ja finantsid

Suure edu saavutas Isamaarinde valitsus riigi majanduselu normaliseerimisel, riigi finantsolukorra tervendamisel.

Endised reaktsioonilised valitsused viisid riigi rahanduse ummikusse. Oma kuritegelike kulude katteks lasid nad välja paberraha, ilma et sellel oleks olnud katet. Selle tulemusena käibel olev rahahulk kasvas 2,8 miljardilt levilt 1938. aastal 50 miljardile levile 1944. aasta septembris. Raha väärtus aga langes katastroofiliselt.

Isamaarinde valitsusel tuli seisma panna hindade tõus, stabiliseerida levi, milleta oli mõeldamatu riigi majanduselu normaliseerimine. Tähtsaks ürituseks selles suunas oli «Vabaduse laenu» väljalask ja realiseerimine. Laen kuulutati välja 1945. aasta kevadel 15 miljardi levi ulatuses. Laenu telliti 25 miljardi levi eest, seejuures sai riik 1945. aasta lõpuks tellimiste arvel 21 miljardit levi sularahas. See summa kattis ühe kolmandiku riigi kuludest 1945. aastal. Riigilaenu edukas realiseerimine tõendas, et rahvas usaldas täielikult Isamaarinde valitsust.

Üheaegselt viis valitsus läbi üritused hindade stabiliseerimiseks ja alandamiseks. Rahvakogu võttis vastu rea seadusi, mis olid suunatud riigi rahanduse parandamiseks, sealhulgas seadus progressiivse maksustamise kohta, seadus, mille alusel riigi kätte läks kindlustus, seadus ebaõiglaselt saadud varanduste konfiskeerimise, riiklike äride loomise, riigiasutiste ja ettevõtete isemajandamise kohta jne.

Need abinõud koos pideva tootlikkuse tõusuga andsid valitsusele võimaluse 1946. aastal esmakordselt paljude aastate jooksul viia riigi tulud ja kulud kokku ilma defitsiidita. 1947. aasta ja järgnevate aastate eelarved võimaldasid samuti kulud katta tuludega. 1950. aasta riigieelarves ületasid sissetulekud väljaminekuid 9 miljardi levi ulatuses. Peamist tulu saab eelarve sotsialistlikust majandusest, elanikkonnalt võetavad maksud moodustavad ainult 10 % kõigist eelarvelistest sissetulekutest.

1947. aasta märtsis viidi Bulgaarias läbi rahareform. 7. märtsil 1947. aastal kiitis Ministrite Nõukogu heaks Bulgaaria rahvapanga otsuse vanade rahamärkide vahetamise kohta uute vastu. Selle otsuse alusel viidi läbi 200, 250, 500, 1000, 5000 leviste rahamärkide vahetamine. Vas-

tavalt vahetamiskorrale andis elanikkond ära vanad rahamärgid ja sai kohe nende vastu 2 000 levi inimese kohta, ülejäänud võeti arvele kui hoiuleantu.

Tänu rahamärkide vahetamisele levi kurss tugevnes, kõrvaldati inflatsioonioht ja raharinglus viidi normaalsesse roobastesse. Rahamärkide vahetamine andis hoobi mustale börsile ja spekulantidele, kelle kätte sõja-aastate jooksul olid kogunenud suured ebaseaduslikul teel saadud summad.

26. detsembril 1947. aastal võttis Suur Rahvakogu vastu seaduse pankade natsionaliseerimise ja reorganiseerimise kohta. Vastavalt sellele seadusele natsionaliseeriti kõik erapangad ja ühendati Bulgaaria rahvapangaga.

Rahaühikuks Bulgaarias on levi. 1950. aasta detsembris 100 levi võrdus 1 rbl. 40 kop.

UUE SOTSIALISTLIKU KULTUURI VÕRSED

Bulgaaria rahvas on inimkonnale andnud sääraseid silmapaistvaid kultuuritegelasi ja vabadusvõitlejaid nagu Hristo Botev, Ivan Vazov, Dimitri Blagojev, Georgi Dimitrov ja palju teisi.

Bulgaarias üle kahe aastakümne võimutsenud reaktsiooniline monarhistlik-fašistlik režiim püüdis igati takistada rahva kultuurilist arengut. Olles oma olemuselt kultuuri ja rahvahariduse vaenlased, pidurdasid monarhistid-fašistid igati rahvale hariduse andmist, levitasid metsikuid kombeid ja jutlustasid reaktsioonilist šovinistlikku ideoloogiat. 9. septembril 1944. aastal oli maal 31,4% kirjaoskamatuid, mittepiisaval arvul koole ja teisi õppe- ja kultuurhariduslikke asutisi.

Töölisklassil ja tema kommunistlikul avangardil tuleb ületada seda fašistlikku pärandit, välja juurida fašistlik ideoloogia ja suurbulgaaria šovinism. Lahendanud edukalt rea esmajärgulisi ülesandeid rahvavõimu kindlustamisel ja maa majanduse arendamisel, hakkavad Bulgaaria Kommunistlik Partei ja rahvademokraatlik valitsus osutama üha suuremat tähelepanu kultuuri ja teaduse arendamisele. Iga aastaga määratakse selleks otstarbeks üha suuremaid summasid, tehakse laialdast valgustus- ja kultuurmassilist tööd ning luuakse sotsialistliku ühiskonna kultuurilised ja ideoloogilised alused.

Erilist tähelepanu pööratakse töötajate kasvatamisele

proletaarse internatsionalismi vaimus, sõpruse ja siira koostöö vaimus Nõukogude Liidu, rahvademokraatia maade ja kõigi rahu ning vabaduse eest võitlejatega kogu maailmas.

Rahvademokraatliku valitsuse üheks esimeseks võimuktiks oli rahvahariduse laialdane *demokratiseerimine*, mis kõrvaldas tõkked laialdaste rahvamasside, sealhulgas ka vähemusrahvuste teelt haridusele, laiendas tunduvalt alg- ja keskkoolide võrku. 1950.—1951. õppeaastal oli Bulgaarias 9500 kooli. Rohkem kui poolteisekordselt on kasvanud koolis õppivate laste arv ja see ulatus 1950. aastal 1 200 000 inimeseni. On avatud koolid vähemusrahvustele (türklastele, armeenlastele jt.), kellel varem puudus võimalus õpetada oma lapsi emakeeles.

Suurt tööd tehakse kirjaoskamatus ja vähese kirjaoskuse likvideerimise alal täiskasvanud elanikkonna hulgas. Ainuüksi 1948.—49. õppeaastal likvideeris vähemalt 100 000 inimest oma kirjaoskamatus.

Bulgaaria rahvavalitsus andis töötajaile avarad võimalused kõrgematesse õppeasutistesse astumiseks, lõi tingimused tõeliselt rahvaliku töötava intelligentsi ettevalmistamiseks. Riigis on praegu 10 kõrgemat õppeasutist, milles õpib üle 37 000 üliõpilase, 8 kõrgema õppeasutise asemel 15 360 üliõpilasega 1943.—44. õppeaastal.

Põhjalikult on muutunud õpilaste kasvatuse põhiprintsiibid ja on paranenud õppetöö kvaliteet. 1950.—51. õppeaastal kehtestati 11-aastase kestusega ühtne haridussüsteem. Likvideeritakse vana süsteem, kus oli mitut tüüpi üldhariduslikke koole. On välja töötatud uued õppeplaanid ja -programmid.

Bulgaaria rahvahariduse alal töötajad püüavad õppida tundma nõukogude kooli rikkalikke kogemusi ja rakendada neid omal maal. Selles näevad nad kindlat teed koolitöö edasiseks parandamiseks, mille ette on seatud austav ja vastutusrikas ülesanne — kasvatada sotsialistliku ühiskonna ehitajaid.

Edukalt areneb *teadus*. Luuakse uusi instituute ja laboratooriume, valmistatakse ette rahva seast tulnud teaduslike töötajate kaadrit. Teaduste Akadeemia puhastati reaktioonilistest elementidest, kes pidurdasid teaduse arengut ja nende asemele kutsuti uus teaduslik kaader. Teaduste Akadeemia, mis varemalt kiratses ja kujutas endast hariduse vaenlaste taimelava, on muutumas eesrindliku, kindlalt eluga seotud, rahvaliku teaduse keskuseks.

Eesrindliku mitšuurinliku teaduse võit NSV Liidus aitas kaasa reaktionääride paljastamisele Bulgaaria põllumajandus- ja bioloogiateaduses. Veismanistid-morganistid on ka siin valeteadlastena paljastatud. Eesrindlikele, praktilise põllumajandusega seotud teadlastele on avatud lai tegevusväli. Bulgaaria põllumajanduslikud katsejaamad on aretanud rea väärtuslikke kultuurtaimede sorte. Katse-
lisel teel on näiteks aretatud uus tomaisort — *plovdivi konservid*, uus nisusort — *sadovskaja*, mis paistab silma suurema külmakindluse, kõrge viljakuse ja tera hea kvaliteedi poolest. Samuti on loodud kaks uut rukkisorti, uus puuvillasort, mis valmib vara, on kõrge viljakusega ning omab heakvaliteedilist kiudu, uued kaera- ja odrasordid. Bulgaaria teadlased ja põllumajanduse alal katsetajad rakendavad üha laialdasemalt eesrindliku nõukogude teaduse kogemusi, mõjustavad üha aktiivsemalt oma maa loodust, sundides teda teenima inimest.

Bulgaaria Kommunistlik Partei ja rahvavalitsus püüavad rakendada kõik teadusharud rahva teenistusse, viia lõpule Teaduste Akadeemia ümberkorraldust uue seaduse ja põhikirja alusel. Erilist tähelepanu pööratakse kaadri ettevalmistamisele, tema marksistlik-leninlikule kasvatamisele, kõigi teaduste ümberkorraldamisele dialektilise materialismi — ainuõige metodoloogia alusel, mis annab võimaluse püstitada ja õigesti lahendada kõige keerukamaid teaduslikke probleeme rahva ja sotsialismi huvides.

Bulgaaria kirjandus toitub juba oma tekkimisel vene klassikalise kirjanduse sügavatest ideedest. Parimad bulgaaria kirjanikud õppisid alati vene klassikuilt, tõlkisid bulgaaria keelde vene kirjanduse silmapaistvaid teoseid ja tutvustasid neid laiadele lugejate hulkadele. Seda vene klassikalise ja nõukogude kirjanduse viljastavat mõju ei suutnud katkestada isegi monarhistide-fašistide repressioonid.

Pärast maa vabastamist Nõukogude Armeed poolt läks enamus bulgaaria kirjanikke üle Isamaarinde poole, pühen-
das oma anded töörahva huvide teenimisele ja lülitus aktiivselt uue sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise eest peetavasse võitlusse. On juba ilmunud üsna palju täisväärtus-
likke kunstilisi teoseid: nende hulgas Pavel Vežinovi jutustused «Teine rood», Haralan Russevi romaan «Mööda jär-
sakuid», Mladen Issajevi, Hristo Radevski ja teiste luule-

tuskogud. Bulgaaria kirjanduse arengu põhiseaduseks muutub nõukogude kirjanduse eeskujul sotsialistlik realism. Bulgaaria kirjanikud ja luuletajad püüavad oma teostes näidata võimalikult eredamalt bulgaaria rahva uut elu, tema kangelaslikku võitlust sotsialismi eest. Bulgaaria kirjanikud õpivad maailma kõige eesrindlikuma — nõukogude kirjanduse parimaist eeskujudest, seovad end üha tihedamalt rahvaga, nähes selles bulgaaria kirjanduse edasise edu panti.

Bulgaaria *teatrikunst* kasvab ja korraldub ümber rahvademokraatlikus vaimus. Enne 9. septembrit 1944. a. oli maal üks ooperi- ja draamateater Sofias. Nüüd töötab 3 riiklikku ooperi- ja 12 draamateatrit, sealhulgas Plovdivis, Stalini, Gabrovis, Slivenis, Blagojevgradis, Kolarovgradis ja teistes linnades. Teatrite repertuaarist kõrvaldatakse otsustavalt kunstivastased, kodanlikud, ideelagedad, demokraatiavastase sisuga näidendid. Bulgaaria teatrid joonduvad kaasaegsete nõukogude näidendite, vene klassika ja noore bulgaaria draamakirjanduse näidendite järgi.

Põhirepertuaariks on nüüd vene klassikalised näidendid: M. Gorki «Põhjas», M. Lermontovi «Maskeraad», A. Ostrovski «Talendid ja austajad», nõukogude näidendid: K. Simonovi «Vene küsimus», A. Fadejevi «Noor kaardivägi», L. Leonovi «Tavaline inimene», B. Lavrenjevi «Nende eest, kes merel» ja «Ameerika hääl», N. Virta «Hukkamõistetute vandenõu» jt. Neid näidendeid mängitakse rahvateatri laval Sofias ja paljudes provintsiteatrites.

Töö vene klassika ja nõukogude autorite kõrge kunstiväärtusega ja sügavalt ideeliste näidenditega tõstis Bulgaaria teatri ideelist taset, lähendas teda rahvale ning aitas kaasa bulgaaria näitlejate loomingulisele kasvule. Sofia teatrikülastajad nägid oma teatri laval suurepäraseid vene oopereid: Tšaikovski «Padaemand» ja «Jevgeni Onegin», Glinka «Ivan Sussanin», Mussorgski «Boris Godunov», ja teisi oopereid. Nende lavastuste ettevalmistamisest Sofias võtsid osa kogenud nõukogude lavastajad ja kunstnikud. Nende teoste lavastamine oli vene klassikalise kunsti ja Bulgaaria teatri triumfiks. Ooperit «Ivan Sussanin» Bulgaaria rahvateatri lavastusel on filmitud ja seda demonstreeritakse kogu maal.

Bulgaarias on esmakordselt loodud rahvuslik ooper «Momtšil» (helilooja Ljubomir Pipkov, Hristo Radevski libreto), mis ülistab bulgaaria rahva võitlust vabaduse ja

sõltumatuse eest. Lavastatud on samuti esimene rahvuslik ballett «Knjaz Ozero» (helilooja Pantšo Vladigerov).

Samuti on loodud rida sümfoonilisi ja instrumentaalteoseid. 1948. a. töötas 5 riiklikku sümfooniaorkestrit. Bulgaaria heliloojad on koostöös luuletajatega kirjutanud palju suurepäraseid laule partisanivõitlusest, vabastatud tööst ja küla ümberkujundamisest.

Laialdaselt on arenenud *rahva isetegevuslik looming*. 1949. aastal oli maal üle 9 000 isetegevusliku kollektiivi rohkem kui 2 miljoni osavõtjaga.

Kinokunst, vaatamata tema erakordsele tähtsusele töötajate sotsialistlikul kasvatamisel, jääb maha maa nõudmistest ja vajadustest. Kuni viimase ajani ei olnud Bulgaarias sisuliselt rahvuslikku kunstilist kinematograafiat. Alles viimaseil aastail ilmusid esimesed täismetraažilised filmid — kunstiline dokumentaalfilm Georgi Dimitrovist «Ta ei ole surnud» ja kunstiline film «Põgenemine orjusest», mida märgiti aukirjaga rahvusvahelisel kinofestivalil Karlovy Varys 1950. aastal ja mida demonstreeriti Nõukogude Liidus. Viie aasta plaanis on ette nähtud Nõukogude Liidu abiga ehitada suur kinolinn Sofia lähedal. Selle ehitamisega luuakse kindel baas Bulgaaria kinematograafia arenguks. Samal ajal valmistatakse ette režissööride, operaatore ja teiste kino alal töötajate kaadrit.

Kinoteatrite võrk Bulgaarias on võrdlemisi tihe. 1948. a. oli maal 358 paik- ja 43 rändkino. Sisseveetavaist kinofilmidest imporditakse 70% Nõukogude Liidust. Nõukogude kinofilmid saavad suure menu osaliseks bulgaaria kinokülastajate hulgas.

Kujutavas kunstis on veel tugevad formalistlikud tendentsid. Kui bulgaaria kirjanikud oma enamuses võtsid eeskujuna vene ja nõukogude realistliku kirjanduse teostest, siis kujutavas kunstis domineeris kuni viimase ajani Lääne manduva kodanliku kunsti laostav mõju. Paljud bulgaaria kunstnikud õppisid prantsuse, saksa ja itaalia kodanlikelt meistreilt ja olid kuni viimase ajani nende dekadentse kunsti mõju all.

Alles viimasel ajal ilmus rida töösid kaasaegseil teemadel, mis näitavad maa eesrindlikke inimesi. Enamik kunstnikke avaldab siirast tahet katkestada sidemed kodanliku formalismiga ja asuda sotsialistliku realismi positsioonidele. Sammudes seda ainuõiget teed, saavutavad nad edu oma loomingus.

Bulgaaria rahvademokraatlik valitsus pöörab erakordselt suurt tähelepanu teaduse, kunsti ja kirjanduse arengule. Vaatamata suurtele raskustele on juba ehitatud uusi koole, kõrgemate õppeasutiste ja instituutide hooneid, kaunis Sofia ülikooli hoone. Riigieelarves on kultuurilise ja sotsiaalse ehituse vajadusteks ette nähtud palju suuremad summad kui vana, rahvavastase režiimi päevil.

Teadlaste, kirjanike, kunstimeistrite ja tootmise novaatorite töö ergutamiseks on valitsus seadnud sisse suured Georgi Dimitrovi nimelised rahalised preemiad. Parimatele kirjanikele, kunstimeistritele, teaduslikele töötajatele ja tootmise novaatoritele on juba antud Dimitrovi preemiaid, samuti on neid autasustatud ordenitega.

Bulgaaria rahva vormilt rahvusliku ja sisult sotsialistliku kultuuri tormiline arenemine toimub töölisklassi poolt kättevõideldud riigivõimu alusel ja sotsialismi loodaval majanduslikul baasil.

Kaob minevikku vana kodanlik bulgaaria rahvus. Tihe-
das koostöös Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maadega, sedamööda, kuidas ehitatakse sotsialismi, kujuneb bulgaaria sotsialistlik rahvus.

Suurt osa rahvademokraatliku Bulgaaria kultuuri arengus etendasid ÜK(b)P Keskkomitee otsused ideoloogilistes küsimustes. Need otsused aitasid Bulgaaria Kommunistliku Partei juhtkonnal õigesti hinnata rahvuslik-kultuurilise ülesehitustöö ja töötajate laialdaste hulkade ideoloogilise kasvatuse tähtsust võitluses sotsialismi võidu eest, mis on üheks tähtsamaks eeltingimuseks rahvademokraatliku Bulgaaria sotsialistliku kultuuri arenguks.

VÄLISPOLIITIKA

Bulgaaria oli ainsaks slaavi maadest, keda vastu rahva tahtmist kisti sõja alguses sõtta fašistliku Saksamaa poolel. Selle tagajärjel osutus Bulgaaria sõja lõpuks täieliku välispoliitilise isolatsiooni seisukorras. Sellest isolatsioonist ülesaamine, õiglase ja demokraatliku rahu sõlmimine, sõpruse tugevdamine NSV Liidu ja rahvademokraatia maadega oli rahvademokraatliku valitsuse esmajärguliseks ülesandeks välispoliitika alal.

Nõukogude Liit, kes vabastas Bulgaaria fašistlikust ikkest, osutas talle otsustavat abi väärrika rahu sõlmimisel. Välisministrite Nõukogus ja Pariisi rahukonverentsil kait-

sesid Nõukogude Liidu esindajad rahvademokraatlike maade delegaatide toetusel järjekindlalt ja visalt bulgaaria rahva huvisid Kreeka monarhistide-fašistide ja Inglise-Ameerika agressorite kallalekippumiste vastu.

Rahulepingu allakirjutamisega 10. veebruaril 1947. aastal kindlustus Bulgaaria rahvusvaheline olukord, avanesid rahuliku koostöö ja maa eduka arengu uued perspektiivid teel sotsialismile. Hoolimata Bulgaaria reeturite ja inglise-ameerika imperialistide sepitsustest, säilitas bulgaaria rahvas maa terviklikkuse, oma rahvusliku sõltumatuse ja riikliku suveräänsuse. Seati sisse normaalsed diplomaatilised suhted peaaegu kõigi naaberriikidega ja suuremate maadega maailmas.

Tähtsaimaks sündmuseks Bulgaariale oli sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingu sõlmimine Nõukogude Liiduga. See, 18. märtsil 1948. aastal Moskvas allakirjutatud leping on bulgaaria rahva vabaduse ja sõltumatuse tagatiseks.

Selles lepingus kohustusid Nõukogude Liit ja Bulgaaria võtma ühiselt tarvitusele kõik neist sõltuvad abinõud, et kõrvaldada agressiooni kordumise igasugune oht Saksa-maa või mistahes muu riigi poolt, kes ühineks Saksa-maaga vahetult või mistahes muus vormis, ning osutama teineteisele abi võitluses sellise agressiooni vastu.

«See leping,» kõneles V. M. Molotov lepingu allakirjutamisel, «on rajatud riikliku sõltumatuse ja rahvusliku suveräänsuse põhimõtete austamisele ning aitab kaasa demokraatliku rahu ja julgeoleku kindlustamisele Euroopas.

Käesoleva lepingu eesmärgiks on mitte võimaldada Saksamaa agressiooni kordumist, kes viimaste aastakümnete jooksul on kaks korda rikkunud rahu rahvaste vahel ja on valla päästnud kaks maailmasõda.»¹

Võrdlemisi lühike aeg, mis on möödunud lepingu allakirjutamisest, on täielikult kinnitanud, et ta kajastab mõlema maa rahvaste põhilisi huvisid, maailma kõigi rahva ja demokraatiapooldajate huvisid, et ta teenib uue agressiooni vältimise ja agressorite ohjeldamise üritust.

Samuti on Bulgaaria sõlminud sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingud rahvademokraatia maadega.

Nii õnnestus Isamaarinde valitsusel Nõukogude Liidu

¹ «Rahva Hääle», 20. märtsil 1948. a.

toetusel saada üle maa välispoliitilisest isolatsioonist, mileni teda oli viinud monarhistide-fašistide rahvavastane poliitika, kindlustada Bulgaaria rahvuslikku sõltumatust ja mitte lubada inglise-ameerika imperialistide vahelesegamist maa siseasjadesse.

Inglise-ameerika kiskjad püüdsid kõigi abinõudega orjastada bulgaaria rahvast. Nad püüdsid anastada Bulgaariat oma agentuuri abil. Kui kõik need jultunud katsed olid läbi kukkunud, asus Ameerika Ühendriikide valitsev klikk šantaaži ja avalike ähvarduste teele.

1950. a. kevadel katkestas Ameerika Ühendriikide valitsus diplomaatilised suhted Bulgaariaga. Selleks andis põhjust rühma Ameerika salakuulajate protsess, mis toimus 1950. aasta märtsis Sofias. Kohtus tõestus täie usaldatavusega, et salakuulajad Mihhail Šipkov, Živka Rindova ja teised sooritasid oma õonestustööd ja salakuulamist Ameerika diplomaatide ja isiklikult Ameerika Ühendriikide saadiku Bulgaarias Donald Heath'i vahetul juhtimisel. Kogu maailma ees näidati, et Ameerika saatkond segas end jämedalt Bulgaaria siseasjadesse ning oli salakuulamis- ja õonestustöö keskuseks maal. Ameerika diplomaatide sääranne käitumine on rahvusvaheliste reeglite ja diplomaatilise eetika jämedaks rikkumiseks. Selle asemel, et ära kutsuda oma läbikukkunud diplomaadid, katkestas Ameerika valitsus diplomaatilised suhted Bulgaariaga ja kutsus oma saatkonna Sofias ära.

Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad taotlesid sealjuures põhilist eesmärki — ajada rahvusvahelist olukorda veel teravamaks ja kergendada uue maailmasõja ettevalmistamist.

Inglise-ameerika imperialistid püüavad kasutada igat ettekäänat jultunud ja põhjendamatuks vahelesegamiseks Bulgaaria ja teiste rahvademokraatia maade siseasjadesse. Nad püüdsid ja püüavad kasutada selleks ka Bulgaariaga sõlmitud rahulepingut, süüdistades Bulgaaria valitsust täiesti põhjendamatult lepingu rikkumises.

Peaassamblee V istungjärgul tõsteti Ameerika Ühendriikide valitseva kliki ettekirjutusel üles küsimus rahulepingu paragrahvide rikkumisest Bulgaaria, Ungari ja Rumeenia poolt. Vaatamata selle kinnituse kogu absurdsusele ja selle küsimuse ülestõstmise arutamiseks Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis mitteseaduspärasusele, võttis Peaassamblee V istungjärgu enamus vastu otsuse, mis süüdis-

tab Bulgaariat Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja ja rahulepingu niinimetatud rikkumises.

Bulgaaria valitsus saatis Ühinenud Rahvaste Organisatsioonile otsustava protesti selle seadusvastase ja omavolilise otsuse vastu.

«Tegelikult,» on öeldud Bulgaaria valitsuse noodis, «süüdistatakse Bulgaariat inimõiguste ja rahulepingu niinimetatud rikkumises ainuüksi eesmärgil, et leida ettekäänat jämedaks vahelesegamiseks tema siseasjadesse. Mitte Bulgaaria ei riku rahulepingut ja inimõigusi: ei ole olemas ühtegi fakti, mis tõestaks tema süüd selles. Bulgaaria on pidanud ja peab kinni rahulepingust. Tema konstitutsioon garanteerib inimõigusi mitte sõnades, vaid tegelikult. Rahulepingut ja inimõigusi rikuvad nimelt need, kes meid selles süüdistavad, selle tõenduseks on olemas arvukaid fakte. Rida meil aselleidnud kohtuprotsesse, näiteks luteri usu vaimulikkude rühma protsess, Traitšo Kostovi protsess ja teised, on dokumentaalselt tõestanud õõnestus-, spionaaži- ja vandeseltlaste tegevust, mida on sooritanud isikud, kes olid mõnede, meie süüdistajate positsioonidele asunud maade teenistuses.»

Bulgaaria rahvas koondab vastuseks uue sõja õhutajate sepitsustele veelgi tihedamalt oma ridu Bulgaaria Kommunistliku Partei ümber, tugevdab veelgi oma sõprust suure Nõukogude Liiduga ja arendab veelgi aktiivsemalt võitlust kindla ja kestva rahu ning demokraatia eest.

Bulgaarias on moodustatud Rahvuslik Rahukaitse Komitee, 14 ringkonna-, 95 okooliatekomiteed, üle 10 000 komitee ettevõtetes, asutistes, samuti ka linnades ja külades. Allkirju Alalise Komitee üleskutsele aatomirelva keelamise kohta kogus Bulgaarias üle 15 000 erikomisjoni, millest igaüks koosnes 3-st inimesest. Stokholmi üleskutsele kirjutas Bulgaarias alla üle 6 miljoni inimese, see tähendab, tegelikult kogu Bulgaaria täiskasvanud elanikkond.

1950. aasta septembris toimus Teine Rahupooldajate Rahvuslik Kongress. Teisele Ülemaailmsele Rahupooldajate Kongressile valitud delegaatidele oli bulgaaria rahva nimel tehtud ülesandeks nõuda aatomirelva tingimusteta keelamist, massilise hävitamise vahendite hävitamist ja üleüldist relvastuse vähendamist. Kongress astus otsustavalt välja selle poolt, et keelataks igasugune agressioon ja relvastatud interventsioon, et lõpetataks viivitamatult Ameerika agressioon Koreas ja viidaks välja kõik välismaised

väed võõrastelt territooriumidelt. Bulgaaria Rahupooldajate Rahvuslik Kongress tegi oma delegaatidele ülesandeks nõuda sõjapropaganda keelamist ja rahvusvahelise seaduse vastuvõtmist sõjapropagandas süüdlaste vastutusele võtmise kohta. Igat sõjaõhutamist tuleb hoiatada, et teda karistatakse rangelt tegevuse eest, mis on suunatud sõja õhutamisele.

Bulgaaria rahvas volitas oma esindajaid panema Ülemaailmsele Rahupooldajate Kongressile ette mõista hukka Tito ja Franco fašistlikud valitsused, kes keelasid allkirjade kogumise Stokholmi rahuüleskutsele ja püüavad verise terroriga kähkida oma maades rahvahulki, kes võitlevad rahu, vabaduse ja sõltumatuse eest. 1950. a. novembris Varssavis toimunud II Ülemaailmne Rahupooldajate Kongress kutsus Bulgaarias esile edasise tõusu liikumises rahu eest.

Võitlusega rahu eest kaasneb Bulgaarias töötajate tootmisalase aktiivsuse kasv. Üha laialdasemalt areneb sotsialistlik võistlus ettevõtetes, edukalt täidetakse kavandatud plaane. Bulgaaria töötajad rakendavad laialdaselt Nõukogude Liidu parimate stahaanovlaste kogemusi ja saavutavad üha uut edu oma viie aasta plaani — Bulgaarias sotsialismi aluste ülesehitamise plaani — täitmise eest peetavas võitluses.

Visas klassivõitluses sise- ja välisreaktsiooni vastu, paljastades ja juurides halastamatult välja inglise-ameerika ja Belgradi fašistliku jõugu agentuuri, võitleb bulgaaria rahvas kommunistliku partei juhtimisel tihedas koostöös ja sõpruses suure Nõukogude Liiduga edukalt rahu ja sotsialismi eest.

Bulgaaria rahvas on kindlalt veendunud suure rahuürituse võidus, ta on selles veendunud sellepärast, et temaga on võimas Nõukogude Liit ja rahulipukandja seltsimees Stalin.

INGLISE-AMEERIKA IMPERIALISTIDE AGENTUURI PURUSTAMINE

Bulgaaria rahvas on saavutanud edu oma maa demokraatlikus arengus, sotsialistliku ühiskonna aluste ülesehitamises, visas klassivõitluses igat liiki ja igas varjun-dis reaktioonäärde vastu, oma maa alatute reeturite,

inglise-ameerika imperialistide ja nende Belgradi käsi-
laste palgaliste agentide vastu.

Bulgaaria töötajad ägasid alles fašistliku orjuse ahelais, inglise-ameerika imperialistid aga sepistasid neile juba uusi ahelaid. Juba sõja ajal valmistusid inglise-ameerika kolonisaatorid Bulgaariat okupeerima. Rahva vere oja-
des tahtsid nad uputada vabastusliikumise ja muuta bulgaaria rahvast inglise-ameerika monopolistide kuulekaiks orja-
deks.

1944. a. augustis peeti Kairos salajasi läbirääkimisi bulgaaria rahva reeturitega inglise-ameerika vägede vii-
mise kohta Bulgaariasse. Kaugenägelik tark stalinlik
strateegia tõmbas neist salakavalast plaanidest kriipsu
läbi. Nõukogude vägede jõudmine Bulgaariasse 1944. a.
septembris hoidis ära maa okupeerimise inglise-ameerika
vägede poolt ja päästis ta Kreeka ja teiste Wall-Streeti
magnaatide käppade vahele sattunud maade traagilisest
saatusest.

Ent sellega ei lõppenud inglise-ameerika sõjaõhutajate
salakavalad sepitsused bulgaaria rahva vastu. Bulgaaria
rahva reeturite abiga püüdsid nad bulgaaria töötajailt
võtta nende poolt kättevõideldud demokraatlikud vaba-
dused.

Ühena esimestest lasti favale välismaise salaluure müüdav
agent doktor Dimitrov (Gemeto). Gemeto ja tema jõuk
püüdsid laostada armeed, nad kutsusid sõdureid üles lõ-
petama sõda tollal veel mitte lõplikult purustatud hitler-
like vägede vastu ja pöörduma koju tagasi. Pärast oma
lõplikku paljastamist läks Gemeto varjule Ameerika saat-
konda Sofias ja põgenes siis Ameerikasse.

Gemeto kohale asus samasugune müüdav politikaan,
bulgaaria rahva paatunud vaenlane ja välismaise sala-
luure maksuline agent Nikolai Petkov. Ta tekitas Bulgaaria
Põllutöö Rahvaliidus lõhenemise ja lõi opositsiooni lipu
all salakuulamis- ja õõnestustöö keskuse Bulgaarias.
Nagu näitas Petkovi ja tema jõugu kohtuprotsess, oli see
keskus loodud inglise-ameerika imperialistide ettekirjutusel
ja töötas Ameerika Ühendriikide poliitilise esindaja Bul-
gaarias Mynard Burnes'i vahetel juhtimisel. Selle keskuse
ümber grupeerusid kõik reaktsioonilised ja fašistlikud
elemendid. Nad ei piirdunud ainult legaalse võitlusega
rahva võimu vastu, vaid löid samuti rea konspiratiivseid
organisatsioone, õõnestustöö- ja diversioonigruppe, kes

seadsid endale eesmärgiks Bulgaaria rahvademokraatliku valitsuse vägivaldse kukutamise.

Tänu rahva valvsusele purustati salakuulajate ja vandeseltslaste jõuk eesotsas Nikola Petkoviga, Petkov aga hukati kohtuotsuse põhjal. Seoses sellega paljastati ka Mynard Burnes kui salakuulamise ja diversiooni organisserija ja ta oli sunnitud maalt lahkuma.

Õonestustöö etteotsa Bulgaarias asus pärast seda Burnes'i asendanud Ameerika Ühendriikide diplomaatiline esindaja Donald Heath. Tema juhatas luteri usu vaimulike-salakuulajate rühma, kes paljastati ja mõisteti süüdi 1949. a. alguses. Heath moodustas salakuulajate rühma eesotsas Šipkoviga, kes mõisteti süüdi 1950. a. alguses.

Oma peamised lootused õonestustöö alal Bulgaarias panid inglise-ameerika imperialistid Traitšo Kostovi jõugule. Juba teise maailmasõja ajal, nähes ette kommunistlike ja töölisparteide vältimatut osatähtsuse ja mõju suurenemist, saatsid imperialistid oma agente ja provokaatoreid töölisliikumisse.

Jugoslaavias õnnestus säärasel salakuulajate ja mõrvarite jõugul, keda saatsid kommunistlikusse parteisse inglise-ameerika imperialistid, pettuse teel haarata oma kätte partei ja riigi juhtimine, laostada kommunistlik partei ja muuta see Tito-Rankovitši gestapo abiaparaadiks. See jõuk kehtestas maal gestapolik-fašistliku režiimi ja muutis Belgradi Ameerika salakuulamise peamiseks keskuseks Kesk- ja Kagu-Euroopas, provokatsiooni- ja laimukeskuseks Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maade vastu.

Inglise-ameerika imperialistid poetasid oma salakuulajate ja diversantide jõuke ka teiste maade kommunistlikesse parteidesse — Laszlo Raijk'i Ungaris, Traitšo Kostovi Bulgaarias jne.

Sofia vandeseltslaste ja salakuulajate jõuk, eesotsas Traitšo Kostovi, Ivan Stefanovi, Nikolai Pavlovi ja Tito emissari Bulgaarias Blagoi Hadži-Panzoviga, sooritas terve rea kuritegusid. Kõigil neil bandiitidel ja nende käsilastel olid suured kogemused salakuulamise ja provokatsiooni alal. Mitmete aastate kestel teenisid nad usalt Bulgaaria politseid ja mitmesuguste imperialistlike riikide salaluuret. Kes rohkem maksis — selle kasuks töötati. Aja jooksul vahetusid peremehed, kuid muutumatuks jäi nende alatu õonestustöö Bulgaaria töölisklassi ja kõigi

töötajate vastu, rahu, demokraatia ja sotsialismi leeri vastu, kelle eesotsas seisab Nõukogude Liit.

«Kaebealune Traitšo Kostov,» on öeldud süüdistusaktis, «olles alates 1942. aastast ühenduses politseiga ja seejärel Inglise salaluureametiga, koos kaebealuse Nikolai Pavloviga, temale varemalt samuti tuntud politseiagendiga, ja kaebealuse Ivan Stefanoviga, Inglise salaluure salajase kaastöötajaga, asusid varsti pärast 9. septembrit 1944 vandenõu organiseerimisele, mille eesmärgiks oli kukutada Bulgaarias kehtiv demokraatlik riigikord.»¹

Kostov, Stefanov ja Pavlov moodustasid salakuulamis-keskuse maa seadusliku valitsuse kukutamiseks ja tema asendamiseks Kostovi kuritegeliku «valitsusega». Nad värbasid uusi vandenõust osavõtjaid ja sooritasid kahjulikke akte rahvavõimu majanduslike aluste õõnestamise eesmärgil. Nad püüdsid rikkuda Bulgaaria majanduslikke, kaubanduslikke ja teisi suhteid suure Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maadega, et teda isoleerida rahu ja sotsialismi leerist ning teha ta sõltuvaks ameerika ja inglise imperialistidest.

Roimar Traitšo Kostov astus Inglise luure teadmisel ja nõusolekul salajasse ühendusse Belgradi salakuulajate ja mõrvarite Tito, Kardeli, Džilase ja Rankovitšiga. Ta leppis Belgradi jõuguga kokku kooskõlastatud tegevuse suhtes, mis oli suunatud Bulgaarialt tema rahvusliku suveräänsuse, territoriaalse terviklikkuse ja sõltumatuse röövimisele.

Traitšo Kostov hangeldas oma kodumaaga en gros ja en detail. Ta püüdis niinimetatud föderatsiooni nime all muuta Bulgaariat Belgradi natsionalistide provintsi, anda Bulgaaria linnad ja külad Jugoslaavia jõugule paljaksriisumiseks, bulgaaria rahvast aga muuta inglise-ameerika imperialistide halastamatu ekspluateerimise objektiks. Kui see hulgitheing oli nurja aetud, püüdis Kostovi jõuk müütada oma maad en detail. Alguseks valmistasid nad ette Pirini krai ärakiskumist ja selle üleandmist Jugoslaavia bandiitidele lõhkkiskumiseks.

Inglise salaluure agent Kostov leppis Tito fašistliku klikiga salaja kokku Bulgaaria välispoliitika muutmises, tema ärakiskumises NSV Liidust ja rahvademokraatia maadest, tema muutmises ameerika ja inglise imperialistide asumaaks.

¹ «Rahva Hääli», 3. detsembril 1949. a.

Vandeseltslane ja bandiit Kostov valmistas kokkuleppel Tito, Kardeli, Džilase ja Rankovitšiga oma käsilaste abil ette rahva tahtel valitud seadusliku valitsuse kukutamist, vägivaldset võimu haaramist maal Belgradi jõugu sõjalisel toetusel. Need vandeseltslased ja mörvarid valmistasid ette Bulgaaria valitsuse ja bulgaaria rahva armastatud juhi Georgi Dimitrovi vangistamist ja füüsilist hävitamist.

Kokkuleppel Belgradi fašistliku jõugu peamehe Titoga lõi roimar Kostov, kasutades oma ametialast seisukohta peaministri asetäitjana, tingimused salakuulamiseks ja õonestustööks Bulgaarias Belgradist saadetud Tito agentidele Hadži-Panzovile, Ivanovskile, Bojaltsalijevile ja teistele. Salakuulaja Hadži-Panzov, endine Jugoslaavia saatkonna nõunik Sofias, kuulutas end Jugoslaavia kuritegeliku valitsuse otsusel petlikult poliitiliseks emigrandiks ja Tito vastaseks. See oli tehtud vaid selleks, et jätkata oma õonestustööd ja salakuulamist ning juhtida Jugoslaavia salakuulamisvõrku Bulgaarias.

Kogu see vandeseltslaste, mörvarite ja salakuulajate jõuk tabati teolt, paljastati ja karistati rahva kohtu otsuse põhjal.

Bulgaaria rahvas häbimärgistab nende inimkonna vändjate — nende mürgiste madude inimeste näol — reetlikkust ja sõnamurdlikkust. Täis püha viha Tito-Rankovitši fašistliku jõugu ja inglise-ameerika sõjaõhutajate vastu, nõudsid Bulgaaria töötajad üksmeelselt nende salakuulajate ja vandeseltslaste karmi karistamist.

Traitšo Kostovi jõugu paljastamine ja purustamine on tugevaks hoobiks inglise-ameerika imperialismi ja Tito-Kardel-Džilas-Rankovitši fašistliku kliki pihta, uue maailmasõja õhutajate salakavalate kavatsuste läbikukkumiseks, bulgaaria rahva suureks võiduks, rahu, demokraatia ja sotsialismi jõudude võiduks.

Puhastanud enese salakuulajate ja provokaatorite jõugust, kelle eesotsas seisis Traitšo Kostov, koondas bulgaaria rahvas oma ridu veelgi tihedamalt kommunistliku partei ümber, tugevdab veelgi oma sõprust suure Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maadega.

KOMMUNISTLIK PARTEI — BULGAARIA RAHVA VÕITLUSE JA VÕITUDE ORGANISEERIJAJ

Kogu edu võitluses oma vabastamise eest monarhistlik-fašistlikust orjusest, võitluses maa uuestisünni ja rahvamajanduse arengu eest, sotsialismi aluste ehitamise eest saavutas Bulgaaria töötav rahvas kommunistliku partei juhtimisel, ägedas klassivõitluses, suure Nõukogude Liidu vennaliku abi ja toetusega.

Bulgaaria Kommunistlik Partei on Bulgaaria töölisklassi ja kõigi töötajate eesmine organiseeritud väesalk. Kommunistid Bulgaarias — nagu kogu maailmas — on võitnud kõige laiemate rahvahulkaude usalduse ja armastuse. See rahva usaldus ja armastus võideti kommunistide paljuaastase võitlusega töötava rahva huvide eest, kangelas-tegudega partisaniüksustes, oma rahva ennastsalgava teenimisega, Bulgaaria rahvuslike huvide järjekindla kaitsmisega, väsimatu tööga sotsialismi aluste ehitamisel omal maal.

Bulgaaria Kommunistlik Partei läbis oma arengus rea etappe. Läbi aastakümnete ta kandis revolutsioonilist, töötava rahva huvide eest peetava võitluse lahingulippu. Tema alused rajas Dimitri Blagojev, kes kehasas Bulgaaria ja Venemaa revolutsioonilise liikumise elavat sidet.¹ Oma sünnist kuni meie päevini on Bulgaaria Kommunistlik Partei seotud kõige tihedamate sidemetega bolševike parteiga, Lenini-Stalini parteiga.

1903. aastal toimus Bulgaaria sotsialistlikus parteis lõhenemine kauaaegse ideelis-poliitilise võitluse tulemusena revolutsioonilise marksistliku suuna, mille eesotsas seisis Blagojev, ja reformistliku suuna vahel. Tekkisid «tesnõe» (ehk «tesnjakid») ja «širokie» sotsialistid.² Formaaalselt toimus lõhenemine partei põhikirja esimese paragrahvi formuleeringu tõttu. Bulgaarias «tesnjakid» olid karmi valiku pooldajad parteisse vastuvõtmisel, astudes välja tihedate, koondatud, monoliitsete töölispartei ridade eest. «Širokie» sotsialistid, vastupidiselt, nõudsid vaba

¹ Dimitri Blagojev elas pikemat aega Venemaal. Siin tegi ta läbi revolutsioonilise võitluse kooli, olles üheks esimeste sotsiaal-demokraatlike töölisringide organiseerijaks Peterburis. Pöördunud tagasi Bulgaariasse, oli ta Bulgaaria töölisklassi partei organiseerijaks ja juhiks.

² «tesnõe» — kitsad, «širokie» — laiad.

pääsemist parteisse, mis paratamatult viis organisatsioonilisele laostumisele ja väikekodanlike elementide tungimisele parteisse. «Tesnjakid», võideldes aktiivselt ja otsustavalt töölisklassi ja kogu bulgaaria rahva huvide eest, olid bulgaaria kommunistide eelkäijaks.

Kongressil 1919. aastal «tesnjakkide» partei kuulutas enese kommunistlikuks parteiks ja bolševike partei ning suure Lenini juhtimisel võttis osa Kommunistliku Internatsionaali loomisest. Uues programmis partei püstitas proletariaadi diktatuuri nõudmise kui lähema ülesande, ning kuulutas tööliste ja talupoegade liidu töölisklassi juhtimisel ilmtingimatuks proletaarse revolutsiooni võidu tingimuseks.

Pärast 1923. aasta septembriülestõusu lüüasaamist keelati Bulgaaria Kommunistlik Partei, kuid ka rasketes illegaalsetes tingimustes jätkas ta võitlust rahva huvide eest. Et ära kasutada legaalseid võimalusi, loodi 1927. a. Töölispartei, mis hakkas tegutsema põrandaaluse Bulgaaria Kommunistliku Partei juhtimisel. Bulgaaria kommunistid kooskõlastasid oskuslikult legaalsed ja illegaalsed võimalused oma töös ja võitsid enda poolele tunduva osa bulgaaria töölisklassist, kehvikuist, talupoegadest, linna ja maa töötavad kihid.

Pärast seda, kui 1934. aastal keelati kõik poliitilised parteid, nende hulgas ka Töölispartei, ei omanud töölisklassi kahe paralleelse partei olemasolu põranda all enam mõtet ja mõlemad parteid liitusid üheks parteiks Bulgaaria Tööliste (kommunistide) Partei — BT(k)P — nime all.

Halastamatu fašistliku diktatuuri tingimustes Bulgaarias oli BT(k)P ainsaks poliitiliseks parteiks, kes suutis säilitada oma juhtiva keskuse, organisatsioonid kohtadel ja sideme nendega, sidemed rahvaga. Partei Keskkomitee andis välja põrandaalust ajalehte «Rabotnitšesko delo». Partei andis välja ka muud illegaalset kirjandust, viis järjekindlalt läbi tööd rahvahulkades. Kommunistid trükkisid ja levitasid J. V. Stalini kõnesid, põhilisi dokumente nõukogude rahva Suure Isamaasõja käigust, teateid nõukogude vägede tegevusest, tõstes sellega bulgaaria rahva võitlusvaimu, tugevdades tema armastust suure Nõukogude Liidu vastu ja vihkamist fašistide vastu.

Oma ennastsalgava võitlusega fašistliku terrori raskeimate tingimustes võitis partei veel rohkem Bulgaaria rahvahulka usalduse. Ta astus välja kui peamine organi-

seeriv ja juhtiv jõud töölisklassi ja kõigi töötajate võitluses fašistliku ikke vastu.

Pärast teist maailmasõda kasvas Bulgaaria Kommunistlik Partei suureks ja tugevaks. Põrandaalusest võrdlemisi väikesearvulisest parteist muutus ta maa peamiseks juhtivaks parteiks.

Bulgaaria kommunistide tähtsaimaks võiduks on 1948. aastal saavutatud töölisparteide organisatsiooniline ühtsus marksismi-leninismi baasil.

1948. aasta suvel ühines Bulgaaria Sotsiaaldemokraatlik Töölispartei (BSDTP), eksisteerides seni kui Isamaarindesse kuuluv iseseisev partei, Töölise (kommunistide) Parteiiga, võttes omaks leninlik-stalinlikud ideoloogilised ja organisatsioonilised alused.

1944. aasta 9. septembrile järgnenud rahvavalitsuse aastate vältel muutus kommunistlik partei otsustavaks, edasiivaks, organiseerivaks ja juhtivaks jõuks sotsialistliku ühiskonna aluseid ehitavas rahvademokraatlikus vabariigis. Kriitika ja enesekriitika abil võitleb partei vigade ja puuduste vastu, pidevalt tugevdades oma ridu.

Mõnede kommunistlike parteide Informatsioonibüroo otsus olukorra kohta Jugoslaavia Kommunistlikus Parteis aitas otsustavalt kaasa parteisisese demokraatia elavnemisele, kriitika ja enesekriitika arendamisele, puuduste likvideerimisele ka Bulgaaria Kommunistlikus Parteis. Seoses ÜK(b)P Keskkomitee ja Informatsioonibüroo kriitikaga, mis oli suunatud Jugoslaavia Kommunistliku Partei juhtkonna nõukogude- ja marksismivastaste positsioonide vastu, kutsuti kokku erakorraline Bulgaaria Töölise (kommunistide) Partei Keskkomitee pleenum. Partei Keskkomitee pleenum, töötades kriitika ja enesekriitika õhkkonnas, andis parteis valitseva olukorra analüüsi, avastas partei tegevuses esinevad tõsised puudused.

Bulgaaria Kommunistliku Partei V kongress määras tähtsamaks ülesandeks lähemal ajaloolisel perioodil parteile ja rahvale sotsialistliku ühiskonna aluste püstitamise. Selle ülesande teostamine paneb kommunistlikule parteile tohutu vastutuse, nõuab temalt mitte ainult kõigi jõudude maksimumset rakendamist, vaid ka oskust organiseerida ja juhtida töörahva hulki, viia teda mööda sotsialismi ehitamise teed.

Kommunistlik partei seisab rahvademokraatliku riigi eesotsas, tema kaadrid asuvad kõige vastutavamatel tööposti-

del nii riigi, ühiskondlik-poliitilise kui ka majandus- ja kultuurielu aladel riigis. Nende oskusest ja ettenägelikkusest, nende teadmistest ja võimest orienteeruda keerukates rahvusvahelistes olukordades, koondada enda ümber rahva kõik jõud ja viia neid edasi, on sõltuv maa saatus, võitluse edu sotsialismi ülesehitamise eest. See tingib kaadrite leninlik-stalinliku ettevalmistuse määratu suurt tähtsust, vajadust otsustavalt rünnata marksismile-leninismile vaenulikke ideoloogiaid ja kõigi töötajate pidevat ja järjekindlat kasvatamist sotsialismi vaimus.

1949. aasta 2. juulil tabas Bulgaaria Kommunistlikku Parteid ja kogu bulgaaria rahvast suur kaotus — suri partei ja rahva juht, rahvusvahelise töölisliikumise silmapais-tev tegelane Georgi Dimitrov.

Georgi Dimitrovi surm kutsus esile sügava leina parteis, rahva ja kogu maailma töötajate hulgas. Väljendades oma leina, koondas bulgaaria rahvas samal ajal veel tihedamalt oma read Bulgaaria Kommunistliku Partei, Nõukogude Liidu ja seltsimees Stalini ümber.

1950. aasta jaanuaris suri Georgi Dimitrovi lähim võitluskaaslane — Vassili Kolarov.

Bulgaaria Ministrite Nõukogu esimees ja Bulgaaria Kommunistliku Partei Keskkomitee peasekretär on nüüd Georgi Dimitrovi ustav õpilane ja lähim kaasvõitleja — Völko Tšervenkov.

1950. aasta veebruaris-aprillis toimusid Bulgaaria Kommunistliku Partei aruande-valimiskoosolekud ja okooliate ning ringkonna-konverentsid. Koosolekud ja konverentsid toimusid kommunistide kõrge aktiivsuse, revolutsioonilise valvsuse teravnemise, partei igakülgse tugevdamise ja tema töö parandamise tähe all.

Juunis 1950 toimus Bulgaaria Kommunistliku Partei rahvuslik konverents. Konverentsist võtsid osa 458 delegaati, esindades enam kui 400 000 parteiliiget. Konverents kuulas ära Bulgaaria Kommunistliku Partei Keskkomitee sekretäri Völko Tšervenkovi ettekande «Organisatsioonilisest ja poliitilisest tööst parteis». Konverents võttis vastu üleskutse Bulgaaria rahvale võitluseks rahu eest ning komplekteeris BKP Keskkomitee uute liikmete ja kandidaatidega.

Võideldes partei ridade kasvu ja tugevdamise eest, seavad bulgaaria kommunistid oma üheks lahinguülesandeks rahva kõigi progressiivsete jõudude koondamise kommu-

nistliku partei ümber võitluseks fašistliku reaktsiooni vastu, demokraatlike ümberkujunduste eest riigis. Suund võimalikult rohkem koondada kommunistliku partei ümber kõik fašismivastased demokraatlikud rahva jõud, õigustas end täielikult. See suund andis parteile võimaluse siduda end rahvahulkadega, kindlustada enda positsiooni, isoleerida reaktsioonilised elemendid ja kaasa tõmmata rahvahulga sotsialismi ehitamisele Bulgaarias.

Partei suureks teeneks on Isamaarinde loomine, mille põhiliseks aluseks ja edasiviivaks jõuks on kommunistid.

1948. a. veebruaris reorganiseeriti Isamaarinne ühtseks ühiskondlik-poliitiliseks organisatsiooniks oma programmi ja põhikirjaga, kõigi jaoks võrdse distsipliiniga. See omakorda tõstis veelgi Bulgaaria Kommunistliku Partei juhtivat osa.

1949. aasta alguses võtsid kaks poliitilist parteid — rahvaliid «Zveno» ja radikaalide partei, kuuludes enne Isamaarindesse, vastu otsuse enda laialisaatmise ja Isamaarindega liitumise kohta.

Selle tulemusena on Bulgaarias mitte ammu viiest eksisteerinud parteist järele jäänud ainult kaks — kommunistlik partei ja põlluharijate rahvaliid. Viimane tunnustab täielikult töölisklassi ja selle kommunistliku partei juhtivat osa.

Bulgaarias on olemas rida suuri parteituid organisatsioone, milledele toetub kommunistlik partei. Tähtsamaiks neist organisatsioonidest on:

Üldine Tööliste Ametiühingute Liit, mis ühendab 23 kutsealast ametiühingute liitu, millesse kuulub 885 716 liiget, s.o. valdav enamik töölisi ja teenistujaid;

Rahva Noorsoo Dimitrovlik Liit (RNDL) — töölis- ja maanoorte massiline organisatsioon, kommunistliku partei reserv. 1950. aasta septembriks kuulus selle ridadesse 671 673 noormeest ja neidu. Aktiivse osavõtu eest võitlusest monarhismi-fašismi vastu ja sotsialismi aluste ehitamise eest Bulgaarias on RNDL autasustatud kahe ordeni ja kuldmedaliga;

Bulgaaria-Nõukogude Ühingute Liit ühendab 4 100 ühingut 1 107 000 liikmega. Liit viib läbi suurt kultuur-hariduslikku tööd. Üksnes 1949. aastal organiseeris Liit 52 000 ettekannet ja loengut Nõukogude Liidu kohta. Ettekandeid ja loenguid kuulasid 2 841 000 inimest. Liit lasseb välja ajalehte, ajakirja, brošüüre ja loenguid ning omab 22 rändkino;

Bulgaaria Kooperatsioon ühendab 2 miljonit liiget ja on riigi tähtsamaks majanduslikuks organisatsiooniks;

Üldine Maatööliste Ametiühingute Liit ühendab talupoegi, sulaseid ja põllutöölisi. Tema ridadesse kuulub 1 280 000 inimest;

Üldine Käsitöölise Liit — 114 000 liiget;

Naiste Rahvaliit — 630 000 liiget;

«Sentjabrjata» (septembrilaps) lasteorganisatsioon — 600 000 liiget;

Rahukaitse Rahvuslik Komitee — omades kohtadel laialdase komiteede võrgu.

Peale loetletud organisatsioonide on Bulgaarias veel Fašismi Vastu Võitlejate Liit, mitmesugused spordiorganisatsioonid ja -ühingud, kes koondavad oma ridades kümneid tuhandeid liikmeid.

Tänapäeval on raske kohata Bulgaarias mees- või naiskodanikku, kes ei kuuluks ükskõik missugusesse ühiskondlikku, kooperatiivsesse või kultuuriorganisatsiooni. See on suureks edusammuks maa demokraatlikus arengus, eredaks tõendiks fašistlikust orjusest vabastatud bulgaaria rahva aktiivsusest.

Kõik massilised rahva organisatsioonid, hõlmates kogu töötava rahva, töötavad tööliklassi avangardi, eesrindliku leninlik-stalinliku revolutsioonilise teooriaga relvastatud kommunistliku partei juhtimisel. Sellega on loodud bulgaaria töötava rahva poliitilis-moraalse ühtsuse kindlad alused, mis on üheks tähtsamaks bulgaaria rahva võidu ja edu tagatiseks tema võitluses sotsialismi ülesehitamise eest.

*

Bulgaaria Rahvavabariik omab tähtsat kohta Balkani poolsaarel ja Euroopas. Ta on kindlaks lülikes demokraatlikus imperialismivastases leiris, mis eesotsas Nõukogude Liiduga võitleb kindla rahu ja demokraatia eest kogu maailmas.

Maa Nõukogude Armee poolt fašistlikust türanniast vabastamise ja sellele järgnenud demokraatlike ümberkujunduste tulemusena asus Bulgaaria kindlalt sotsialistliku arenemise teele. Suure Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maade vennaliku abiga ja toetusel sammub Bulgaaria kindlalt sotsialismi ülesehitamise teed.

SISUKORD

	Lk.
Suure sõpruse allikad	3
Geograafiline asend ja administratiivne jaotus	18
Looduslikud tingimused	22
Elanikkond	30
Tähtsamad linnad	31
Riigikord	34
Rahvamajandus	38
Raske pärandi likvideerimine	38
Võitlus läheneva majandusliku katastroofiga	41
Tööstuse ja pankade natsionaliseerimine	43
Rahvamajanduse kahe aasta plaan	45
Viie aasta plaan	47
Tähtsamad tööstusharud	51
Põllumajandus	52
Metsamajandus	59
Transport	60
Välis- ja sisekaubandus	61
Rahasüsteem ja finantsid	63
Uue sotsialistliku kultuuri võrsed	64
Välispoliitika	69
Inglise-ameerika imperialistide agentuuri purustamine	73
Kommunistlik partei — bulgaaria rahva võitluse ja võitude organi- seerija	78

Vastutav toimetaja O. Põhjamäe.

Kaane kujundaja H. Vitsur.

Tehniline toimetaja E. Plaks.

Korrektorid E. Leibak ja V. Noorkõiv.

Ladumisele antud 3. IX 1951. Trükkimisele antud 14. XII 1951. Paber 54×84 sm, ¹/₁₆. Trükiarv 5000. Trükipoognaid 5,25. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 4,31. Arvutuspoognaid 5,12. Tellimise nr. 2664. MB-18759. Trükikoda „Ühiselu“, Tallinn, Pikk 40/42.

На эстонском языке.

Hind rbl. 2.05

Rbl. 2.05

A

19260

18261

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00278994 1